

T.C.

HATAY MUSTAFA KEMAL ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ

ANA BİLİM DALI

**SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİMİNDE TEMEL
DEĞERLERE İLİŞKİN UYGULAMALARIN
ÖĞRENCİ BAŞARISINA ETKİSİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan

Sümevra ÇELEBİ

Tez Danışmanı

Doç. Dr. Servet HALİ

Hatay-2023

T.C.

HATAY MUSTAFA KEMAL ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ

ANA BİLİM DALI

**SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİMİNDE TEMEL
DEĞERLERE İLİŞKİN UYGULAMALARIN
ÖĞRENCİ BAŞARISINA ETKİSİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan

Sümeýra ÇELEBİ

Tez Danışmanı

Doç. Dr. Servet HALİ

Hatay-2023

ONAY

Sümevra ÇELEBİ tarafından hazırlanan “**SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİMİNDE TEMEL DEĞERLERE İLİŞKİN UYGULAMALARIN ÖĞRENCİ BAŞARISINA ETKİSİ**” adlı bu çalışma jüri tarafından lisansüstü öğretim yönetmeliğinin ilgili maddelerine göre değerlendirilip oybirliği / oyçokluğu ile **SOSYAL BİLGİLER EĞİTİMİ ANA BİLİM DALINDA YÜKSEK LİSANS TEZİ** olarak kabul edilmiştir.

.../.../2023

Jüri Üyeleri	İmza
Doç. Dr. Servet HALİ (Tez Danışmanı - Başkan)	
Prof. Dr. Bülent AKSOY (Üye)	
Doç. Dr. Okan SARIGÖZ (Üye)	

Sümevra ÇELEBİ tarafından hazırlanan “*Sosyal Bilgiler Öğretiminde Temel Değerlere İlişkin Uygulamaların Öğrenci Başarısına Etkisi*” adlı tez çalışmasının yukarıda imzaları bulunan jüri üyelerince kabul edildiğini onaylarım.

Doç. Dr. Sinan ERDOĞAN
Sosyal Bilimler Enstitü Müdürü

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
HATAY MUSTAFA KEMAL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ'NE

Bu belge ile bu tezde yer alan bilgilerin tamamının akademik kurallara ve etik ilkelerine uygun olarak toplanıp sunulduğunu beyan ederim. Söz konusu kural ve ilkelerin gereği olarak tezde yararlandığım eserlerin tamamına uygun bir şekilde atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi ayrıca beyan ederim. (15/09/2023)

Sümevra ÇELEBİ

ÖNSÖZ

Çağımızın toplumsal sorunlarına bakıldığında en başlarda temel değerlerinden yoksun bir neslin yetiştiği gerçeği karşımıza çıkmaktadır. Teknolojinin de etkisi ile var olan bu gerçek, küresel boyutta azımsanamayacak ölçüde tüm dünyayı etkilemektedir. Türkiye ve dünyadaki alan yazın incelendiğinde, değerler eğitime verilen önemin son yıllarda arttığı görülmektedir.

Bir toplumun temeli değerlerle örülüdür. Değerler bireylere ilk kez toplumun yapı taşı oluşturulan ailelerde verilmektedir. Aileden sonra çocuğun bir diğer önemli sosyal çevresi de okuldur. Çocuğun bu farklılaşan ve gelişen yaşama ayak uydurmasında okulların da etkililiği önem arz etmektedir. Bu sebeple okullarda değişim ve gelişim temel alınarak değerler eğitiminde yeni yöntem ve tekniklere yönelme görülmektedir.

Eğitim, öğrencilerin yaşama adapte olmasına yardımcı olmaktadır. Değerler eğitimi ise geçmiş ile gelecek arasındaki kültürel ve sosyal bağı ileriye taşımak için ihtiyaç duyulan bir derstir. Bu bağlamda sosyal bilgiler eğitimine önemli ölçüde görev düşmektedir. Sosyal bilgiler dersi, çocuğun milli ve manevi değerlerini özümsemesinde önemli işleve sahiptir. Bu konuda araştırma yapma fikri, değerler eğitiminin okulların tüm kademelerinde elzem olmasından kaynaklanmaktadır.

Eğitim hayatımda yanımda olamasa da varlığını, desteğini ve sevgisini her daim kalpten hissettiğim canım babam Abdullah Yagıbasan'a, tüm zorluklara rağmen yanımda olan sevgili annem Şazime Yagıbasan'a, abilerim Mehmet ve İbrahim Yagıbasan'a, ablalarım Emine Kapucu, Güler Güzel ve Fatma Özmen'e, maddi ve manevi desteklerinden ötürü kıymetli eşim Mehmet Ali Çelebi'ye ve tez yazma sürecimde beni her anlamda aydınlatan, tüm benliğiyle yanımda olan biricik arkadaşım doktora öğrencisi Merve Taşdemir'e teşekkür ediyorum.

Yüksek lisans tez çalışmamın tüm aşamalarında her koşulda yardımını esirgemeyen, bakış açısıyla yön veren, samimiyetini ve sıcaklığını her daim bana hissettiren saygıdeğer danışmanım Doç. Dr. Servet Hali' ye minnetle teşekkürlerimi sunuyorum.

SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİMİNDE TEMEL DEĞERLER İLİŞKİN UYGULAMALARIN ÖĞRENCİ BAŞARISINA ETKİSİ

SümeYra ÇELEBİ

Sosyal Bilgiler Eğitimi Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, 2023

Danışman: Doç. Dr. Servet HALİ

ÖZET

Eğitim, toplumun sürekliliğini sağlamak amacıyla milli ve manevi değerlerin gelecek kuşaklara aktarılmasındaki en önemli araçtır. Sosyal bilgiler dersi ise evrensel değerlere bağlı, vatanını ve milletini seven, haklarını ve sorumluluklarını bilen ve yerine getiren, Atatürk ilke ve inkılaplarına sadık, eşitlikçi, Türk kültürüne değer veren ve kültürel mirasa duyarlı, bilim ve teknolojinin gelişimini ayrıca bilinçli kullanımı konusunda bireylere farkındalık kazandırmayı amaç edinen bir ilköğretim dersidir. Dolayısıyla bu ortak amaç etrafında eğitim kurumlarının değerler eğitime günümüzde oldukça önem vermesi gerekmektedir. Araştırmanın amacı, sosyal bilgiler öğretiminde temel değerlere ilişkin uygulamaların öğrenci başarısına etkisini ölçmektir. Çalışma 2022-2023 eğitim-öğretim ilk yarıyılı, Gaziantep ili Şahinbey ilçesine bağlı bulunan Nuri Pazarbaşı Ortaokulu'nda yapılmıştır. Deney ve kontrol grubu öğrencileri belirlenirken gruplar arası başarı seviyeleri ve sınıf mevcutları göz önünde bulundurulmuştur. Araştırmanın çalışma grubunu; deney grubu olan 5/E sınıfından 23, kontrol grubundan ise 20 öğrenci olarak toplam 43 öğrenci oluşturmaktadır. Uygulama sosyal bilgiler dersi “Bilim, Teknoloji ve Toplum” öğrenme alanını kapsamında deneysel bir çalışmadır. Bu çalışmanın kapsamını “Dürüstlük, Çalışkanlık ve Bilim Etiği” değerleri oluşturmaktadır. Araştırmanın veri toplama aracı, araştırmacı tarafından hazırlanan 16 tane çoktan seçmeli ve 4 tane açık uçlu olmak üzere toplam 20 sorudan oluşan akademik başarı testi ve değerleri kapsayan çalışma kâğıtlarından oluşmaktadır. Verilerin analizi SPSS 23 paket programı ile yapılmıştır. Yapılan araştırma sonucunda sosyal bilgiler öğretiminde temel değerlere ilişkin uygulamaların deney ve kontrol grupları ön test –son test sonuçlarında farklılık olduğu gözlemlenmiştir. Bu farklılık, deney grubuna uygulanan etkinliklerin öğrencinin akademik başarısını arttırdığını göstermektedir.

ANAHTAR KELİMELEER

Bilim Etiği, alışkanlık, Değer, Değerler Eğitimi, Dürüştlük, Öğretim, Sosyal
Bilgiler

THE EFFECT OF PRACTICES ON BASIC VALUES IN SOCIAL STUDIES TEACHING ON STUDENT SUCCECS

Master's Thesis, Sümeyra ÇELEBİ Department of Social Sciences, 2023

Supervisor: Doç. Dr. Servet HALİ

ABSTRACT

Education is the most important tool for transferring national and spiritual values to future generations in order to ensure the continuity of society. The social studies course is a primary education subject that is based on universal values, loves their country and nation, knows and fulfills their rights and responsibilities, remains loyal to Atatürk's principles and revolutions, is egalitarian, values Turkish culture and is sensitive to cultural heritage, and aims to raise awareness among individuals about the development and conscious use of science and technology. Therefore, educational institutions need to place great importance on values education in light of this common goal. The purpose of the research is to measure the impact of practices related to fundamental values on student achievement in social studies instruction. The study was conducted in the first semester of the 2022-2023 academic year at Nuri Pazarbaşı Middle School, located in the Şahinbey district of Gaziantep province. When determining the experimental and control groups, the levels of achievement and class sizes between the groups were taken into consideration. The sample of the research consists of a total of 43 students, 23 from the experimental group (class 5/E) and 20 from the control group. The implementation is an experimental study within the scope of the "Science, Technology, and Society" learning domain of the social studies course. The scope of this study is defined by the values of "Honesty, Diligence, and Scientific Ethics". The data collection tool of the research consists of an academic achievement test prepared by the researcher, which includes 16 multiple-choice and 4 open-ended questions, totaling 20 questions, and worksheets related to values. The data analysis was performed using the SPSS 23 software package. The research findings indicate that there is a difference in the pre-test and post-test results between the experimental and control groups regarding the implementation of practices related to fundamental values in social studies

instruction. This difference suggests that the activities implemented in the experimental group have enhanced students' academic achievement.

KEYWORDS

Science Ethics, Assiduity, Value, Values Education, Validity, Instruction, Social Studies

İÇİNDEKİLER

Sayfa

ÖZET.....	i
ABSTRACT.....	iii
İÇİNDEKİLER.....	v
TABLOLAR LİSTESİ.....	viii
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	.ix
KISALTMALAR LİSTESİ.....	x
SİMGELER LİSTESİ.....	xi

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ

1.1.Araştırmanın Amacı.....	2
1.2.Araştırmanın Önemi.....	2
1.3.Problem Durumu.....	4
1.4.Araştırmanın Problem ve Alt Problemleri.....	4
1.5.Araştırmanın Varsayımları.....	5
1.6.Araştırmanın Sınırlılıkları.....	6
1.7.Tanımlar.....	6

İKİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

2.1.Değer Kavramı ve Özellikleri.....	7
2.2.Değerlerin Sınıflandırılması.....	9
2.3.Eğitim Kavramı.....	12
2.4.Değerler Eğitimi.....	13
2.5.Değer Eğitiminin Tarihçesi.....	15
2.6. Değerler Eğitiminde Temel İlke ve Süreçler.....	16
2.6.1.Akıl Yürütmeyi ve Mantıklı Düşünmeyi Özendirme.....	17
2.6.2.Empatik Davranış Geliştirme.....	17

2.6.3.Özsaygı (Benlik) Geliştirme.....	17
2.6.4.İşbirliği Geliştirme.....	18
2.7.Türk Eğitim Sisteminde Değerler Eğitimi.....	21
2.8.Değerler Eğitiminde Uygulanan Yaklaşımlar.....	23
2.8.1.Telkin Yaklaşımı (Değer Aşılama, Aktarma).....	24
2.8.2.Değer Belirginleştirme Yaklaşımı (Açıklama).....	24
2.8.3.Ahlaki Muhakeme Yaklaşımı (İkilem).....	25
2.8.4.Karakter Eğitimi Yaklaşımı.....	26
2.8.5.Değer Analizi.....	28
2.8.6.Gözlem Yoluyla Değer Öğretimi Yaklaşımı.....	28
2.9.Değerler Eğitimi ve Örtük Program (Gizil).....	29
2.10.Değerler Eğitiminde Öğretmenin Rolü.....	30
2.11.Sosyal Bilgiler Kavramı.....	31
2.11.1.Sosyal Bilgiler Dersinin Tanımı ve Kapsamı.....	31
2.11.2.Sosyal Bilgiler ve Değerler Eğitimi.....	33
2.12.Araştırmada Kullanılan Değerler.....	36
2.12.1.Dürüstlük.....	36
2.12.2.Çalışkanlık.....	36
2.12.3.Bilim Etiği.....	36
2.13.Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programının Uygulaması.....	37
2.14.Araştırma İle İlgili Literatür Çalışmaları.....	38

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

YÖNTEM

3.1.Araştırmanın Yöntemi.....	49
3.2. Çalışma Grubu.....	49
3.3.Veritoplama Aracı.....	49
3.4.Deney Grubu Uygulama Süreci.....	49
3.5.Kontrol Grubu Uygulama Süreci.....	51
3.6.Verilerin Analizi.....	51

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR

4.1.Tanımlayıcı (Betimsel) İstatistikler.....	53
4.2.Alt Problemlere İlişkin Bulgular ve Yorumlar.....	56
4.2.1.Birinci Alt Probleme İlişkin Bulgular ve Yorumlar.....	56
4.2.2.İkinci Alt Probleme İlişkin Bulgular ve Yorumlar	56
4.2.3.Üçüncü Alt Probleme İlişkin Bulgular ve Yorumlar.....	57
4.2.4.Dördüncü Alt Probleme İlişkin Bulgular ve Yorumlar.....	58
4.2.5.Beşinci Alt Probleme İlişkin Bulgular ve Yorumlar	59
4.2.6.Altıncı Alt Probleme İlişkin Bulgular ve Yorumlar.....	59

BEŞİNCİ BÖLÜM

SONUÇ VE ÖNERİLER

5.1.Sonuçlar	61
5.2.Öneriler.....	63
KAYNAKÇA.....	65
EKLER.....	81

TABLÖLAR LİSTESİ

	<u>Sayfa</u>
Tablo 1. Deney ve Kontrol Grubu Tanımlayıcı İstatistik Verileri.....	53
Tablo 2. Deney Grubu Frekans Dağılım Tablosu.....	54
Tablo 3. Deney Grubu Normallik Testi.....	54
Tablo 4. Kontrol Grubu Frekans Dağılım Tablosu.....	55
Tablo 5. Kontrol Grubu Normallik Testi.....	55
Tablo 6. DG ve KG Öğrencilerinin Sosyal Bilgiler Başarı Öntest Puanlarının t -testi Analiz Sonuçları.....	56
Tablo 7. DG ve KG Öğrencilerinin Sosyal Bilgiler Başarı Sontest Puanlarının t- testi Analiz Sonuçları.....	57
Tablo 8. DG ve KG Öğrencilerinin Öntest-Sontest Puan Ortalaması Fark Puanı t-Testi Analiz Sonuçları.....	57
Tablo 9. DG ve KG Öğrencilerinin Öntest-Sontest Puan Ortalaması Toplam Puanı t-testi Analiz Sonuçları.....	58
Tablo 10. DG Öğrencilerinin Sosyal Bilgiler Öntest-Sontest Başarı Puanlarının t-Testi Analiz Sonuçları.....	59
Tablo 11. KG Öğrencilerinin Sosyal Bilgiler Başarı Puanlarının Öntest-Sontest t-Testi Analiz Sonuçları.....	59

ŞEKİLLER LİSTESİ

Sayfa

Şekil 1. E. Spranger'in Değer Sınıflandırması.....	10
Şekil 2. Sosyal Bilgilerin Kapsamı.....	32

KISALTMALAR LİSTESİ

TDK	: Türk Dil Kurumu
MEB	: Milli Eğitim Bakanlığı
TTKB	: Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
SBDÖP	: Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı
NCSS	: National Council for the Social Studies
SPSS	: Statistical Package for the Social Science
Akt	: Aktaran
Vb	: Ve Benzeri
Vd	: Ve Diğerleri
DG	: Deney Grubu
KG	: Kontrol Grubu

SİMGELER

X : Aritmetik Ortalama

S : Standart Sapma

N : Öğrenci Sayısı

T : T Testi

P : Anlamlılık Katsayısı

Sd : Serbestlik Derecesi

Sig : İstatistiksel Anlamlılık

BİRİNCİ BÖLÜM GİRİŞ

Eğitim, insanın yaşamı boyunca içinde bulunduğu sosyal hareketler dizisidir. Bu hareketler dizisi, eğitim ve öğretimin genel amaçlarının içinde yer alan bilişsel, davranışsal, duyuşsal bilgi ve becerileri, çocukların sosyal kabiliyetlerini geliştiren denetimli okul uygulamalarını ve onların yaşam alanı olan çevreyi kapsamaktadır(Akyüz, 2004: 2). Eğitimin amacı, birey ile toplum uyumunu sağlamaktır. Eğitimin bireylere bilgi ve beceri kazandırmasının yanında toplumsal devamlılığı sağlama, mevcut değerlerin kaybolmasının önüne geçme ve var olan değerleri eski değerlerle ilişkilendirme işlevi de bulunmaktadır(Varış, 1998:1).

İnsanlığın geçmişine bakıldığında sanayi inkılabının ortaya çıkmasıyla meydana gelen teknik aklın bir teknoloji toplumu oluşturduğunu eğitim, ekonomik ve siyasi alanlarda hayatımızı etkilediğini görmekteyiz. Bu radikal değişim bir yandan bireylerin problemlere akılcı çözümler bulabilmesini, bilinci dışındakini ifade edebilmesini, nicel durumu nitel hale getirebilmesini sağlarken diğer taraftan sosyal iletişimi engelleyerek ahlaki deformasyona neden olmaktadır(Ellul, 2003). Bu ahlaki deformasyon sonucu insanlar günlük yaşamlarına anlam katan, kendilerine mutluluk veren değerlerin eksikliğini hissederek ortaya çıkan problemlere çözüm önerileri sunmaya çalışmaktadır(Aydın ve Güler, 2014: 16).

Değerler eğitimi, bireylerin etik bakış açılarına sahip olarak yetiştirilme sürecidir. Değerler eğitimi, matematik ve Türkçe derslerinin öğretimi kadar önem verilmesi gereken bir konudur. Bu sebeple değerleri aktarmak için birçok yol geliştirilmiştir. Öğretim faaliyetinde yalnızca bilişsel boyutta değil öğrencilerin duygu ve tutum gibi davranışlarının tümünün gelişmesine imkân verilerek eğitimde bütünsellik sağlanmalıdır(Yazıcı, 2006: 13).

Değerler, hem eğitim teorisi hem de pratik faaliyetlerin merkezinde yer alır. Çocukların değer oluşturma süreçlerinde aile, okul, öğretmen, akran grupları ve medyanın büyük bir etkisi vardır. Değerler, çocukları üzerinden toplumu geliştiren soyut ilkelerdir. Toplumun var ettiği değerler, tek düze ve değişmeyen normlar değildir. Okullar toplumun değerlerini yansıtan, somutlaştıran ve bu farklılaşmayı istedik yönde değiştiren kurumlardır(Halstead, 1996).

Dünyanın farklılaşan bu yapısından ötürü tüm sistemlerde köklü dönüşüm ihtiyacı duyulmuştur. Bu sistemler, farklılaşan gereksinimlere göre fonksiyonlarını arttırmayı hedeflemektedir. Ortaya çıkan bu değişimin etkisi altına eğitim sistemi de girmiştir. Yenileşme çalışmaları eğitimde yaklaşımları meydana getirmiştir(Özden, 2003: 13). Bu yaklaşımlardan biri de eğitim-öğretimde devrim yaratan yapılandırmacı yaklaşımdır. Türkiye’de 2005 yılından itibaren ilköğretim programlarının oluşmasında esas alınan davranışçı yaklaşımdan uzaklaşarak öğrenciyi merkeze alan yapılandırmacı yaklaşıma yönelme söz konusudur(Coşkun, 2007:7). Bunun yanında 2005 yılında hazırlanan programda değer eğitime ilk defa doğrudan yer verilmiştir. Bu ders daha önceki eğitim programında ‘ahlak eğitimi ve karakter eğitimi’ adıyla bulunurken günümüzde ‘değerler eğitimi’ olarak yer almıştır(Keskin, 2008: 45).

Programın genel amaçlarını oluşturan bilişsel, duyuşsal ve davranışsal hedefler birbirinden ayrı düşünülemez ve birbirini tamamlar. Bu sebeple öğrencilere verilen değerler eğitiminin başarı üzerinde önemli etkileri söz konusudur.

1.1. Araştırmanın Amacı

Bu çalışmada, ilköğretim 5.sınıf sosyal bilgiler dersinin öğretiminde dürüstlük, çalışkanlık ve bilim etiği değerlerine yönelik etkinliklerin uygulandığı deney grubu öğrencileri ile programa dayalı öğretim yapılan kontrol grubu öğrencilerinin akademik başarılarında farklılık olup olmadığını belirlemek amaçlanmaktadır.

1.2. Araştırmanın Önemi

Son zamanlarda insanoğlu kişisel, toplumsal ve dünya çapında çok önemli problemlerle uğraşmaktadır. Çağımız sağlık, eğitim ve beslenme gibi çeşitli yönlerden geçmişe nazaran daha ileride olsa da ahlaki anlamda bir çöküş yaşamaktadır. Mevcut sorunlar bireyi ilgilendirdiği kadar toplumu da ilgilendirmektedir. Nitekim bu sorunlara küresel boyuttaki savaşlar, sosyo-ekonomik dengesizlikler, şiddet ve çatışma vakalarındaki artışlar ve ekolojik dengenin bozulması örnek gösterilebilir(Köylü, 2004: 308). Bu durumda ise çözümü eğitimde aramak doğru olacaktır. Çünkü eğitim, gerçek inkılabın kilit noktasıdır(Doğan, 2004: 619).

Değerler, kavram olarak kazanılan ve kazandırılan olgulardır. Değerleri edindirmek için sadece telkin yolu kullanılmamalı, davranışa dönüştürmek için gayret gösterilmelidir. Kazanılan bilgilerin kişinin tutum ve davranışlarında kalıcı olması amaçlanmalıdır(Güneş, 2015: 3). Ayrıca çocukların sosyal, bilişsel ve psikolojik anlamda gelişmesini sağlayarak özüne, çevresine ve yaşadığı topluma faydalı olması da değerlerin kazandırılma hedefleri arasındadır. Değerler eğitimi, karakter eğitimi ile ortak amaca hizmet etmenin yanında, girişken, çevresiyle olumlu ilişkiler kuran kişiler yetiştirmeyi, sağlıklı bir eğitim ortamı ve toplum düzenini kurmayı kapsamaktadır(Aydın ve Gürler, 2012: 87).

Değerler eğitimi, eğitim kurumlarının en eski vizyonudur (Ryan, 1993: 34). Geçmişten günümüze bu kurumlarda kazandırılması amaç edinen değerler; eğitim teorilerinin ve okullarda uygulanan etkinliklerin merkezinde bulunur. Okullardaki eğitimin parçası olan öğretmenler, aile, medya ve arkadaş çevresi değerlerin bireylere kazandırılmasında önem arz etmektedir. Okullar bu sebeple dolaylı olarak toplumun değerlerinin oluşmasında ve biçimlenmesinde etkili olan ve toplumu yansıtan kurumlardır(Halstead, 1996: 28). Bu bağlamda toplumun var olması ve bireylere saygı, sevgi, çalışkanlık, duyarlılık ve hoşgörü gibi temel değerlerin edindirilmesi amacı değerler eğitimi mecburi hale getirmektedir(Konak, 2017: 82).

Sosyal bilgiler, sosyal bilimlerden aldığı bilgileri multidisipliner bir biçimde harmanlayan evrensel ve toplumsal değerlere bağlı, iyi ve sorumluluk sahibi yurttaşlar yetiştirmeyi amaçlayan, 4, 5, 6 ve 7. sınıflarda okutulan bir müfredattır(Varol, 2013: 34). Değer eğitimi, diğer tüm derslerle ilintili olduğu gibi sosyal bilgiler dersindeki vatandaşlık eğitimi kapsamında da dünden bugüne önemli bir konuma sahip olmuştur(Keskin, 2008: 28).

Bu çalışmada sosyal bilgiler dersinde mevcut olan dürüstlük, çalışkanlık ve bilim etiği değerlerinin akademik başarıya etkisi araştırılmıştır. Sosyal bilgiler dersinde değer eğitiminin öğrenci üzerinde etkisi ile ilgili birçok çalışma mevcuttur. Değerler eğitiminin sosyal bilgiler dersinde kullanımı öğrencilerin değerler eğitimine yönelik farkındalık oluşturma, medya okuryazarlığı, somutlaştırma, dürüst olma, çalışmanın önemini anlama ve araştırma yaparken bilimsel etik kurallarına uyma gibi becerileri kazanmalarında katkı sağlamaktadır. Sosyal bilgiler dersinde değerler eğitiminin akademik başarıya etkisinin araştırıldığı çalışmaların sınırlı olması yapılan araştırmanın etkililiğini artırmaktadır. Yapılan çalışma bu konuda araştırma yapacak araştırmacılara da faydalı olması açısından önem taşımaktadır.

1.3. Problem Durumu

Yaşadığımız çağda her ülkenin kendi geleceğini idame ettirebilmesi için toplumsal bütünleşmeye ihtiyaç duyulmaktadır. Bu bütünleşmeyi sağlayacak temel faktör ise yeni neslin toplumsal değerlere sıkıca bağlı kalmasını sağlamaktır. Son yıllarda ülkemizde devlet politikası olarak bu bütünleşmeyi sağlamak amacı ile sosyal bilgiler dersi müfredatında temel değerlere yer verildiği görülmektedir. 2005 yılından itibaren programa giren yapılandırmacı anlayış doğrultusunda programın temel felsefesinde değişikliğe gidilmiş, esas içi eğitim felsefesinden, ilerlemeci eğitim felsefesine geçiş yaşanmıştır. 2018 yılındaki son değişikliğe göre Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nda ilköğretim kademelerinde 18 tane değer bulunmaktadır. Bu değerler şunlardır: adalet, aile birliğine önem verme, bağımsızlık, başarı, bilimsellik, çalışkanlık, dayanışma, duyarlılık, dürüstlük, estetik, eşitlik, özgürlük, saygı, sevgi, sorumluluk, tasarruf, vatanseverlik ve yardımseverlik. Temel değerlerin okullarda öğrencilere benimsetilmesi konusunda istenilen amaca ulaşamadığı araştırmalara bakıldığında görülmektedir. Bu eksiklik, eğitimin temel taşı olan değerlerin öğrenciler tarafından yeterince içselleştirilememesine neden olmaktadır.

Her millet kendisine ait olan değerlerini kuşaktan kuşağa taşır ve değerlerin sürekliliğini korumak için mücadele eder (Kolaç ve Karadağ, 2012:54). Toplum tarafından edindirilmesi beklenen sosyal-ahlaki değerlerin muhafazası amacıyla önce çocuklardan hareket edilmelidir(Myers, 1992:67). Eğitim ise tam burada yer alır ve kişilere içinde bulunduğu toplumun değerlerini aktararak onların toplumsal hayata adapte olmalarına destek olur (Tay, Durmaz, ve Şenol, 2013:54). Eğitimin misyonundan biri, öğrencilerin öncelikle bulunduğu topluma faydalı, sorumlu, sağlıklı ve etkin kişiler olarak yetişmelerini sağlamaktır(Meydan ve Bahçe, 2010: 45). Bu durum günümüzde özel veya resmi tüm kurumlarda değerler eğitime önem verilmesinin ve alan yazında bu konuya çokça yer verilmesinin gerekliliğini göstermektedir.

1.4. Araştırmanın Problem ve Alt Problemleri

Bu araştırmada “Sosyal bilgiler öğretiminde dürüstlük, çalışkanlık ve bilim etiği değerlerine yönelik uygulanan etkinliklerin deney grubu öğrencileri ile programa dayalı öğretim yapılan kontrol grubu öğrencilerinin akademik başarılarında istatistiksel olarak anlamlı düzeyde farklılık var mıdır?” problem cümlesine cevap aranmaktadır. Bu bağlamda problem cümlesinden hareketle aşağıdaki alt problemlere cevap aranmıştır.

1) Sosyal bilgiler öğretiminde dürüstlük, çalışkanlık ve bilim etiği değerlerine yönelik uygulanan etkinliklerin deney grubu öğrencileri ile programa dayalı öğretim yapılan kontrol grubu öğrencilerinin öntest puanları arasında anlamlı düzeyde farklılık var mıdır?

2) Sosyal bilgiler öğretiminde dürüstlük, çalışkanlık ve bilim etiği değerlerine yönelik uygulanan etkinliklerin deney grubu öğrencileri ile programa dayalı öğretim yapılan kontrol grubu öğrencilerinin sontest puanları arasında anlamlı düzeyde farklılık var mıdır?

3) Sosyal Bilgiler öğretiminde dürüstlük, çalışkanlık ve bilim etiği değerlerine yönelik uygulanan etkinliklerin deney grubu öğrencileriyle programa dayalı öğretim yapılan kontrol grubu öğrencilerinin öntest ile sontest puan ortalamasının fark puanları arasında anlamlı düzeyde farklılık var mıdır?

4) Sosyal bilgiler öğretiminde dürüstlük, çalışkanlık ve bilim etiği değerlerine yönelik uygulanan etkinliklerin deney grubu öğrencileri ile programa dayalı öğretim yapılan kontrol grubu öğrencilerinin öntest ile sontest toplam puan ortalaması arasında anlamlı düzeyde farklılık var mıdır?

5) Sosyal bilgiler öğretiminde dürüstlük, çalışkanlık ve bilim etiği değerlerine yönelik uygulanan etkinliklerin deney grubu öğrencilerinin öntest ile sontest puanları arasında anlamlı düzeyde farklılık var mıdır?

6) Programa dayalı öğretim yapılan kontrol grubu öğrencilerinin öntest ile sontest puanları arasında anlamlı düzeyde farklılık var mıdır?

1.5. Araştırmanın Varsayımları

- Bu araştırmada yapılacak olan uygulamalara öğrencilerin etkin katılım sağlayacakları varsayılmıştır.
- Araştırmadaki deney ve kontrol gruplarının homojen olduğu varsayılmıştır.

- Araştırmaya katılacak öğrencilerin dışsal faktörlerden eşit ölçüde etkileneceği varsayılmıştır.
- Araştırmada kullanılan başarı testinin güvenirlik ve geçerliliğe sahip olduğu varsayılmıştır.

1.6. Araştırmanın Sınırlılıkları

- 2022-2023 eğitim ve öğretim yılı Gaziantep ili Şahinbey ilçesinde bulunan devlet okulunda 5. sınıfta eğitimini sürdüren iki sınıfın katılımı ile sınırlıdır.
- 5. sınıf sosyal bilgiler dersinde “Bilim, Teknoloji ve Toplum” ünitesini ve içeriğinde mevcut olan beş kazanım kapsamında yer alan konular ile sınırlıdır.
- Öğrenme alanında yer alan “dürüstlük, çalışkanlık ve bilim etiği” değerleri ile sınırlıdır.
- Araştırma, veri toplama aracı olan akademik başarı testiyle sınırlıdır.

1.7. Tanımlar

Eğitim: Kişinin deneyimleri yoluyla kendi davranışlarında değişiklik oluşturma sürecidir(Büyükalın, 2006: 3-25).

Değer: Değerler, toplum veya kişilerin onayladığı, toplumsal gereksinimleri giderdiği düşünülen, insanların tutum ve davranışlarını şekillendiren, toplum birliğini oluşturan, doğru ve yanlış ayrımını yapmayı sağlayarak rahat bir hayata devam etmeye olanak tanıyan yargılardır(Balcı ve Yelken, 2010: 45).

Değerler Eğitimi: Değer eğitimi, kültürün bünyesinde bulunan ve toplumun yaşantısının ürünü olan değerlerin okul çatısı altında resmî ve gizil eğitim programı ile öğrencilerin ahlaki tutum ve davranış edinmesidir(Göldağ, 2015: 56).

Dürüstlük: Dürüstlük, bireyin kendisine göre en iyisini uygulayabilme, eksiksiz ve doğrudan bir düşünceyle iletişim kurabilmesidir(Babu, 2007: 5).

Çalışkanlık: En genel tanımıyla “çalışkan olma durumu” olarak ifade edilir(TDK, 2023).

Bilim Etiği: Bilim etiği bilimde doğru ve iyi olanla yanlış ve kötü olanı konu edinen bir kavramdır(Memduhoğlu, 2007: 27).

İKİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

2.1. Değer Kavramı ve Özellikleri

İnsanoğlu sosyal bir varlıktır. Toplum içinde çeşitli sebeplerle birlikte yaşamak mecburiyetindedir. Toplumun mutlu bir şekilde bir arada yaşayabilmesi için belirli ilke ve kurallara gerek duyulmuştur. İhtiyaç sonucu toplum tarafından oluşturulup devam ettirilen bu ilke ve kurallar toplumun değer yargılarını meydana getirmiştir(Ülken, 2000: 201). Küreselleşme ve teknolojinin etkisi ile insanlar arası iletişim artmış ve farklı milletler kaynaşma fırsatı bulmuştur. Bu sebeple günümüz sosyal bilim alanı uzmanları, değerlerin önemli bir toplumsal durum olduğunu ifade edip üzerinde bilimsel çözümleme ve araştırma yapılması gerekliliği noktasında ortak düşünceye sahip olmuşlardır(Fichter, 2006: 165).

Değer tanımlaması antik çağa kadar uzanmaktadır. Ancak 20. yüzyıl itibarı ile önem kazanmış bir kavramdır. Değer kavramı, insanı konu alan antropoloji, sosyoloji, felsefe gibi sosyal bilimlerin tüm alanları ile iç içedir(Avcı, 2007: 64). Değerin geniş bir araştırma havuzuna sahip olması tartışmaları beraberinde getirmiştir(Sarıgöz, 2013: 72). Bu sebeple farklı açılardan tanımı yapılmıştır. En eski tanımı “valera” sözcüğünden türemiş olup “kıymetli ve güçlü olmak” anlamına gelmektedir(Bilgin, 1995: 83). Başka bir tanıma göre değer, toplumun parçası olan ve kişilere kazandırılması beklenen genel kıstasları barındırmaktadır(Akkaya, 2014: 34).

TDK’ye göre değer kavramı; bir millete ait olan sosyal, kültürel, ekonomik ve bilimsel değerleri kapsayan maddi ve manevi öğelerin bütünüdür(TDK, 2019). Değerler, bireylere hakikati bilmesinde, düşünmesinde, değerlendirmesinde ve yanlış olmayan davranışları fark edebilmesinde aydınlatıcı olmaktadır(Kuçuradi, 1995: 65).

Asırlardır var olan değerler, dönemlere ve topluluklara göre değişiklik gösterse de önemini koruyan ve toplumun hayatına etki eden bir sistemdir (Çakıroğlu, 2013: 1). Bir toplum kendini ileriye taşımak istiyorsa değerlerini içselleştirip eğitim yolu ile gelecek nesillere uyarlaması gerekmektedir(Tokdemir,

2007: 17). Buna göre değer insan davranışlarının kılavuzudur denebilir. Bireylerin, üyesi oldukları toplumlara aktif katılım sağlamayabilmeleri için değerlere önem vermeleri gerekmektedir.

Toplumu bir arada tutan, kültürü meydana getiren değerler iyi ve kötü ile doğru ve yanlış gibi ikilemlerde doğruların neler olduğunu gösteren kıstaslardır(Eser, 2013: 18). Toplumun ana yapı taşı olan aile, hukuk, siyaset, eğitim ve din gibi kavramları vardır. Bu kurumların arasındaki ilişki ne kadar sağlam ise değerler de birbirleri ile bağlantılıdır, ayrılamaz(Özensel, 2003: 72). Değerler, insanoğluna ait olan, insanı toplumsal hale getiren ve onu diğer canlılardan ayıran bir mekanizmadır. Bir diğer tanıma göre değer; “kişinin kendi türü ve dışındaki diğer varlıklarla iletişim kurması esnasında davranış şekli, ilişki seviyesi, onun ilişkiye atfettiği mana ve bakış açısı” olarak tanımlanabilir(Kılıç, 2012: 23). Ayrıca değerler insanlar arasında onaylanmış, benimsenmiş ve toplumda sürdürülen sosyal, beşeri veya tanrısal kaynaklı her türlü sezilen ve düşünülen kurallardır(Çelikkaya, 1996: 168). Değerler zamanla değişir. Önemli olan toplumun önceki ve şimdiki değerlerinin uyumlu olmasını, öz değerlerimiz ile evrensel ve ulusal değerlerimizin çatışmamasını sağlamak ve bu değerleri harmanlayabilmektir(Uçar, 2009: 45).

Yukarıda değinildiği gibi değer kavramı üzerinde birden çok tanım yapılmıştır. Bir diğer tanıma göre, değerler insanların kıymet verdikleri ve ulaşmak için çabaladığı, arzu ettiği her şeydir. Bunlar mal, mülk, servet vb. maddi değerler olduğu gibi, sağlık, inanç, özgürlük ve vatanseverlik gibi manevi değerler de olabilir(Bolay, 2003: 28). Değer kavramı, bireylerin tutum ve davranışlarının iyi ya da istenilip istenilmediğine karar veren ilkeleri kapsamaktadır(Halstead ve Taylor, 2000: 48). Bir eylemde etkili davranışların oranı onun niteliğini belirtir(Dilmaç, 2007: 16).

Değer kavramının öneminin doğru bir şekilde kavranılabilmesi amacıyla değerlerin özelliklerine de bakılması önemlidir. Konu üzerinde birden çok araştırmacının kaynağı bulunmaktadır. Gökçe (1994) çalışmasında değerlerin genel özelliklerini aşağıda ifade etmiştir(Özensel, 2003: 230-231):

- Değerler, bireyi topluma ve yaşama adapte eder. Bilinçli ve maksatlı ilkelere sahiptir.
- Değerler, belli bir kültürün gelişim sürecinde yönlendirici rol oynar. Bu noktada da kültürün içerisinde şekillenir.
- Değerler, insanlara özgüdür. Bireylerin sosyalleşmesi için önem arz eder.

- Değerler toplumsaldır. Değer kavramının hem bilişsel hem de duyuşsal boyutu vardır.

Schwartz ve Bilsky (Akt: Kuşdil ve Kağıtçıbaşı, 2000: 59) değerleri aşağıda ifade etmişlerdir:

1) Değerleri toplumun inanışı meydana getirir. Ancak, tamamen duygulardan uzak değildir, harekete geçtiği zaman duygularla etkileşimde bulunur.

2) Değerler kişilerin hedefleri doğrultusunda hareket ederken davranışlarının şekillenmesidir.

3) Değerler, kapsayıcıdır. İlişkilerin tümünde vardır.

4) Değerler, davranışların yönlendirilmesinde belirleyici olan faktördür.

5) Değerler önem sırasına göre oluşturulan bir sistemdir.

Fichter(2006)'a göre değerlerin özellikleri şu şekildedir:

1) Değerler dinamiktir, toplumların değer yargılarına göre farklılaşır. Rokeach (1973) ve Williams (1979) değerleri, zamanla ihtiyaçları karşıladığı ölçüde değişime açık yapılar olarak ifade ederler(Akt. Kuşdil ve Kağıtçıbaşı, 2000: 60).

2) Sosyal değerler devamlıdır, nesilden nesile çeşitli yollarla aktarılır. Değerler bireylere derin fedakârlık duygusu kazandırır. Değerler bireylere coşku verir.

3)Değerler, toplumu oluşturan bireylerin çoğunluğu tarafından benimsenmiştir. Değerler toplumun ortak ürünüdür.

4) Değerler, kavram olarak objelerden ayrılır, soyutlanabilir.

5) Değerler, toplumun özelliklerini barındırır. Bu sebeple birey topluma; toplum bireyle uyumlu olmalıdır. Birey-toplum ahenginin olmadığı durumda toplumsal ve kişisel problemler kaçınılmaz olur.

6) Değerler, kişinin karşılanması gereken herhangi bir ihtiyacı ile eş değerdir. Bu sebeple mühimdir.

Yukarıda ifade edilen tanımları bağlamında özetle değer kavramı topluma ve zamana göre farklılaşır. Değerler, toplum için önemlidir. Toplum değerlere uygun davranış sergilediği ölçüde değerlidir(Dökmen, 2004: 60).

Değer kavramının tanımının ve özelliklerinin daha iyi anlaşılabilmesi ve incelenebilmesi için değerleri farklı kapsamlarda çözümlemek gerekmektedir. Bu sebeple sosyal bilimciler değerleri inceleyip sınıflandırmalar yapmışlardır. Aşağıda bu sınıflandırmalar yer alacaktır.

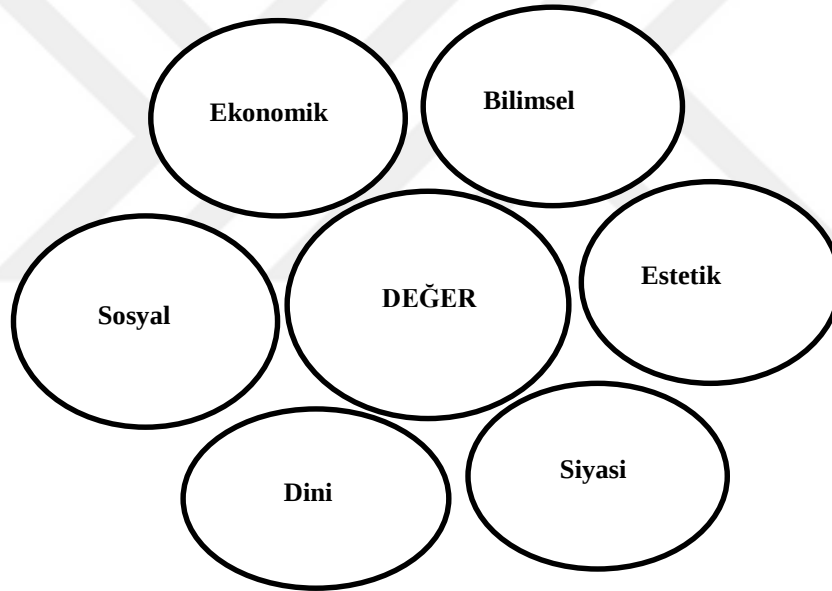
2.2.Değerlerin Sınıflandırılması

Değerler konusu sosyal bilimlerin temel problemi olmuştur. Ekonomi, felsefe, psikoloji, sosyoloji benzeri sosyal bilim alanı bu tanımı kendi penceresinden incelemeye başlamıştır(Baier, 1967; Haldane, 2004; Schwartz, 2006). Bu kadar geniş bir alana sahip değerler konusu farklı tanımlamalara sahip olmasından kaynaklı farklı sınıflamaları da beraberinde getirmiştir.

İlk değer sınıflaması çalışmalarına bakıldığında Spranger (1928) göze çarpmaktadır. Değerleri Spranger; ekonomik, teorik (bilimsel), estetik, sosyal, dini ve siyasi değerler olarak altı gruba ayırmıştır(Puente vd., 1986; Throw, 1971). Bu sınıflandırma Şekil 1’de gösterilmektedir.

Şekil 1.

E. Spranger’in Değer Sınıflandırması

- a. **Ekonomik Değer (Mali):** Ekonomik değerın temelinde fayda ve uygulanabilirlik vardır. Maddiyatın yaşamda önemli bir yere sahip olduğunu savunur.
- b. **Bilimsel (Teorik) Değer:** Bu değerin temelinde mantık, deney, eleştiri ve muhakeme gücü vardır. Bu değere önem veren kişiler bilimsel düşünceye önem verir.
- c. **Estetik Değer:** Bu değere önem veren kişiler ahenge, şekil ve zemin uyumu unsurlarına dikkat eder. Sanatın hayatın bir parçası olduğunu, toplum ve birey için önemli olduğunu savunur.

- d. Sosyal Değer:** Sosyal değerın temelinde diğerklerini sevmek, saygı göstermek, yardımsever olmak gibi değerler vardır. Sosyal değer hümanizm üzerine kuruludur.
- e. Dini Değer:** Dini değere sahip bireyler kendini evrenin bir parçası olarak kabul eder. Birey dini kurallara uyar ve özünü dünyevi isteklerinden arındırır.
- f. Politik Değer:** Politik değere sahip bireyler bireysel gücün etkisindedir. Güç kavramı bu kişiler için önemlidir(Akbaş, 2004; Carducci, 2009; Güngör, 2000; Yaman, Taflan ve Çolak, 2009).

Bir diğerk değerk sınıflaması Nelson (1974) tarafından yapılmıştır. Nelson'a göre değerler(Keskin, 2016:1492): kişisel, grup ve sosyal değerk şeklinde 3'e ayrılmaktadır.

Kişisel değerler, bireysel ilkelerdir. Birey sosyal değerlerden çok bireysel değerlerine önem verir. Yani birey toplum veya grup değerlerine bağlanmaz. Grup değerleri bir grubun bireylerinin (aile, sınıf vb.) dini, siyasi vb. ortak değerleridir. Sosyal değerler ise genel olarak toplumun çoğunluğu tarafından kabul görmüş değerlerdir. Nelson'a göre tanımlanan sosyal değerler toplumun yapılanmasında ve şekillenmesinde etkilidir(Naylor ve Diem 1987: 349–350).

Değerk sınıflama çalışması yapan Schwartz ise kapsamlı araştırma neticesinde değerleri on temel gruba ayırmıştır(Schwartz, 1992; Schwartz, 2006).

Türkiye'de değerk sınıflaması ve değerler eğitimi konusunda çalışmalar yenidir. Edward Spranger'in değerk sınıflamasına Güngör(2000) 'ahlaki değerleri' ekleyerek yeni bir gruplandırma oluşturmuştur.

Ülken (1965) değerleri normatif, aşkın ve içkin değerler olmak üzere üç gruba ayırmıştır. Bunlar şu şekilde açıklanmaktadır:

Normatif değerler, bireylerin ifadelerini ve davranışlarını temel alan değerlerdir.

İçkin değerler, bireylerin bilinçten doğan değerleridir. Duyuşsal alandan çok bilişsel alan ile ilgili değerk grubudur.

Aşkın değerler ise kişinin çevresi ile ilişkisinden doğan değerleridir. Bilişsel alandan çok duyuşsal yani inanma boyutu ile alakalı değerk grubudur(Poyraz 2007: 85–86).

Bu değerk sınıflamalarından farklı sınıflamalar da mevcuttur. Değerkler ile ilgili birçok araştırmacı yaptıkları çalışmalarda değerleri evrensel (genel) ve ulusal (özel) olarak iki ana gruba ayırmıştır(Yaşar, Kasa ve Gündoğan Bayır, 2015: 55).

Keskin (2008) değerleri; estetik, etik, ahlaki, toplumsal ve evrensel olarak gruplandırmıştır. Acat ve Aslan (2012) ise çalışmalarında değerleri muhafazakâr-geleneksel, ulusal-milli, öze dönük-kişisel, sosyal-toplumsal ve bilimsel-yenilikçi olarak ayırmıştır.

Shaffer (2000) değerleri kategorilere ayırmıştır. Bu boyutlar adil olma, prensip sahibi-idealist olma, güvenilir/sadık olma, duyarlı olma ve dürüst olmadır. Rokeach (1973) ise değerleri iki grup halinde incelemiştir: amaç ve araç değerler. Amaç değerler, hayatın esas değerleri; araç değerler de ulaşılması istenen hedefler için yararlanılacak davranış şekilleridir(Akbaş, 2004: 71).

Yukarıdaki değer sınıflamalarına bakıldığında görüldüğü gibi sadece bir gruplandırmadan söz edilememektedir. Bu sebeple genel-geçer bir değer sınıflaması oluşturmak mümkün değildir(Yığittir ve Öcal, 2010: 29).

2.3. Eğitim Kavramı

Eğitim kavramı geçmişten günümüze farklı şekillerde tanımlanmıştır. Eğitimin en temel tanımı ‘bireylerde istenerek ve bilerek öğrenme yaşam stilleri oluşturma süreci’ olmasıdır(Senemoğlu, 2011: 48). Eğitim, eski dilde ‘terbiye’ sözcüğünün günümüzdeki karşılığıdır. Eğitime, genel manada bakıldığında ‘öğretimi içine alan yetiştirme ve geliştirme anlamına gelmektedir.’ denilebilir(Celkan, 2019: 227).

Aristo, eğitimi ‘kişinin ahlâkî davranışlar edinme vasıtası’ olarak tanımlamıştır. Çiçero’ya göre eğitim, ‘bireyin zihninin düzenli hale getirilmesi’dir. Descartes ise eğitimi, ‘bireyin aklını doğru kullanmayı öğrenmesi’ şeklinde tanımlamaktadır. Bu önemli düşünürlerin ortak fikirlerinden yola çıkarak eğitimin, insanın ahlaki ve zihin becerilerinin geliştirilmesinde etkili olduğu sonucuna varılmaktadır(Şişman, 2014: 7).

Farabi’ye göre eğitim, insanlarda bilişsel, ahlaki faziletler ve güzel sanatlarla alakalı estetik değerler oluşturma ve bunlara bağlı olarak sağlam karakter edindirme faaliyetleridir. Eğitimin nihai hedefi ise kişiyi bu değerlerle donatıp mutluluğa ulaştırmaktır. Farabi eğitime, yeteneklere dayalı erdemler olarak bakmaktadır. İbn-i Sina ise eğitimi, bireyin ahlâkî erdemlere sahip olması için bir araç şeklinde düşünmektedir. İbn-i Sina, eğitimde hoşgörüyü, gözleme, bilgi edinmeye, sıra dışı düşünmeye ve tekrara önem vermektedir(Binbaşıoğlu, 2014: 24).

John Dewey eğitimi toplumsal değişimin temel aracı olarak görmektedir. Dewey için eğitim, toplumsal reformu gerçekleştiren araçtır. Bu sebeple Dewey okulları bir reform toplumu olarak görmektedir(Tezcan, 1997: 12). Adem’e göre eğitim, toplumun varlığının devamlılığı için, o toplumu var eden bireylerin, toplumun amaçlarına göre yetiştirilme sürecidir (Adem, 2018: 48). Yukarıdaki tanımlardan yola çıkarak eğitimin çalışma alanının diğer bilimlerle iç içe ve bu açıdan disiplinler arası olduğu görülmektedir. Eğitim tarihi, geçmiş; eğitim sosyolojisi, bugün; eğitim felsefesi ise gelecekle ilgilenmektedir(Şişman, 2014: 25).

Milli Eğitim Bakanlığı(MEB) 2018 Sosyal Bilgiler Öğretim Programında bulunan eğitim kavramının amacı aşağıda verilmiştir(MEB, 2018: 3):

“Eğitim kavramına bakıldığında yalnızca akademik anlamda başarı sahibi, temel becerilere ve davranışlara hâkim sadece akademik açıdan başarılı, belirlenmiş bazı bilgi, beceri ve davranışların öğretildiği sistem olmadığı görülmektedir. Ana temaları benimsemiş kişilerin yetiştirilmesi esas amaçtır. Bu amaç doğrultusunda da eğitim kavramı yeni gelen neslin davranışlarını, düşüncelerini etkilemelidir. Eğitim sistemi değerlerle ilgili yaptığı çalışmalarda değerlerin işlevini de içine alan detaylı bir eğitim programı hazırlamalıdır.”

Sonuç olarak değerler eğitiminin, eğitimin temel parçası olduğu söylenebilir. Eğitim kavramının çıkış noktası toplumun kendini var etme isteğidir. Bu bağlamda öz itibari ile değerler eğitimi ile aynı amacı taşımaktadır.

2.4. Değerler Eğitimi

Alanyazında ‘değer eğitimi’ kavramının ne olup ne olmadığına bakıldığında birçok tanımla karşılaşmaktayız. Değer eğitimi; değerleri tanıyan, kendini geliştiren ve kişilikli bireyler yetiştirmek için aile ve okulda sunulan eğitimidir(Kantar, 2014: 13). Değer eğitimi, en temel olarak ‘bireylere değerler konusunda bilgi sahibi olmalarını sağlamak için verilen eğitim’ şeklinde tanımlanmaktadır(Keskin, 2016: 327).

Çocuk eğitiminde birçok faktör etkilidir. Yukarıdaki tanımlardan hareketle kişinin yaşamına ışık tutacak bu faktörler: çevre, aile ve okul kurumudur. Çocuğun ilk sosyal çevresi ailesidir. Aile, çocukların değerleri bilmesinde, tanımasında ve davranış haline getirmesinde etkili olan ilk gruptur(Aydın ve Akyol Gürler, 2014: 31). Bu bağlamda değer eğitimi bireyin içine doğduğu ailede başlar.

Çocuğun sağlıklı bir gelişime sahip olması için güven, merhamet ve sevgi dolu bir ortamda büyümesi gerekmektedir(Ergen, 2019: 62). Ailedeki anne, baba ve kardeşlerin, çocuğun değer eğitimi için katkısı büyüktür. Ryan ve Bohlin'e (1999: 157) göre değer kazandırma sürecinde, grubun hayat tarzı ile tecrübelerinden yararlanmalıdır(Uzunboylu ve Sarıgöz, 2015: 49). Bu bağlamda birey doğru-yanlış, iyi-kötü, güzel- çirkin gibi birçok değer yargılarını grup üyelerinden öğrenmektedir.

Aile dışında birey, çevrenin dolayısıyla toplumun değerleri ile karşı karşıya kalır. Birey; toplumdan örf, âdet, gelenek, görenek ve ahlaki davranış biçimlerini barındıran değerleri ve tutumları öğrenir(Ulusoy ve Dilmaç, 2014: 85). Toplum, üzerine düşen görevlerini bilen, güçlü bir kuşak yetiştirmeli ve sürekliliğini sağlanması için değerleri bireylere kazandırmalıdır(Beldağ, 2012: 29). Bu sebeple değer kavramını fiile dönüştürmek önemlidir(Çağlayan, 2013: 99).

Bireyin eğitiminde etkili olan bir diğer faktör de 'okullar'dır. Okul öğrencilerin gelişimine katkı sağlamalı, öğrencilere istenen yöne yönlendirmeli ve programda belirtilen değerleri öğrencilere kazandırmalıdır(Baysal, 2013: 9). Değerler, eğitim bakış açısıyla geliştirilmesi gereken önemli bir konudur(Doğanay, 2015: 71). Aile ile başlayan bu süreç okulun tüm eğitim kademelerinde denetlenmeli, farklı biçimlerde desteklenip geliştirilmelidir(Çelik, 2016:41). Değer eğitiminin kazandırılmasındaki temel etkenlere bakıldığında şu yorum yapılabilir: Bireyin yaşamını yönlendiren, eğitimde arzulanan sonuca ulaşmak için aile, okul ve çevrenin ortak çalışmalarında bulunması etkili olacaktır(Yiğit, 2007:59). Değerler eğitimi, erken ve aile ortamında başlatılarak eğitim kademelerinde de çocuklara hissettirilerek çeşitli etkinlikler yardımıyla kazandırılmalıdır(Yaman, 2012:19). Ancak okullarda değer eğitiminin öğrencilerin seviyelerine ve yönelimlerine göre planlanması, tartışılması ve mantığa uygun yapılandırılması gerekmektedir(Çağlayan, 2013: 95).

Değer eğitimi, bireyin toplumsal ve evrensel değerlerini kabullenmesini, karakter gelişimine katkı sağlamasını, kaliteli yurttaş olarak yetişmesini, akademik başarısını arttırmasını ve sosyal yönelimlerini geliştirmesini amaçlar(Durdukoca, 2019: 103). Değer eğitimi, gereksinimleri karşılar ve amaca varma noktasında bireylere rehberlik eder. Yaşamda karşılaşılan kargaşalar ve tutarsızlıklara karşı insanlara yol gösterir(Baltacı, 2018: 38).

Değer kazandırmada 'eğitim' yolu günümüze kadar kabul görmemiştir. Bu sebeple değerler, genel eğitim ve sosyal bilgiler eğitimi amaçları arasında mevcut iken, öğretim programında yer almamıştır(Doğanay, 2011: 59). Günümüzde ise

“Değerler Eğitimi” kavramının popülerliği artmıştır. Ancak değerlerin öğretilirliği konusunda anlaşmazlıklar görülmektedir(Zajda,2014: 51). Bu anlaşmazlıklar ise değerlerin hangisinin, nasıl ve hangi metotlarla öğretilbileceğinin uyumsuzluğu sonucu ortaya çıkmaktadır(Lickona, 1991: 38).

Değerler eğitimi diğer derslerden farklı bir alan olarak düşünülmemelidir. Değerler, eğitimde disiplinler arası bir boyuta sahip olmalıdır(Demirhan ve İşcan, 2007: 51). Değerler eğitimi ne sadece öğrenme alanlarının içerisine dağıtılmalı ne de sadece örtük programda kalmadır(Uygun, 2013: 61).

Çocuklar değerleri özümser ve benimser ise değerlere o ölçüde önem verir(Bolay, 2007: 92). Çocuklarda bu içselleştirmeyi sağlamak için sadece okul sınırları içinde değil okul dışı etkinliklerle de somutlaştırılarak değer eğitimi yapılmalıdır. Böylece çocuk okul dışındaki değerleri de kazanabilir(Watson, 2012: 29). Eğitim çocukların sadece zihinsel yapılarını değil karakter gelişimlerini de desteklemelidir(Zurqoni, Retnawati, Apino ve Anazifa, 2018: 50).

Öğrencilere değer kazandırmada öğretmenlerin önemi oldukça büyüktür(Çetin, 2013: 17-36). Öğretmenler öğrencilere bazı görevler verip değer gelişimine fayda sağlamalıdır(Aydın ve Akyol Gürler, 2014: 46). Bu bağlamda öğretmenlerin değerler konusuna hâkim olması, günlük hayatlarında bu değerleri davranış haline getirerek öğrencilere rol model olması, değerleri kazandırma açısından etkili olacaktır(Tonga, 2017: 60). Değerler eğitiminin kazandırılması için okulda değerler kültürünün oluşması gerekmektedir. Bu değer kültürünü okulun idarecisi, öğretmeni ve hizmet personeli gibi tüm üyeleri beraber meydana getirir(Selanik Ay, 2016: 36).

Tutumlar, inançlar ve duygular değerler bakımından önemlidir(Rats, Harmin ve Simon, 1978: 73). Bu sebeple değerlerin belli bir süreçte ortaya çıkması değerlendirme sonuçlarının kesinliğini etkilemektedir. Ayrıca değerleri sadece yazılı kaynaklarla ve derslerle değil öğrencilere zaman vererek, benimseterek ve uygulamaya fırsat vererek kazandırmak gerekmektedir(Tahiroğlu, 2011: 43-65).

Toplumsal yaşamda gittikçe artan şiddet, saygısızlık, kadın cinayetleri, uyuşturucu vb. bağımlılıklar gibi birçok problemler ebeveynleri ve öğretmenleri düşündürmektedir. Bu durum değer eğitiminin önemini vurgulamaktadır(Yazar, 2016: 110). Bu sebeple değer eğitimi öğretim programlarında bulunmalıdır(Demircioğlu ve Demircioğlu, 2016: 273).

2.5. Değer Eğitiminin Tarihçesi

Değer eğitiminin tarihçesine bakıldığında köklü bir geçmişi olduğu görülmektedir. İnsanlığın var olmasıyla başlayan bu süreç insanlık var olduğu süre boyunca da devam edecektir. Eski çağ uygarlıkları olan Sümerler ve Çinlilerin eğitim kurumlarında, sosyal yaşamda değer eğitimine önem verdikleri görülmektedir. Sümerler tarafından yazılmış olan çivi yazılarında adalet, iyilik, doğruluk, özgürlük, dürüstlük, acıma ve affetme gibi temel değerlere özellikle önem verildiği anlaşılmaktadır(Kramer, 2002: 27).

1900 yıllarına gelinceye kadar Amerika'da değerlerle ilgili çalışmalar yapılmaktaydı. Ancak değerler eğitime sistemsal olarak bakıldığında var olması çok eski değildir. Dewey'in 1934'te karakter gelişimi, ahlak eğitimi ve değer kazandırılmasına yönelik çalışmaları mevcuttur. Kohlberg 1978 senesinde ahlaki eğitim alanında araştırmalar yapmıştır(Mulkey,1997: 61). 20. yüzyılın başından itibaren bireyleri toplumun değer ve normları kazandırılarak yetiştirme yollarına gidilmiş ve toplumsal değişimler devam etmiştir(Kirschenbaum, 1995: 3).

1920'lerde karakter eğitimi olarak başlayan değerler eğitime, 1930'ların sonlarına doğru ilgi azalmıştır. 1960'lı yıllarda değerlere tekrar yönelme olmuştur. 1980'li yıllara gelindiğinde değer eğitiminin öneminin azaldığı görülmektedir (Leming, 1997: 38). 1990'lı yıllara gelindiğinde daha çok toplumsal değerler yerine bireysel değerler önem kazanmıştır(Demircioğlu ve Tokdemir, 2008: 39).

Değer eğitiminin günümüzdeki durumu kişilerin isteğine bağlı şekilde seçilecek bir alan olarak görülmeyip aksine çoğu ülkede öğrencilerin ahlaki, ruhsal, sosyal ve kültürel gelişimlerini tam anlamıyla desteklemek için mecburi hale getirilmektedir(Values Education Study, 2003). Günümüzde ise teknolojik ve bilimsel gelişmelere karşın dünyada görülen şiddet ve korku kültürü, maddi ve manevi tatminsizlikler; adaletsizlikler, acımasızlık, mutsuzluk, çevredeki olaylara tepkisiz kalma ve yaşamdan memnun olmama benzeri sorunlar, değerlerin öğretimini daha önemli bir duruma getirmiştir. Ayrıca bu durum devletleri, evrensel ve milli değerleri tekrar canlı ve etkili bir biçime getirip, yaşanan dönemle ilgili yeni bazı değerler oluşturmaya; buradan hareketle yok olmuş toplumsal kontrolü yeniden oluşturmaya yönlendirmiştir(Kurtoğlu, 2017: 29).

2.6. Değerler Eğitiminde Temel İlke ve Süreçler

Bir toplum geleceğini değerlerle inşa eder. Toplumu geleceğe kültürün koruyucuları olan çocuklar taşıyacaktır. Bu bağlamda değerler eğitimi tesadüflere bırakılmayacak kadar önemlidir. Değerler okullarda planlı ve sistemli bir şekilde öğrencilere kazandırılmalıdır. Hazırlanan programlar ise bir sürece yayılarak öğrencilere verilmelidir. Demokratik toplumlarda değer eğitiminde dört önemli süreç vardır. Bu süreçler: akıl yürütmeyi ve mantıklı düşünmeyi özendirme, empatik davranış geliştirme, özsaygı (benlik) geliştirme ve işbirliği geliştirmedir(Bailey, 2000: 10-11).

2.6.1. Akıl Yürütmeyi ve Mantıklı Düşünmeyi Özendirme

Akıl yürütme, bilincin yargılar arası ilişki kurarak, bilinen şeyden bilinmeyi bulmasıdır(Öner, 1986: 3). Bir diğer tanıma göre akıl yürütme, kavramları algılayarak gruplandırma yapma, oluşturma, kavramlar aralarındaki benzerlik ve farklılıkları bularak ayırtılabilmek ve ortaya yeni bir bileşen çıkarabilmedir(Kuzgun, 2006: 24). Mantık ise bilinen şeylerden bilinmeyi bulma sürecinde akıl yürütmeyi yanlışla düşmekten koruyan düşünce bilimi olarak tanımlanabilir. Mantık, insanın varlık dünyasını araştırmasını ve bu dünya üzerinde zihnini zorlayarak düşünmesini sağlarken, bu düşünme sürecinin sonunda kurulan bağlantının akla uygun olup olmadığı konusunda yargıları ortaya çıkarır. Değer eğitimi sürecinde programda bulunan değerler çeşitli şekillerde öğrenciye sunulur. Öğrenci veya yetişkin sosyal hayatındaki değer yargılarına uygun olarak ya bu değeri kabul eder, içselleştirir ya da reddeder. Bu bağlamda, değerler kazandırılırken, akıl yürütme süreci üzerinde durulması gerekmektedir(Doğanay, 2006: 30).

2.6.2. Empatik Davranış Geliştirme

Empati, ‘kendini düşünsel ve duygusal açıdan diğer bir kişinin yerine koyabilme, duygudaşlık’ olarak tanımlanmıştır(TDK, 2020). Başka bir tanıma göre empati, kişilerin duygu, düşünce ve yaşantılarını anlamlandırma ve sınama sürecidir(Cournoyer, 2011: 39). Empati yeteneği, bireyin çocukluk ve daha sonraki kritik süreçlerinde arkadaş ortamına, okula, ailesine yani sosyal çevresine uyumunu sağlar. Bu sebeple empati yeteneği gelişmiş bireyler, sınıf içi iletişim, arkadaş edinme gibi sosyal ve zihinsel becerilerini etkili olarak kullanabilirler(Erdem ve Ege,

2011: 59). Sonuç olarak empatik beceri geliştirmenin, bireylerin iletişimde ve etkileşiminde önemli bir süreç olduğu ifade edilebilir(Yüca, 2018: 39).

2.6.3. Özsaygı (Benlik) Geliştirme

Benlik (Özsaygı), kişinin özünü tanımasına ve sınamasına yönelik düşünce ve inançlarının tümüdür(Güney, 2000: 284). Kişinin kendine ait olan özellikleri algılayış biçimi ve kendine ait olması gerektiğini düşündüğü durumlar arasındaki farklılık benlik saygısının seviyesini gösterir(Pişkin, 2004: 144). Benlik saygısı, bireyin mevcut benliği ile ideal benliği arasındaki ilişkiye bağlıdır. Bu ilişkideki farklılık düzeyi ne kadar az ise bireyin özsaygısı gelişmiş; ne kadar fazla ise özsaygısı gelişmemiş çıkarımı yapılabilir. Okullar ise bu farkı en az seviyeye getirmek için değerlere yönelmelidir. Bu bakımdan çocuğun kendini nasıl tanımladığı ve algıladığı sosyal uyum sürecinde önem arz etmektedir. Çünkü değer eğitimi çocuğun kişiliğini şekillendirir. Bu bağlamda özsaygı kişiliğin ayrılmaz bir parçasıdır(Munusturlar, 2014: 68). Bu yönden bakıldığında öz saygı (benlik) geliştirme, değerler eğitimi açısından dikkate alınması gereken bir süreçtir.

2.6.4. İşbirliği Geliştirme

İşbirliğine dayalı öğretim yapılandırmacı yaklaşımın önemli yöntemlerinden biridir. İşbirliğine dayalı öğrenme, öğrencilerin küçük gruplar oluşturarak yardımlaşma yoluyla problemi ortadan kaldırmayı amaçlayan öğrenme yaklaşımıdır(Akın, 2009: 6). İşbirliğinin olduğu sınıflarda problem karşısında öğrenci merkez konumdadır. Öğretmen öğrencilere bu süreçte rehberdir. Böylece öğrenci deneme ve yanılma yoluyla yaşantısal deneyim kazanmış olur(Sarıgöz, 2017: 68). Öğrenciler böylece yaşantılar yardımıyla işbirliği yaparak grup içinde sorumluluk alma, yardımlaşma, çalışma, takdir etme, saygı, fedakârlık vb. becerileri edinip, değer sistemlerini oluşturarak gelecekteki sosyal yaşamına hazır hale gelmektedir(Büyükkaragöz ve Çivi, 1999: 48). İşbirlikçi öğrenmenin pratik yapıldığı sınıf platformu; öğrencilerin gruplar olarak etkileşimde oldukları, gereken zamanlarda öğretmene ihtiyaç duyulan aktif mekândır(Açıkgöz, 2007: 336). Bu yeni öğretim anlayışıyla, öğrenciler sınıf arkadaşlarıyla işbirliği içinde çalışarak etkin bir şekilde değerlere dair bilgilerini biçimlendirir. Böylece öğrenciler bilgilerini ve kabiliyetlerini ileri boyuta taşıyacaktır(Johnson vd., 1995: 42).

İşbirliğine dayalı öğretim, akademik başarı sağlamanın yanında, öğrencilere güven duygusu kazandırarak, öğrencilerin konuya yönelik ilgi ve tutumlarını olumlu yönde etkilemektedir(Baş ve Sarıgöz, 2018: 49). Dolayısıyla işbirlikçi öğrenme yöntemi, eğitimde bazen göz ardı edilen ve yöntem konusunda zorluklar yaşanan duygusal özelliklerin kazandırılması problemine çözüm sağlamaktadır(Büyükkaragöz ve Çivi, 1999: 127). Sonuç olarak işbirliği geliştirme süreci hem bilişsel hem duyuşsal açıdan öğrencilere katkı sağlamaktadır.

Değerler eğitimi sürecinin sağlıklı ve etkili bir şekilde devam edebilmesi için temel ilkelere ihtiyaç duyulmuştur. Bununla ilgili çeşitli araştırmalar bulunmaktadır. Eğitim kurumlarında değerler eğitimi ile ilgili beş esas ilke mevcuttur. Bunlar aşağıdaki şekildedir:

- Öğrenilen şeyin onaylanması
- Bireyin kendini sevmesi ve kendine saygı duyması
- Bireyin başkalarını sevmesi ve başkalarına saygı göstermesi
- Ait olma duygusu
- Toplumsal sorumluluk(Powney vd., 1995: 59).

Powney'in ilkelerine bakıldığında okullarda verilmesi gereken değer eğitimi, temelde birey ve toplum olma bilinci kazandırmaktadır.

Eğitimde sınıma, yargılama ve seçme durumlarının iç içe olması değer eğitimine ihtiyacı arttırmıştır. Değerlerden soyutlanmış bir eğitim düşünülemez. Bu sebeple değer öğretiminde doğru, yanlış veya öncelik noktasında öğretmenlere yol gösterecek ilkelere ihtiyaç vardır(Aktepe ve Yel, 2009: 611). Aydın (2013)'e göre değer kazandırılırken aşağıdaki ilkelere dikkat edilmelidir:

1. Okullarda değerler öğretilirken birçok etkinlik yapılabilir. Bu etkinliklerden etkili olanı ise öğrencilere model olmaktır. Çocuk gördüğü şeyleri taklit ederek daha kalıcı hale getirmektedir.
2. Aile bireyleri ve okul personelleri, değerlerin gelişimi ve sürekliliği noktasında ortak fikirde olmalıdır.
3. Çocuk gördüğünü kısa sürede unutmadığı için olayların gösterilmesi sağlamalıdır. Bu süreçte anne, baba ve okul personelleri tarafından desteklenmelidir.
4. Bir değerın öğretilmesindeki ilk basamak tanımlanmasıdır. Kazandırılmak istenen değer her boyutuyla açıklanmalı ve öğrencilerden bu konu hakkında net

tanımlama yapması sağlanmalıdır. Öğrencilerde değerlerin doğruluğu, yanlışlığı hakkında ayırım yapması ve doğru değere karşı bağlılık oluşturmaları sağlanmalıdır.

5. Değerler açıklanırken, öğrencilerin anlayabilmesi için somutlaştırma yapılmalıdır. Bu somutlaştırma değerlerin anlaşılmasını ve özümsemesini kolaylaştırır.
6. Değerlerle ilgili önerilerde bulunurken emir cümleleri kullanılmamalıdır.
7. Değerler konusunda tartışma ortamı oluşturulmalıdır.
8. Öğrencilerden değerlerle alakalı örnek bulmaları istenebilir.
9. Değerlerle ilgili şiir, kompozisyon, öykü yazma, resim yapma ve bulmaca etkinlikleri yapılabilir. Ayrıca şiir, gazete, film, öykü, dergi haberleri, resim, gibi yazılı materyaller hazırlamaları istenebilir.
10. Öğrencilere verilen ödül ve cezalarda adaletli davranılmalıdır. Öğrencilerin olumlu söz ve davranışları onaylanmalıdır, bunun yanında olumsuz davranışları görmezden gelinip hoşgörü ile karşılanmalıdır.
11. Öğrenciyi merkeze alan bir sınıf şekillendirilir. Öğrencilerin çalışmalara katılımı zorlama ile olmamalıdır. Öğrenme zevkli hale getirilmelidir. Ayrıca etkinliklerde öğrencilere sorumluluk verilerek derse katılımlarının artırılması gerekmektedir.
12. Değerler eğitimi programının amaç ve yöntemleri tüm personel tarafından bilinmelidir. Okullardaki etkinliklere veli katılımı ve desteği olmalıdır.
13. Öğretmenler üzerinde akademik baskı uygulanmamalıdır. Öğrenci ve velilere okulların sadece ders için gidilen yerler olmadığını aynı zamanda toplumsallaşma ve değer eğitiminin kazandırılması için de önem arz ettiği gösterilmelidir.
14. Öğrencilere işbirlikçi öğrenme yöntemleri ile etkinlikler yaptırılmalıdır.
15. Öğrencilerin sosyal sorumluluk projelerine dâhil olmaları sağlanmalıdır.
16. Değer eğitiminde “empati” kavramına önem verilmelidir.
17. İdeallerin realitenin önüne geçmesine engel olunmalıdır.
18. Toplumsal duygular kararında yaşanmalıdır. Öğrencilere toplumun güçlü değerleri verilmelidir.

Değerler yaşantıyla öğrenilir. Bu nedenle bireye verilmesi gereken değerler hayatın içinden seçilmelidir. Çocukların sosyal ortamları olan okullarda davranışları, yorumlar ve tepkilerle gelişir. Öğretmenler ise öğrencilere görev vererek değer sistemlerinin gelişmesine katkı sağlamalıdır(Aydın, 2010: 7). Değerler yapısı gereği

hassas konulardır. Fark edilmeyen herhangi bir yanlış uygulama kötü sonuçlar doğurabilir. Bu sebeple dikkat edilmesi gereken noktalar vardır. Bu noktalar ise şu şekildedir:

- a) Öğrencilere değerler konusunda strateji ve materyal oluşturmak
- b) Oluşturulan strateji ve materyaller konusunda eğitimcilerin istekli olması
- c) Değer kavramı için farklı tanımlamalara imkân sunulması
- d) Değerlerin anlaşılabilmesi için biyografilerin kullanılması
- e) Değerlerin kazanılması için sosyal ilişkilerin güçlendirilmesi
- f) Toplumu değer eğitimi çalışmaları konusunda bilgilendirmek (Dilmaç, 2002: 4-5). Dolayısıyla değer kazandırma noktasında evrensel açıdan uygulanabilecek ilke ve süreçlerden söz etmek mümkün gözükmemektedir.

2.7. Türk Eğitim Sisteminde Değerler Eğitimi

Son yıllarda yapılan araştırmalar eğitim kurumlarında öğrencilerin akademik eğitimini destekleyen olumlu davranışların kazandırılması sürecinin bilim insanlarını değerler eğitimi noktasında harekete geçirdiğini göstermektedir. Bu bağlamda popüler bir konu haline gelen değerler eğitimi farklı branşların ilgi odağı haline gelmiştir. Ancak literatürde öğrencilere olumlu davranış kazandırma çalışmalarına bakıldığında manevi eğitim, karakter eğitimi, ahlak eğitimi ve değerler eğitimi vb. farklı kavramlar karşımıza çıkmaktadır. 1960'lı yılları öncesinde 'ahlak eğitimi' olarak ifade edilen olumlu davranış kazandırma süreci, 1990'lı yıllara gelindiğinde 'karakter eğitimi' günümüzde ise 'değerler eğitimi' adı altında verilmektedir. Değerler eğitimi yurtdışı literatüründe 'moral education' kavramı iken Türkçe literatüre "manevi eğitim" olarak kazandırılmıştır. Ülkemizde günümüz eğitiminin önemli kısmını kapsayan değerler eğitimi olumlu davranış kazandırmak amacıyla müfredatta yer almaktadır(Yıldırım ve Demirel, 2019: 98). Türk toplum yapısının sürekliliğini sağlayan değerler, geçmişten günümüze kadar çeşitli şekillerde aktarılarak gelmiştir. Türk eğitim sisteminde eğitimin tarihi yapısına bakıldığında çeşitli dönemler karşımıza çıkmaktadır. Bu dönemler; Türklerin Müslüman olmadan önceki ve sonraki dönemleri, Tanzimat Dönemi, Meşrutiyet Dönemi ve Cumhuriyet Dönemi şeklinde ayrılmaktadır. Dönemler zaman içinde farklılaşsa da eğitime ve değerlere ihtiyaç her daim önemini korumuştur.

Türk toplumlarında İslamiyet'in kabul edilmesinde sonraki süreçte mekteplerde ahlaki eğitim verilmeye başlanmıştır(Kaya, 2012: 78). İslamiyet'in kabulünden önce bu aktarımı sağlayan faktörlere örnek olarak atasözleri, ninniler, büyük edipler (ahlakçılar) ve siyasetnameler gösterilebilir(Akyüz, 2013: 3). Tanzimat döneminde (1839-1876) kurtuluş çaresini İslam ahlakına yönelmede bulan eğitimciler ahlak üzerine yine pek çok edebi eser meydana getirmişlerdir(Kaya, 2012: 78). Bu dönemde batılılaşma, devletin, ailenin ve çocuğun sorumluluklarına yönelme, eğitimde araç-gereç ve yeni yöntem-tekniklere yer verme, yeni açılan eğitim kurumlarında hayata dönük eğitimlerin verilmeye başlanması gibi etkenler eğitimi önemli ölçüde etkilemiştir(Akyüz, 2013: 65). Ayrıca Tanzimat döneminde modern eğitim kurumlarının programlarında sürekli olarak ahlak dersleri konulmaya çalışılmıştır(Ağırakça, 2012: 67). Dolayısıyla ahlak eğitiminin sistemli olarak okul müfredatında bulunması konusunda biraz geç kalındığı görülmektedir.

II. Meşrutiyetin ilanından bugüne gelindiğinde tüm ilkokul, ortaokul ve ilköğretim kademelerinin programında doğrudan veya dolaylı olarak karakter ve ahlak eğitimine vurgu yapılmaktadır(Keskin, 2010: 68-72). 1913 yılındaki programda yer alan 'Musahabat-ı Ahlakiyye' adlı derste ahlak eğitimi ile ilgili sohbetlerin yapıldığı görülmektedir. 1922 yılındaki programda 'Malumat-ı Medeniyye' adlı derste talebelere demokratik değerler kazandırma amaçlanmaktadır. Ayrıca bu derste milli duyguların da üzerinde durulmaktadır. 1924 programında yer alan 'Musababat-ı Ahlakiyye ve Malumat-ı Vataniye' adlı derste çocuklara ahlak kuralları kazandırılırken değer aşılması esasına dayanan yöntemin tercih edildiği görülmektedir. Bu derste ayrıca çocukların vicdan duygusunu geliştirecek sohbetler de yer almaktadır. 1926 tarihli programdan 1968 programına kadar 'Yurt Bilgisi' adındaki derste çocuklara öncelikle devlet yönetiminin önemli ilkeleri kazandırılması amaçlanmaktadır(Keskin, 2008: 78). 1968 tarihli programda ise Sosyal Bilgiler adlı derste toplumsal değerlerin önemine vurgu yapılmıştır. 2005 programı ile 2017 yılında güncellenen Sosyal Bilgiler Ders Programı'nda doğrudan kazandırılması amaçlanan değerler seçilmiş ve sınıf seviyesine uygun olarak ünitelere yerleştirilmiştir. Sosyal bilgiler dersi öğretim programı haricinde günümüzde diğer disiplinlerin öğretim programlarında da değerler eğitime dolaylı bir şekilde yer verilmiştir. Fakat bu programlarda, değer eğitime özgü yöntem ve teknikler görülmemektedir(Yıldırım ve Demirel, 2019: 56).

Yukarıda Türk eğitim tarihinde değerler eğitimi etkileyen süreçlerden bahsedilmiştir. Türk eğitim tarihinin mevcut olan eğitim sistemine yansımaları görülmektedir. Bu sebeple Türk milli eğitim sisteminin genel amaçlarına bakılması gerekmektedir. Türk milli eğitim sisteminin temel hedefini değerler eğitimi ekseninde incelediğimizde aşağıdaki verilere ulaşılır(MEB, 2010):

- Beden, zihin, ruh, ahlak ve duygu olarak dengeli, sağlıklı, kişilikli ve karakterli bireyler yetiştirme
- Özgür ve bilimsel düşünme gücüne sahip bireyler yetiştirme
- Farklılıklara, demokrasiye ve insan haklarına saygılı bireyler yetiştirme
- Özgüvenli ve kişilik sahibi bireyler yetiştirme
- Sosyal sorumluluk sahibi bireyler yetiştirme
- Yaratıcı, yapıcı ve etkin bireyler yetiştirme
- Milli ve evrensel değerlere bağlı bireyler yetiştirme.

1739 sayılı Türk Millî Eğitim Temel Kanunu'nda açıklanan Türk Millî Eğitimi'nin Genel Amaçları ve Temel İlkeleri öğrenci yetiştirme ilkeleri aşağıdaki gibidir(MEB, 2018):

- 1) Bireyin zihinsel, bedensel, ve duygusal gelişimini desteklemek
- 2) Bireyde öz farkındalık ve ahlaki bütünlük oluşturmak
- 3) Günlük hayatta gereksinimi kadar temel düzeyde sayısal, sözel ve akıl yürütme becerisi kazandırmak
- 4) Toplumsal becerileri kazandırmak
- 5) Bireyinde estetik duyarlılık oluşturmak
- 6) Yaşama yönelik sağlıklı bakış açıcı kazandırmak
- 7) Bireye milli ve manevi değerleri kazandırmak
- 8) Hak ve sorumluluk bilerek davranış sergilemesini sağlamak
- 9) Temel düzeyde beceri ve yetkinlik kazanmasını sağlamak
- 10) Aktif ve üretken bireyler yetiştirmek
- 11) Bireyin Türkiye vatandaşı olarak ülkesine ekonomik, sosyal ve kültürel açıdan katkı sağlamasına yardım etmek
- 12) Bireyin ilgi ve yetenekleri göz önüne alınarak meslek seçimine yardımcı olmak.

Yukarıdaki Türk eğitim sisteminin temel amacı bireyin kendine ve içinde yaşadığı topluma faydalı birey olmasını sağlamaktır. Sosyal Bilgiler dersi ise

okullarda bu amacı gerçekleştirmek amacındadır. Sosyal Bilgilerin kazanımlarına bakıldığında doğrudan toplumsal yaşantılarla ilgili olduğu görülmektedir. Bu yaşantılarda hareketle bireyin hayata hazırlanması amaçlanır. Bu bağlamda güncel problemlere ilişkin etkili çözümler üretilmektedir(Yılmaz, 2017: 18).

2.8. Değerler Eğitiminde Uygulanan Yaklaşımlar

Değerler eğitimi soyut kavramlar içerir(Aktepe ve Tahiroğlu, 2015: 380). Bu sebeple değer eğitiminde farklı yaklaşımlar ve buna bağlı olarak farklı yöntem ve teknikler geliştirilmiştir. Bu yaklaşımlar genel olarak telkin, değer belirginleştirme, ahlaki muhakeme (ikilem), karakter eğitimi ve değer analizi olarak beş gruba ayrılmıştır. Bu yaklaşımlar aşağıda incelenmiştir:

2.8.1.Telkin Yaklaşımı (Değer Aşılama, Aktarma)

Değerler eğitiminde en sık başvurulanan yaklaşım türüdür. Telkin yaklaşımının temelinde, ahlaki değerlerin ve iyi davranışların çocuklara doğrudan kazandırılması görüşü yatmaktadır(Halstead ve Taylor, 2000: 57). Eğiticiler veya karar vericiler, düzgün ve ihtiyaç olduğuna kanaat getirdikleri adalet, dürüstlük, doğruluk, eşitlik, özgürlük benzeri olmazsa olmaz değerleri çocuklara dayatmaya yoluyla; öyküler, töresel oyunlar, kahramanlık şarkıları ve efsanevi kahramanlar yöntemini kullanarak öğretirler(Sarı, 2007: 61).

Değer aktarma yaklaşımının amacı, öğrencilerin değerleri benimsemesini sağlamak ve istenilen değer ile istenmeyen değer kalıplarını değiştirerek davranışa yansıtmasını sağlamaktır. Bu amaçla öğretim sürecinde olumlu ve olumsuz pekiştirme, model olma, taklit, oyunlar ve benzetmeler, azarlama, rol oynama gibi yöntemler de kullanılmaktadır(Çengelci, 2010: 11).

Telkin yaklaşımı aile içinde sık kullanılan yöntemlerden biridir. Öğüt verme yoluyla doğrudan davranış değişikliği kazandırma amaçlanır. Çocuk ebeveyninden tanık olduğu ve duyduğu şeyleri olduğu gibi kabullenir ve içselleştirir. Telkin yaklaşım ile değerler sorgulama ve düşünme olmadan öğretilmeye çalışıldığı için öğretmenler tarafından pek tercih edilmemektedir(Doğanay,2006:267).

2.8.2. Değer Belirginleştirme Yaklaşımı (Açıklama)

Değer belirginleştirme yaklaşımının temeli, kişilerin hayatında neyin önemli olduğunu ve bunu neye göre belirlediğine dayanmaktadır. Yaklaşım, öğretmen

tarafından herhangi bir müdahale olmadan öğrencinin seçmiş olduğu değer veya ahlak konularını belirginleştirip konu üzerinde düşünmesini amaçlamaktadır(Ulusoy ve Dilmaç, 2014: 69).

Değer belirginleştirme yaklaşımı doğrudan öğretim yaklaşımının tersine kişinin değer vereceği konuyu başkalarının dayatması sonucu değil, neden ve sonuçları kendisi irdeleyerek özgürce seçim yapmasına dayanmaktadır(Doğanay, 2006: 268–269). Bu şekilde öğrenciler kendi kararlarıyla kendi değerlerini oluşturma fırsatı yakalamış olurlar(Fernandes, 1999: 5).

Bu yaklaşımın seçme, ödüllendirme ve davranış olarak üç aşaması bulunmaktadır. Öğrenci belli bir konuda tercih yapar, bunu kendi açısından değerlendirir, seçilen değere uygun davranışta bulunursa öğretmen tarafından ödüllendirilir(Sarıgöz ve Çermik, 2017: 69). Bu bağlamda yaklaşımın edimsel koşullanma ile ilişkisinden söz edilebilir. Sonuç olarak değer belirginleştirme yaklaşımı, değişen evrende öğrencinin hayatının her alanında ona kılavuzluk yapacak bilgi, beceri ve duyguları kazanmasında yardımcı olacaktır(MEB, 2005: 89).

2.8.3.Ahlaki Muhakeme Yaklaşımı (İkilem)

John Dewey'in ortaya koyduğu ahlaki muhakeme yaklaşımı, Kohlberg tarafından da geliştirilmiştir. Ahlaki muhakeme yaklaşımının amacı ahlaki olarak ikilem barındıran öykülerle öğrencilerde ahlaki yargı oluşturmaktır. İki güçlü değer yargısı arasında kalan öğrenci bu yargıları kendinde var olan değer sistemiyle kıyaslayarak doğru olanı seçer. Bu süreçte eğitici, öğrenciye en doğru kararı vermesi yönünde kılavuzluk eder.

Kohlberg, araştırmalarında öğrencilerin belli bir hikâyeye karşı yaş grupları değiştikçe değer yargılarında da değişiklik olduğunu fark etmiştir(Selçuk, 2000: 112). Bu bağlamda Kohlberg ahlaki gelişmeyi üç dönem ve altı aşamaya dayandırmıştır.

Kohlberg'in ahlaki gelişim evrelerinin ilk basamağı gelenek öncesi düzeydir. Bu basamak itaat-ceza ve saf çıkarıcı eğilim olarak iki alt aşamaya ayrılmıştır. İtaat ve ceza olarak adlandırılan ilk aşamada çocuk otoriteye bağımlı olup ödülü ister ve cezadan kaçır. İkinci aşama olan saf çıkarıcı eğilimde ise çocuk için kendi ihtiyaçlarının karşılanması ön plandadır. Geleneksel dönemdeki bireyler arası eğilimi aşamasında çocuk, kendini toplumun bir parçası olarak görür. Davranışların sonucunda diğerlerinden onay görmek ister. Benmerkezci duygu durumundan

uzaklaşıp sadece kendisinin değil başkalarının duygularını da önemseyip davranışta bulunur. Kanun ve düzen eğilimi aşamasındaki birey ise, parçası olduğu toplumda belli sosyal düzeninin olduğunu fark eder. Bu sosyal düzenin bozulduğunda ise otorite ile karşılaşacağını bilir. Son aşama ise gelenek sonrası düzeydir. Beşinci aşamadaki sosyal sözleşme eğiliminde birey kendi haklarını eleştirir ve kanunu kullanmanın önemini kavrar. Değer kavramını ve yasaların toplumdan topluma farklılık gösterdiğini fark eder. Son aşama olan evrensel ahlak ilkeleri eğiliminde kişi eşitlik ve adalet gibi soyut kavramlara uygun davranış seçimi yapar(Senemoğlu, 2001: 71-73).

Ahlaki ikilemler yaklaşımı kullanılırken ikilemlerin aşağıdaki özellikleri taşıması gerekmektedir(Doğanay, 2006: 274-275):

1. İkilem program kazanımı ile bağlantılı olmalıdır.
2. İkilem öğrencilerin anlayabileceği seviyede olmalıdır.
3. İkilem farklı cevapları barındıracak, akıl yürütme ve tartışma sağlayacak nitelikte olmalıdır.
4. İkilemler öğrencilerin gelişim seviyesine uygun olmalıdır. Bu bağlamda, ahlaki ikilem yaklaşımının, değer eğitiminde etkili olabilmesi için yukarıdaki özelliklerin göz önünde bulundurulması gerekmektedir.

2.8.4.Karakter Eğitimi Yaklaşımı

Karakter kavramı, kökeni Antik Yunan dönemine dayanmaktadır. Eski Yunanca çizmek, kazımak, iz bırakmak, bir yüzey üzerine baskı yapmak, anlamlarına gelen ‘charassein’ kelimesinden türemiş olup dilimize Fransızca ‘caractere’ sözcüğünden geçmiştir(Kaya, 2022: 24). Karakter, toplumdaki olumlu ve olumsuz davranışları ifade eder(Çağlayan, 2013: 59). Bir diğer tanıma göre karakter; “kişiyi başkalarından ayırt etmemizi sağlayan ve kişilerin kendilerine özgü yapılarını belirten ve kişilerin davranış biçimlerini şekillendiren, ayırt edici nitelik, üstün ana özellik, öz yapı, seciye, ıra” anlamlarına gelmektedir(TDK, 2019).

Geçmişten günümüze birçok önemli bilim insanı okullarda karakter eğitiminin verilmesi gerektiğini ifade etmiştir(Farris, 2004: 455). Karakter eğitimi, bireylerin ahlaki değerleri anlaması ve buna göre davranış göstermesi amacıyla onlara maksatlı olarak yöneltilen çabalar anlamına gelmektedir(Sarı, 2007: 63). Aristo’ya göre iyi karakter, bireyin kendisi ve diğerleriyle olan ilişkilerinde doğru hareket etmesidir. Bu bağlamda okullar, karakter eğitiminde bireyin doğru ile yanlış

davranışı arasındaki farkı ayırt etmesini sağlayarak bireyi doğru davranışa yönlendirme görevi üstlenmelidir.

Karakter eğitimi yaklaşımının özünde, toplumda görülen uyuşturucu kullanımı, şiddet, aile büyüklerine yapılan saygısızlık, cinsel taciz benzeri çoğu istenmeyen davranış karşısında ortak bir duruş sergilenmesidir(Doğanay, 2006: 278). Her toplum kendini geleceğe taşımak için karakterli ve iyi yetişmiş bireylere ihtiyaç duyar. Bu sebeple okullarda bilinçli ve doğru bir karakter eğitimine önem verilmelidir(Parlar vd., 2010: 179). Eğitime devam eden her bireyin, ahlaki seçim yapabilme ve bu doğrultuda davranışlar kazanabilmesi için temel amaçlarında beceri ve değerlere yer verilen okullara ihtiyacı vardır. Bu temel amaçlar doğrultusunda öğrenciler farklı etkinlikler kullanılarak uygulanan değer eğitiminde, kişisel ve sosyal sorumluluklar kazanacaklardır(Ekşi, 2003: 81; Rusnak, 1998: 9). Bu bağlamda değerler eğitimi yaklaşımı ile öğrenci sınıf içinde ve sınıf dışında, zihinsel, duyuşsal ve psikomotor açıdan çok boyutlu bir süreç yaşayacaktır(Doğanay,2006: 250).

Karakter eğitimi yaklaşımı ilkeleri şu şekilde ifade edilmiştir(Ekşi ve Katılmış, 2016: 94):

1. Karakter eğitimi bireyi; kendine güven, dürüstlük, adil olma ve topluma saygı gibi doğru davranışlara yönlendirir.
2. Karakter eğitimi duyuş, düşünüş ve davranış kapsamalıdır. Bu sayede birey temel ahlaki değerleri hem kabul eder hem de davranış haline getirir.
3. Karakter eğitimi hedef ve plan dâhilinde yapılır.
4. Bireyin içinde bulunduğu tüm mekânlar karakter eğitime hizmet etmelidir.
5. Bireylere karakter eğitimini uygulama fırsatı sunacak durumlar yaratılmalıdır.
6. Karakter eğitimi ile akademik yaşam iç içe olmalı ve onu desteklemelidir.
7. Karakter eğitiminde ödül ve ceza olmadan değer kazandırılmalıdır.
8. Karakter eğitimini okuldaki tüm personeller desteklemeli ve öğrencilere bu konuda örnek olmalıdır.
9. Karakter eğitimi için okulda bulunan öğretmenler ve idari personeller birlik olarak öğrencileri kulüplere ve okul komitelerine yönlendirmelidir.

10. Karakter eğitiminin sınanması için öğretmen ve okul idaresinin konu ile ilgili bilgi ve beceriye sahip olmasına, öğrencilerin ise davranışları içselleştirmesine dikkat edilir.

Yukarıda bahsedilen maddelerden yola çıkarak karakter eğitimi yaklaşımı ile ilgili şu çıkarım yapılabilir:

- Okullar, toplumun aynasıdır.
- Okullarda verilen karakter eğitimi toplumun var olmasını sağlarken karakter eğitimi sonucu bireyin edindiği değerler ise yeni toplumlar yaratır.
- Bu bağlamda okullarda karakter eğitimi yaklaşımına önem verilmesi gerekmektedir.

2.8.5. Değer Analizi

Değer analizi yaklaşımı öğrencilerin, değerlerin kazandırılması için problem çözme basamaklarının sosyal bilgiler dersinde kullanılmasıdır(MEB, 2005).

Değer analizi yaklaşımını uygulamadaki amaç öğrencilerin, değerleri sebep-sonuç bağlamında düşünmelerini ve bu değerler ile ilgili mantıksal yaklaşımda bulunarak çıkarımlar yapmalarını sağlamaktır(Yeşil ve Aydın, 2007: 78).

Değer analizinde uygulama yapılırken çoğu basamakta öğretmenin soracağı seri sorular bulunmaktadır(Akbaş, 2008: 15). Bu bağlamda değer analizi yaklaşımı sekiz basamağa ayrılmaktadır. Bu aşamalar aşağıdaki gibidir(Doğanay ve Sarı, 2004: 362):

1. Değer kavramının sorunlarını ortaya çıkarma
2. Değer kavramının sorunlarını netleştirme
3. Problem ile ilgili bilgi ve deliller bulma
4. Bilgi ve delillerin gerçekliğini sınama
5. Muhtemel çözüm yöntemlerini belirleme
6. Her bir çözüm yolunun neticelerini ortaya çıkarma ve sınama
7. Belirlenen sonuçlardan birini seçme
8. Belirlenen değer yönünde davranış sergileme.

Öğrenciler değerlerle ilgili tüm yeterlilikleri kazanana kadar süreç tekrarlanır(Akbaş,2008:9-27). Maddelere bakıldığında problem çözme basamaklarıyla benzerlik gösterdiği görülmektedir. Öğrencilerin soruları anlamaları ve analiz yapabilmeleri noktasında değer analizi yaklaşımı eleştirilmektedir(Sunal ve

Haas, 2002: 183). Ancak yeterince zaman ayrıldığında ve özetleme yapıldığında başarı sağlanabilir(Akbaş, 2009: 56).

2.8.6.Gözlem Yoluyla Değer Öğretimi Yaklaşımı

Gözlem yoluyla öğrenme ile ilgili görüşler antik çağa dayanmaktadır. Aristo ve Platon bu konuda önemli görüşler ileri sürmüşlerdir. Onlara göre eğitim, öğrencilerin gözlem yapması ve model alması için en etkili örnekleri ayırarak öğrencilere sunmaktır. Eğitim psikolojisinin önemli isimlerinden Thorndike ise gözlem yoluyla öğrenmeyi deneysel boyutta kullanan ilk bilim insanıdır. Sosyal öğrenme kuramının önemli temsilcilerinden Bandura, gözlem yoluyla öğrenmenin, basit bir şekilde kişinin başka birini taklit etmesi olmadığını, çevrede tanık olduğu davranışları bilişsel süzgeçten geçirerek kazanması olarak tanımlar(Senemoğlu, 2003: 78).

Gözlem yoluyla değer öğretim yaklaşımı, öğretmenlerin öğrencileri için geçmişte iyi model olacağını düşündüğü erdemli örnekleri, öğrencilerin öğrenmeleri gerektiği anlayışından doğmuştur. Örneğin; öğretmenler öğrencilere asil, itinalı, kibar, sorumluluk sahibi ve hoşgörülü bir şekilde davranış gösterirse, onlara edebiyat ve tarih alanında; sadakat, öz disiplin, cesaret gibi erdemli davranış sergileyen kişileri örnek gösterirse öğrenciler bu iyi örneklerden yola çıkarak değerleri daha etkili bir şekilde öğrenirler(Can, 2008: 87).

Çocuklar çoğu davranışı, başkasının çekici gelen davranış şekillerini gözleyerek ve bunun sonucunda onlara özenerek öğrenir. Çocuklar farklı sosyal çevrelerde farklı davranışlarla karşı karşıya kalırlar ve o kişiler bir model oluşturur. Çocuklar da bu örnekler üzerinden gördükleri davranış kalıplarını kazanır ve pekiştirerek özümser(Yıldız, 2007: 117). Bu modeller arasında kitle iletişim araçlarından özellikle televizyon, davranış şekillerinin kazanılmasında ve pekiştirilmesinde önemlidir. Reklamlardaki kalıp yargıların tekrarlanması, çocuklarda bu değer yargılarının kısa sürede davranış haline gelmesine sebep olmaktadır(Kalan, 2010: 78). Dolayısıyla çocuklara model teşkil edecek tüm sosyal çevre ve kitle iletişim araçlarının örnek davranış sergilemeleri önem arz etmektedir.

2.9. Değerler Eğitimi ve Örtük Program (Gizil)

Örtük program, sınıf ve okul içerisindeki süreçlerde eğitim programının içerisinde tanımı olmayan, bazen amaçsız edinilen değer, bilgi ve inançlardan oluşan

geniş bölümdür. Diğer bir deyişle, örtük program öğrencilerin öğrenim süreçlerinde yaşantılar yardımıyla benimsedikleri bazen de programın içerik boyutuyla farklılaşan doğrudan olmayan iletilerdir(Horn, 2003: 298; Skelton, 1997: 188).

Eisner göre ise örtük programın içeriğini öğrenciyi izleme, kıyafet düzenlemeleri, toplantılar gibi kültürün parçası olan özelliklerin yardımıyla öğrencilere öğretilen çoğu şey şeklinde belirtmek mümkündür(Ekşi ve Katılmış, 2014: 89).

Değer eğitimi, okullarda doğrudan programa bağlı kalınarak ya da örtük program aracılığıyla kazandırılmaktadır. Okullarda değerler örtük program yoluyla da verilmektedir. Bu sebeple okul ortamının, öğretmenlerin beklenti ve anlayışlarının öğrencilerin değer gelişimine katkısı çoktur(Akbaş, 2007: 113). Ayrıca öğretmenlerin okulda ve sınıfta gösterdikleri kültür, bir değere önem verme durumları, kötü ve iyi durumları algılama biçimleri öğrenciler açısından örtük değer eğitimi oluşturmaktadır. Ancak, öğrencilerin planlı ve programlı öğrenme yaşantıları ile değerler eğitimi kazanmaları gerekmektedir(Doğanay, 2011: 20). Sadece öğretmenlerin değil okul içinde bulunan tüm personellerin öğrenciler üzerinde olumlu ya da olumsuz etkisi bulunmaktadır. Bu sebeple değerlerin öğrenilmesi sürecinde örtük program formal programa göre daha fazla etkili olabilmektedir(Doğanay, 2011: 29). Dolayısıyla değerler eğitiminde açık program ile örtük program birbirini tamamlamaktadır. Değer eğitiminde örtük programdan yararlanmak doğru olacaktır.

2.10. Değerler Eğitiminde Öğretmenin Rolü

Değerler eğitiminin üç önemli halkası bulunmaktadır: aile, öğretmen ve okul. Değer eğitiminin amacına ulaşabilmesi için bu üç halkanın birbiriyle ahenkli ve iş birliği içinde olması gerekmektedir. Bu sistemin öğretmen halkası; okul idaresi, çevre ve diğer öğretmenlerle işbirliği oluşturarak öğrencilere rol model olmalıdır. Günümüzde konuları öğrencilere kazandırma sürecinde zaman yetmemektedir. Bu sebeple eğitimde temel konulara ve değerlendirme sürecine önem verilmektedir. Bu sürecin yanında değerler ve programlar da birbirleriyle tutarlı olmalıdır. Ayrıca toplumun iyi olmasını sağlayacak, yaşamına anlam katacak ve ahlaki açıdan bireylerde farkındalık yaratacak öğretmenler değer eğitiminin en önemli parçalarındandır(Özkartal, Sarıgöz ve Dönger, 2016: 77). Bu açıdan öğretmenlerin, mesleki yeterlilik kazanmaları için değerler eğitimine önem vermeleri

gerekmektedir(Edwards, 1996: 178). Bir davranış unsuru olarak değerler, yaşantılar sonucu yani öğrenmeyle oluşmaktadır(Sarı, 2005: 78). Bu sebeple değerler eğitiminde öğretmenin sorumluluğu fazladır (Aktepe ve Yalçinkaya, 2016: 89).

Değerler eğitimi öğretim programlarında gerektiği kadar yer alsa da öğretmenler eğitim kurumlarında pratik noktada, konuya önem vermezlerse eğitim amacına ulaşmaz(Katılmış, 2017: 90). Değer kavramı ile ilgili öğretmen adayları, birer eğitimci kimliği ile sistemde bulunduklarında değer eğitimi öğrencilere daha etkili bir şekilde kazandırılabilirler(Akkaya, 2013; Aktepe ve Yel, 2009; Aladağ ve Kuzgun, 2015; Balcı ve Yanpar Yelken, 2010; Bulut ve Bulut, 2012; Çelikkaya ve Filoğlu, 2014). Bunun yanında öğretmenler değerlerin öğrencilere kazandırılması noktasında gereken bilgiye sahip olmayıp değer eğitiminde örnek olamıyorlarsa, öğrencilerin kazandıkları değerleri yok edebilirler(Yazıcı, 2006: 88). Bu bağlamda, değer eğitimi sürecinde öğretmenler bireyin hayatı anlamasını, ruh hali olarak dengeli olmasını, kişiliğini geliştirmesini, ahlaken güçlenmesini sağlamalıdır(Aydın ve Akyol Gürlü, 2013: 105). Sonuç olarak değer eğitimi konusunda öğretmenler, yeterli donanımına sahip olursa topluma kazandıracakları kişiler de bu ölçüde demokratik vatandaşlık becerilerini edinerek topluma gereken katkıyı sağlayacaklardır (Yıldırım, 2009: 67).

2.11. Sosyal Bilgiler Kavramı

2.11.1. Sosyal Bilgiler Dersinin Tanımı ve Kapsamı

Kavramsal anlamda sosyal bilgiler, ilk olarak ders şeklinde 1916'da ABD'de sisteme dâhil edilmiştir(Köken, 1995: 45). Geçmişten günümüze sosyal bilgiler ile ilgili yapılan çalışmalara bakıldığında alanın geniş olması sebebiyle birçok tanımla karşılaşılmaktadır. Farklı tanımlardan yola çıkarak sosyal bilgiler kavramına yönelik genel bir fikir ortaya konulabilir. Bu doğrultuda sosyal bilgiler, toplumların küreselleşmesiyle bilimselliğe yönelik olarak karar alabilen ve sorunları çözme noktasında yetkin bireyler yetiştirebilmek maksadıyla sosyal ve beşeri alanlardan elde ettiği bilgileri ve yöntemleri bünyesinde harmanlayan öğretim programıdır(Öztürk 2009: 4).

Sosyal bilgilerin konusu insan ve yaşamdır. Sosyal bilgiler dersi kişinin kendini ve diğerlerini anlamasında yardımcıdır. Sosyal bilgiler kavramını tanımlama, coğrafya ya da tarih gibi tek disiplinli alanı olarak belirtmek de güçtür, sebebi ise sosyal bilgilerin multidisipliner bir alan olmasıdır. Sosyal bilgiler alanını diğer

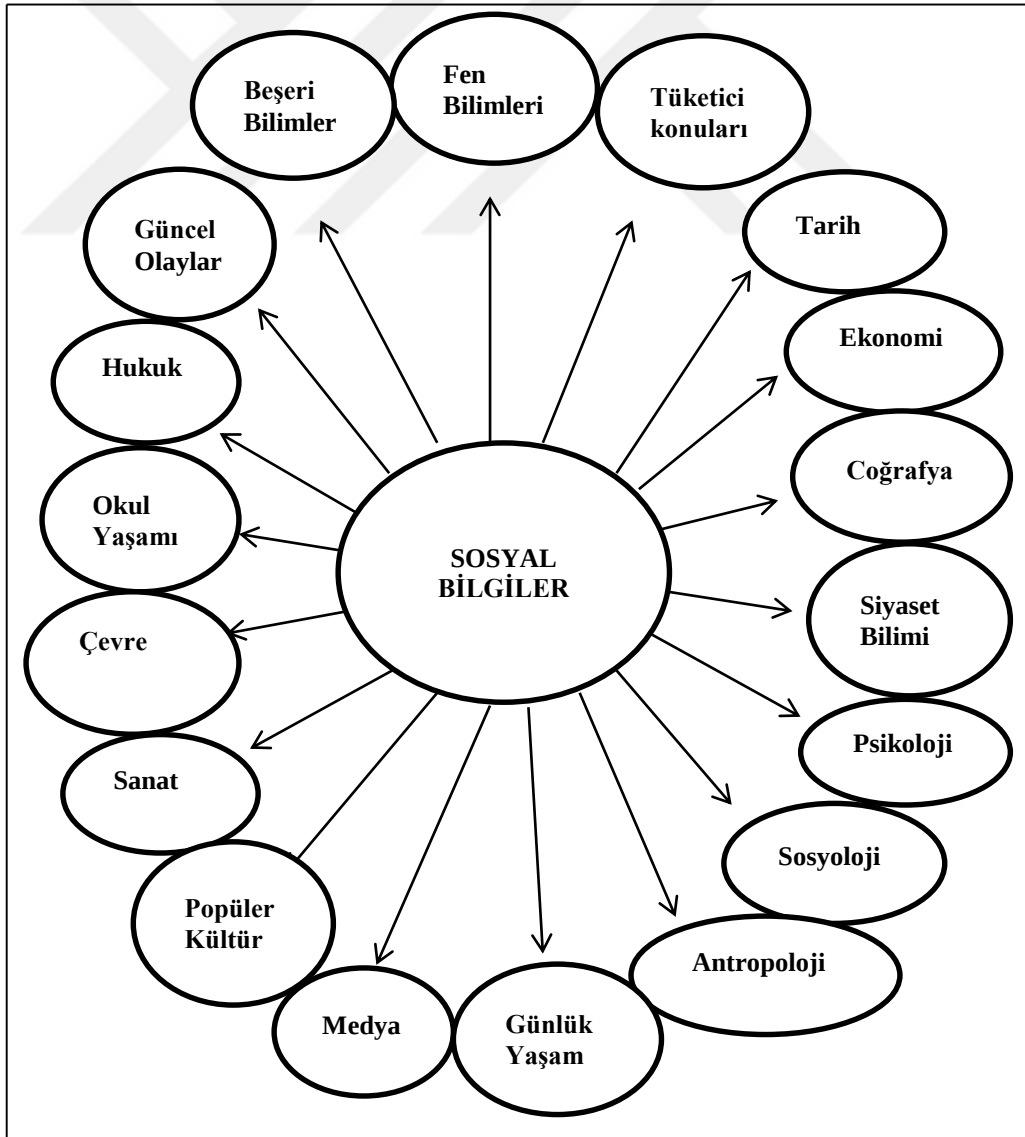
disiplinlerden ayıran temel özellikler ise yurttaşlık yeterliliklerini kazandırması, disiplinler arası ve bütüncül olmasıdır(Doğanay, 2003: 78).

Sosyal bilgiler dersi, ilkokul 4. sınıftan itibaren 5, 6 ve 7. sınıflarda her şube için haftalık 3 ders saati şeklinde öğretim programında yer almaktadır. 2004 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında (SBDÖP) şu şekilde tanımlanmaktadır(MEB, 2009):

“Kişilerin toplumsal anlamda varoluşlarını yerine getirebilmek maksadına yardım eden; Tarih, coğrafya, ekonomi, sosyoloji, antropoloji, psikoloji, felsefe, siyaset bilimi ve hukuk gibi sosyal bilimler ve vatandaşlık bilgisi alanlarına dahil olan; öğrenme yollarının bir ünite veya bir tema anlamında bir araya getirildiği; kişilerin fiziki ve sosyal alanıyla iletişiminin geçmiş, bugün ve gelecek noktasında incelendiği; toplu öğretim anlamında hareketle birleştirilen bir ilköğretim dersi.”

Ders kapsamı aşağıda şekil 2’de gösterilmektedir:

Şekil 2.
Sosyal Bilgilerin Kapsamı (Öztürk ve Dilek, 2004: 19)

Sosyal Bilgiler Ulusal Konseyi (NCSS) ise bu dersi ‘vatandaşlık yeterliğini arttırmak maksadıyla sosyal bilimler ile insani çalışmaların bir araya getirilmesi sistemi’ şeklinde tanımlamaktadır. Sosyal Bilgilerin temel amacı, kültürel çeşitlilikleri içeren demokrat bir sistemin üyeleri olarak gençlerin toplumun faydası gözetilerek bilgi odaklı ve gerçekçi karar alma kabiliyetlerini kapsamaktadır(NCSS, 1994: 3).

Sosyal Bilgiler dersinin ana amacı; hak ve sorumluluklarının bilincinde, hayatları süresince yaşayacakları sorunların çözülmesinde uygulanacak çözüm yollarından en faydalı olanı keşfedebilen, verimli, demokratik ülke yurttaşları yetiştirmeyi ilke edinen derslerden bir tanesidir(Kılıçoğlu, 2014: 89).

2.11.2. Sosyal Bilgiler ve Değerler Eğitimi

İhtiyaçların zamanla değişmesi kaçınılmazdır. Gereksinimlerin değiştiği küreselleşen dünyada fikirler ve kültürel normlar da değişime uğramaktadır. Toplumsal değerlerin devamlılığı ve önemini kaybetmemesi ancak eğitimle mümkün olacaktır. Bu eğitim ise değerler eğitimi adı altında kasıtlı bir şekilde okul çatısı içerisinde verilmelidir(Türk ve Nalçacı, 2011: 41). Geçmişte oluşturulmuş olan programlara bakıldığında ahlak eğitimi ve karakter eğitiminin karşılığının günümüzde değerler eğitimi olduğu görülmektedir(Zengin ve Arslan İçöz, 2018: 341).

2004 yılında pilot uygulaması yapıp 2005 yılında Türkiye’de uygulanmaya başlanan Sosyal Bilgiler Öğretim Programı, değerler eğitimine alan bırakan ilk programdır(Keskin, 2008: 26). 2005 yılından sonra uygulamaya konulan eğitim programlarında yaklaşım ve değerler açısından köklü yeniliklerin yapıldığı görülmektedir. Sosyal bilgiler dersi de gelişim ve değişimden etkilenmiştir. Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı’nda önceki senelerde örtük program kapsamında değer eğitimi verilmekteyken 2005 yılından itibaren bu eğitime daha belirgin düzeyde yer verilmiştir. Sosyal bilgiler dersi böylelikle değerleri gelecekteki çocuklara aktarmada işlevsel bir ders görevini üstlenmiştir(Kılcan, 2016: 80).

18 Temmuz 2017 tarihinde Millî Eğitim Bakanlığı (MEB) yetkililerince düzenlenen açıklamada değerler eğitiminin bütün öğretim sınıflarında yürütülecek hale getirileceği, düzenli bir şekilde pratik yapılacağı ve programlarda ilave bir ders şeklinde işleneceği belirtilmiştir(Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı, 2017: 12).

Ders kitaplarının ana dayanağı olan öğretim programlarında, öğrencilere kazandırılması amaçlanan kazanım, değerler ve beceri bulunmaktadır. Bunlar içinde bulunan değerler, hayat bilgisi, din kültürü ve ahlak bilgisi ve fen bilimleri gibi derslerin öğretim programlarında yer alarak öğrencilere sunulmaktadır(Aydın ve Akyol Gürler, 2012: 4445). Değerler eğitimi bu derslerin yanında Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nda da yer almaktadır.

2005 yılında oluşturulan programda mevcut olan çeşitli değerlerin 2017 öğretim programında bulunduğu şekliyle yer almasıyla beraber; misafirperverlik, hoşgörü, temizlik ve sağlıklı bulunmaya dikkat etme amaçlarının çıkarılarak alternatif olarak tasarruf ve eşitlik değerlerinin getirildiği bilinmektedir. Buradan hareketle 2005 senesinde programa dâhil olan değer sayısı 20 iken 2017 yılında hazırlanan çerçeve programda 18' e düşürülmüştür(Yalçın, 2019: 24). 2018 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nda üniteler ve içeriğinde mevcut olan değerlere aşağıda yer verilmektedir:

- 2018 Sosyal bilgiler dersi öğretim programında ilköğretim 4. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında 'Birey ve Toplum' ünitesinde 'saygı ve sorumluluk', 'Kültür ve Miras' ünitesinde 'aile birliğine önem verme, kültürel mirasa duyarlılık ve vatanseverlik', 'İnsanlar, Yerler ve Çevreler' ünitesinde 'doğal çevreye duyarlılık', 'Bilim, Teknoloji ve Toplum' ünitesinde 'bilimsellik ve doğal çevreye duyarlılık', 'Üretim, Dağıtım ve Tüketim' ünitesinde 'sorumluluk ve tasarruf', 'Etkin Vatandaşlık' ünitesinde 'sorumluluk ve bağımsızlık', 'Küresel Bağlantılar' ünitesinde ise 'kültürel mirasa duyarlılık ve saygı' değerleri yer almaktadır.
- Sosyal bilgiler dersi öğretim programı ortaokul 5. sınıf ünitelerindeki değerlere bakıldığında 'Birey ve Toplum' ünitesinde 'bilimsellik, aile birliğine önem verme ve sorumluluk', 'Kültür ve Miras' ünitesinde 'estetik' ve 'kültürel mirasa duyarlılık', 'İnsanlar, Yerler ve Çevreler' ünitesinde 'doğal çevreye duyarlılık' ve 'dayanışma', 'Üretim Dağıtım ve Tüketim' ünitesinde 'sorumluluk', 'Etkin Vatandaşlık' ünitesinde 'özgürlük' ve 'bağımsızlık', 'Küresel Bağlantılar' ünitesinde ise 'kültürel mirasa duyarlılık' değerlerinin yer aldığı görülmektedir.
- Sosyal bilgiler dersi öğretim programı ortaokul 6. sınıf ünitelerindeki değerler ise 'Birey ve Toplum' ünitesinde 'dayanışma' ve 'yardımseverlik', 'Kültür ve Miras' ünitesinde 'kültürel mirasa duyarlılık', 'İnsanlar, Yerler ve

Çevreler' ünitesinde 'doğal çevreye duyarlılık' ve 'vatanseverlik', 'Bilim, Teknoloji ve Toplum' ünitesinde 'bilimsellik', 'Üretim, Dağıtım ve Tüketim' ünitesinde 'vatanseverlik', 'doğal çevreye duyarlılık' ve 'sorumluluk', 'Etkin Vatandaşlık' ünitesinde 'eşitlik' ve 'Küresel Bağlantılar' ünitesinde 'kültürel mirasa duyarlılık'tır.

- Sosyal bilgiler dersi öğretim program ortaokul 7. sınıf ünitelerindeki değerler, 'Birey ve Toplum' ünitesinde 'özgürlük' ve 'sorumluluk' değerleri, 'Kültür ve Miras' ünitesinde 'kültürel mirasa duyarlılık' ve 'estetik' değerleri, 'İnsanlar, Yerler ve Çevreler' ünitesinde 'özgürlük', 'Üretim, Dağıtım ve Tüketim' ünitesinde, 'dayanışma', 'dürüstlük' ve 'çalışkanlık' değerleri, 'Etkin Vatandaşlık' ünitesinde 'barış' değeri, 'Küresel Bağlantılar' ünitesinde 'barış' ve 'saygı' değerleridir.

Programın yapısı incelendiğinde değerlere yer verilmiş olmasına karşın uygulamada öğrencilere değerlerin hangi yöntemle sunulacağı açık ve net bir şekilde belirtilmemektedir. Ayrıca değerlere her etkinlikte yer verilmesi ve vurgulanması gerekliliği ifade edilmektedir(Doğanay, 2008: 92; Çengelci, 2010: 38). Bunun yanında yapılandırmacılık anlayışına paralel olarak hazırlanan programda bireyin gelişimi ve toplumun bekası için çeşitli kademelerde çeşitli değerlere yer verildiği görülmektedir. Okulda her kademenin kendine özgü süreci olduğu için ihtiyaçlar göz önünde bulundurularak programda farklılaşmalar meydana gelmiştir. Bu doğrultuda 2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nda ilk kez yer verilen bir diğer kavram ise 'kök değerler'dir. Bunlar:

- Adalet
- Dostluk
- Dürüstlük
- Özdenetim
- Sabır
- Saygı
- Sevgi
- Sorumluluk
- Vatanseverlik ve
- Yardımseverlik'tir.

Kök değerler, öğretim sürecinde tek başına ya da diğer değerler ile birlikte kullanılmaktadır(MEB, 2018: 3). Sosyal bilgiler dersinin öğrencilere kazandırdıkları

arasında toplumsal olaylarla ilgili genelleme bakış açısına sahip olma, sosyal olayları kavrama yeteneği kazandırma, sosyal bilimlerin ana kavramlarını ve alanlarını anlayabilme becerileri gösterilebilir. Kazanılan bu beceriler ışığında sosyal bilgiler dersinde değerlerin önemi artmaktadır(Pekuslu, 2019: 45)

2.12. Araştırmada Kullanılan Değerler

2.12.1. Dürüstlük

Değer, amaç edinilen, ihtiyaç hissedilen ve uygulamaya yönelik kuvvetli inançlardır. Dürüstlük ise, köken olarak hakikati ifade etmek; samimi, sadakatli ve güvenilir olmak olarak tanımlanmaktadır. Dürüst olmak, yalan, düzenbazlık, hile gibi davranışları değil; doğruluk, içtenlik, netlik, açıklık, gibi kişisel özelliklere sahip olmayı gerektirmektedir. Dürüstlük ayrıca tutarlılık, kibarlık, adalet ve affedicilik gibi kavramları kapsamaktadır. Dürüstlük çevredeki insanları herhangi bir konuda ikna etme açısından da önemlidir(Gow ve Wilson, 2014: 118-137).

2018 yılı Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı 5. Sınıf seviyesinde ‘dürüstlük’ değerine ‘Bilim, Teknoloji ve Toplum’ öğrenme alanı kapsamında bulunmaktadır(MEB, 2018). Programın temel değerleri arasında yer alan dürüstlük bu bağlamda önem taşımaktadır.

2.12.2. Çalışkanlık

Çalışkanlık kavramı, sürekli olarak devam eden faaliyet olarak tanımlanmaktadır(TDK, 2011: 487). Çalışkanlık, geçmişten günümüze örtük veya sistemli olarak öğrencinin sosyal çevresinde ve eğitim kurumlarında önem verilen değerler arasında yer almıştır. Eski Türk toplumlarının eseri olan Dede Korkut Hikayeleri’nin içeriği incelendiğinde sosyal hayatta çalışkanlık değerine önem verildiği görülmektedir(Gökyay, 1973: 311). Tüm toplumlarda çalışan, emek veren ve geçimini idame ettirebilen bireyler onaylanmış, sevilmiştir. Buna bağlı olarak Osmanlı döneminde Ahi’lerin, oldukları yerlerde doğruluk, iyilik ve çalışkanlık gibi erdemli davranışlarıyla oradaki mevcut halkın sevgisini kazanarak fethin zeminini hazırlamış oldukları görülmektedir. Bu başarıda kalfaların, çırağların ve ustaların davranış şekilleri etkili olmuştur(Cora, 1990: 47). Dolayısıyla çalışkanlık değeri bir toplumu toplum yapan, onu çağlara taşıyan temel yapı taşlarından olduğu için üzerinde durulması gereken konulardan biridir. 5. sınıf seviyesinde ‘çalışkanlık’

değerine ‘Bilim, Teknoloji ve Toplum’ öğrenme alanı kapsamında yer verilmektedir(MEB, 2018).

2.12.3. Bilim Etiği

Etik, kişisel eylem ve bu eylemdeki niyetlerin evrensel bir yasa ile ilişkisi konusudur. Etik, bireysel veya topluca olması fark etmeksizin, bir durumun uygulamasını yargılayan ilkedir(Badiou, 2004: 17). Bilim hakikati düşünme ve planlı bir bilgi elde etme aşamasıdır. Bilimin maksadı, kâinatta var olan doğru ile yanlış bilgiyi ayırıştırarak onu sistemli olarak insanlığa faydasına göre sınamaktır. Bu açıdan bilim; fikirde, toplum ve dünyada düzen oluşturarak, öznel yargı ve seçimler değil; objektif ve sağlıklı kriterler meydana getirir(Uzbay, 2006: 19).

Bilim etiği, bilimsel araştırma sürecinin sistemli hale gelmesi ve yürütülmesinde dikkat edilmesi gereken bilimsel ve etik kıstaslardır(Karakütük, 2002: 25). Bilim etiği “yayınlama” ve “araştırma” ile alakalı etik değerleri kapsamaktadır(Erdem, 2012: 25). Bundan dolayı okullarda yapılan proje ve problem çözme temelli eğitim sürecinde öğrencilerin bilim etiği kavramını kavrayarak içselleştirmesi önem arz etmektedir. 5. sınıf seviyesinde ‘bilim etiği’ değerine yine ‘Bilim, Teknoloji ve Toplum’ ünitesinde yer verilmektedir(MEB, 2018). Programda bilim etiği değerinin yer alması günümüz bilgi çağının gerekleri arasındadır.

2.13. Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programının Uygulaması

Değerler eğitiminin istenilen şekilde amacına kolay ulaşılabilmesi için okulda kazandırılacak değerler ile çevre koşullarının uyumlu olması gerekmektedir. Bu sebeple bu uyumun sağlanması maksadıyla tedbirler alınmaktadır. Ayrıca çevrenin istenilen ya da istenilmeyen kalıp yargıları net bir şekilde ortaya konulmalıdır(Baysal, 2013: 36).

Bir toplumun geleceğinin karakteri oturmuş ve her anlamda iyi yetiştirilmiş kişilere bağlı olduğu aşikârdır. İnsanlar iyi ahlaki davranışları yalnız kendileri kazanamazlar. Okullar bu sebeple her çocuğun ideal ahlaki kararlar ve davranışlar geliştirmesini sağlamak adına değerler ve becerilerle donatılmış vizyonlar meydana getirmiştir(Gökçeğöz Karatekin vd., 2003: 56). Bu vizyonlar amaçlara; amaçlar ise uygulamaya yansımaktadır. Dolayısıyla Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı’nın uygulanması önem taşımaktadır.

Yenilenen 2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nın bilgi, beceri ve değerlerinin kazandırılması sürecinde aşağıdaki özelliklere dikkat edilmelidir(MEB, 2018: 10):

1. Sosyal bilgilerin öğrenme alanına giren; tarih, coğrafya, ekonomi, sosyoloji, antropoloji, psikoloji, felsefe, siyaset bilimi ve hukuk gibi alanlar ile insan hakları, yurttaşlık ve demokrasi ile ilgili konular birlikte işlenmelidir. Bu alanlar tarih, coğrafya, insan hakları ve vatandaşlık benzeri farklı alanlarda değil de disiplinler arası bir sistemle ele alınmalıdır.
2. Sosyal bilgiler programındaki kazanımlar değer ve yetenekler ile çok yakından ilişkilendirilmiştir. Fakat değer ve beceri öğretimi yapılırken ömür boyu öğrenme alanında ele alınması ve bunlarında kazanımlarla ve öğrenme alanlarıyla ilişkilendirilmesi gerekir.
3. Program'da kavramların öğrencilere öğretilmesi oldukça önemlidir. Bu nedenden dolayı kavram öğretilirken sınıflandırmalar ve farklı kavram öğretimi yaklaşımları mevcuttur. Anlam karmaşaları oluştu ise veya oluşma durumu varsa bu duruma çözüm getirilmelidir.
4. öğrencilerin tarihsel duyarlılığını arttırmak ve milli bilinçlerini şekillendirmek amacıyla milli ve dini bayramlara, önemli günlere, kutlamalara, zaferlere yer verilmelidir.
5. Sosyal bilgiler öğretilirken sadece okul ortamı değil aynı zamanda okul dışı ortamlarda da faaliyet göstermek gerekmektedir. Konu alanlarına uygun olarak müzeler, tarihi alanlardan faydalanılabilir.
6. Kazanımlarla alakalı yeni ve tartışmaya sebep olan konular, çeşitli tartışma yöntemleri ile problem çözme, eleştirel düşünme yetenekleriyle bir araya getirilip sınıflarda kullanılabilir.

Yukarıdaki program uygulamasında dikkat edilecek hususlara bakıldığında “Sosyal bilgiler dersinde çocuğun aktif katılımı sağlanarak bütünsel olarak gelişimi amaç edinmektedir.” sonucu çıkarılabilir. Okulda yürütülen ‘değerler eğitimi’ uygulamaları aile ikliminin sürekliliğine, çocukların olumlu davranışlarının aileleri tarafından da onaylanıp yönlendirilmesine, okul-aile işbirliğinin oluşmasına dayanan çalışmalardır(Yılmaz, 2007: 639-664).

2.14. Araştırma ile İlgili Literatür Çalışmaları

Ercan (2001) ‘İlköğretim Sosyal Bilgiler Programlarında Ulusal ve Evrensel Değerler’ konulu araştırmasında, sosyal bilgiler ders kitaplarının temel değerlere ilişkin nasıl bir yerde olduğunu ortaya koyarak öğretmenlerin görüşlerini belirlemeyi amaçlamıştır. Araştırma sonuçlarında öğretmenler, ilköğretim sosyal bilgiler programında bulunan ‘vatandaşlık görev ve sorumlulukları’ açısından amaçları ‘ulusal’, ‘toplumda insanların birbirleriyle ilişkileri’, ‘çevreyi, yurdu ve dünyayı

tanıma yetenekleri' açısından 'hem ulusal hem evrensel' 'ekonomik yaşama fikrini ve yeteneklerini geliştirmek' açısından ise 'hem ulusal hem evrensel' şekilde değerlendirme yapmışlardır. Ayrıca sosyal bilgiler ders kitaplarındaki 1414 değerden 1085'i ulusal ve evrensel değer kategorisinde olarak belirlenmiştir.

Doğanay ve Sarı (2004), araştırmasında 8. sınıf öğrencilerine temel demokratik değerleri kazandırma sürecinde açık ve örtük programın etkilerini araştırmıştır. Çalışmaya 174 öğrenci katılmış ve anket uygulanmıştır. Öğretmenlere de anket çalışması yapılmıştır. Araştırma sonuçlarına göre, öğrencilerin demokratik değerleri edinme seviyeleri, öğrenci ve öğretmen görüşlerine göre değerlendirildiğinde öğretmenlerin görüşleri öğrencilere göre anlamlı olarak yüksek çıkmıştır. Aynı şekilde, temel demokratik değerlerin öğrencilere kazandırılma durumu ile öğretmenlerin istediği düzey arasında da istatistiksel olarak bir fark tespit edilmiştir. Öğretmenler, bu durumun nedenini öğrencilerdeki eksiklikler olarak görmüşlerdir ve çözüm önerisi olarak öğretmenlerin model olmasının ve sınıfın demokratikleştirilmesinin önemini vurgulamışlardır. Bu sonuçlar, demokratik kavramların öğrenciler tarafından öğrenilmesi ve uygulanması sürecinde okulun önemini ve açık/örtük programların benzer etkilere sahip olduğunu göstermektedir.

Sarıcan (2006), araştırmasında 1998 ile 2004 Sosyal Bilgiler Öğretim Programları'nı vatandaşlık değerleri açısından karşılaştırmayı amaçlamıştır. Çalışmada, 4. ve 5. sınıf öğretmenlerinin programların vatandaşlık değerlerini kazandırmadaki etkililiği hakkındaki düşüncelerine yer verilmiştir. Veriler anket ve doküman incelemesi yöntemleriyle toplanmıştır. Araştırmanın sonuçlarına göre, öğretmenlerin görüşlerinden yola çıkarak 2004 programının 1998 programına göre demokratik hayata uyumlu bireyler kazandırmada daha etkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca, öğretmenlerin fikirlerine göre 1998 programında ezbere yönelik bir öğretim sürecinin var olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu durumda, 1998 programında bireyin devlet ve topluma karşı sorumluluklarına vurgu yapılırsa da değerlerin yeterince önemsenmediği belirtilmiştir. Sarıcan'ın çalışması, sosyal bilgiler öğretim programlarının vatandaşlık değerleri açısından evrimini gözler önüne sererek, daha demokratik ve değer odaklı bir eğitimin gerekliliğine vurgu yapmaktadır. Bu sonuçlar, gelecekteki eğitim programlarının vatandaşlık bilinci ve değerlerine daha fazla vurgu yapması gerektiği konusunda önemli bir perspektif sunmaktadır.

İşcan (2007), 'İlköğretim Düzeyinde Değerler Eğitimi Programının Etkililiği' adlı çalışmasında, "evrensellik" ve "iyimserlik" değerlerini edindirmeye dayalı olarak oluşturulan eğitim programının etkisini ortaya çıkarmayı amaçlamıştır. Araştırmada deney grubu öğrencilerinin, bilişsel davranışları kazanma seviyelerinin kontrol grubu öğrencilerine göre anlamlı şekilde yüksek olduğunu neticesine varılmıştır. Ek olarak, deney grubunun süreçte diğer gruba göre değerlere yönelik daha çok pozitif davranış sergilediği sonucuna ulaşılmıştır. Bu araştırma, değerler eğitimi programlarının öğrencilerin bilişsel düzeylerine olumlu katkılar sağlayabileceğini göstererek, değerlerin kazandırılması sürecinin önemini vurgulamaktadır. Bununla birlikte, duyuşsal özellikler açısından daha belirgin sonuçlara ulaşılabilmesi için farklı yöntemlerin veya süreçlerin değerlendirilebileceği düşünülmektedir. Bu tür araştırmalar, eğitim programlarının geliştirilmesi ve değerler eğitiminin etkinliğinin artırılması için önemli ipuçları sunmaktadır.

Tokdemir (2007), tarih öğretmenlerinin değerler eğitimi konusundaki görüşlerini belirlemeyi amaçlamıştır. Araştırmada açık uçlu sorulardan oluşan formlar 104 tarih öğretmenine uygulamıştır. Araştırma sonucunda öğretmenlerin değerler eğitimine karşı pozitif bir tutumları olduğu görülmüştür. Ayrıca değerler eğitiminde okul dışı etkenlerin etkili olduğu, medyanın bazı sorunlara neden olduğu ve eğitim programlarının yetersiz olduğu ifade edilmiştir. Bu çalışma, tarih öğretmenlerinin değerler eğitimine ilişkin bakış açılarını ve mevcut durumda karşılaşılan zorlukları ortaya koymaktadır. Değerler eğitiminin önemine dikkat çekerek, öğretmenlerin bu konuda daha fazla bilgi ve destekle donatılmasının önemli olduğu vurgulanmaktadır. Aynı zamanda, değerler eğitimine ilişkin programların ve kaynakların geliştirilmesi için çaba harcanması gerektiği belirtilmektedir.

Keskin (2008), çalışmasında Türkiye'de Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nda değerler eğitiminin tarihsel gelişimini ve 1998 ile 2004 programlarının değerler eğitimi açısından etkililiğini belirlemeyi amaçlamaktadır. Araştırmada hem nitel hem nicel yöntemler kullanılmıştır. Araştırma sonuçlarına göre, kız öğrencilerin değerleri edinme seviyelerinin erkek öğrencilere göre daha fazla olduğu tespit edilmiştir. Bu araştırma, Türkiye'deki sosyal bilgiler dersi öğretim programlarında bulunan değerler eğitiminin geçmişini ve etkililiğini anlamaya yönelik önemli bilgiler sunmaktadır. Özellikle cinsiyet ve sosyo-ekonomik faktörlerin öğrencilerin değerlere yönelik tutumlarını etkilemedeki rolüne dikkat çekmektedir. Bu sonuçlar,

gelecekteki eğitim programlarının değerler eğitimi alanında daha kapsayıcı ve eşitlikçi bir yaklaşım benimsemesini sağlamak için değerlendirilmelidir.

Aladağ (2009), doktora tezi çalışmasında, ilköğretim 5. sınıf Sosyal Bilgiler dersinde yer alan "sorumluluk" değerini öğrencilerin kazanma düzeyine etkisini araştırmayı amaçlamıştır. Araştırmanın sonuçlarına göre, uygulama sonrasında deney grubu öğrencilerinin "sorumluluk" değeri puanlarının diğer gruba göre anlamlı olarak farklı olduğu saptanmıştır. Deney grubunda ailenin kültürel özellikleri ve sosyo-ekonomik değişkeni, ailenin gelir durumu ve anne öğrenim seviyesi arasında önemli farklılık olduğu görülmüştür. Öğrencilerle yapılan görüşmelerden sonra uygulamaların deney grubu açısından pozitif etki sağladığı neticesine varılmıştır. Çalışma, ilköğretimde değer eğitim programlarının etkililiğine dair önemli bir katkı sunmaktadır. Özellikle, sorumluluk değerinin kazanılmasında programın olumlu etkisini göstererek, gelecekteki eğitim programlarının değerlerin kazandırılması açısından daha etkili ve öğrenci odaklı bir şekilde tasarlanmasının önemine işaret etmektedir.

Tay ve Yıldırım (2009), araştırmalarında İlköğretim 4.-5. sınıf öğrenci velilerinin sosyal bilgiler dersinde kazandırılması hedeflenen değerlere yönelik düşüncelerini ortaya çıkarmayı amaçlamışlardır. Çalışmanın sonuçlarına göre, veliler öğretilmesini gerekli gördükleri değerleri on dokuz farklı değer olarak belirtmişlerdir. Veliler, değerlerin bu şekilde çocuklara öğretilmesinin önemine dikkat çekmişlerdir. Değer eğitimi konusunda velilerin görüşleri, ailenin ve okulun görevini öncelikli olarak değer eğitimi konusunda üstlenmesi yönündedir. Veliler, ailede başlayan değer eğitiminin ardından okulun da bu süreçte önemli bir rol oynamasını düşünmektedirler. Bunun yanında, vatanseverlik, dürüstlük, aile birliğine önem verme, sorumluluk ve çalışkanlık gibi değerlerin diğer değerlere göre daha önemli olduğu sonucuna varılmıştır. Bu çalışma, velilerin değer eğitime yönelik tutum ve düşüncelerini açıklığa kavuşturarak, değer eğitiminin hem aile hem de okul düzeyinde nasıl desteklenmesi gerektiği konusunda önemli bilgiler sunmaktadır. Velilerin değerlere verdiği önem ve değer eğitimi sürecine katkıları, gelecekteki eğitim programlarının ve değer eğitimi politikalarının şekillendirilmesinde dikkate alınması gereken noktalardır.

Baysal ve Saman (2010) çalışmada, 2005 programına göre 4.-5.sınıflarda kazandırılmak istenen 'insana ve çevreye saygı', 'dayanışma/iş birliği', 'duyarlılık/sorumluluk', 'çalışkanlık', 'hoşgörü' gibi değerlere öğrencilerin 5. sınıf

sonu edinme seviyelerini ortaya çıkarmayı hedeflemişlerdir. Araştırmada nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Öğrencilere, değerleri içeren açık uçlu sorulardan oluşan çalışma yaprakları verilmiştir. Veriler içerik ve betimsel analizlerle çözümlenmiştir. Araştırma sonuçlarına göre, öğrencilerin çalışmada kullanılan değerleri doğru bir şekilde tanımladıkları ve bu değerlere çoğunlukla sahip oldukları tespit edilmiştir. Öğrencilerin, 'insana ve çevreye saygı', 'dayanışma/iş birliği', 'duyarlılık/sorumluluk', 'çalışkanlık', 'hoşgörü' gibi değerlere karşı olumlu bir tutum sergiledikleri görülmüştür. Bu çalışma, ilköğretim düzeyindeki öğrencilerin değerlere yönelik tutumlarının anlaşılmasına katkı sağlayarak, değer eğitimi konusundaki programların ve yaklaşımların etkililiğinin değerlendirilmesine yardımcı olmaktadır. Öğrencilerin bu değerleri doğru bir şekilde anlayıp benimsemeleri, değer eğitiminin önemli bir parçası olarak görülmeleri açısından olumlu bir bulgudur. Bu tür araştırmalar, değer eğitiminin geliştirilmesi ve öğrencilerin karakter gelişimine katkıda bulunacak daha etkili yöntemlerin belirlenmesine yol göstermektedir.

Aktaş (2010), çalışmasında, ilköğretim 5. sınıf öğrencilerinin Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nda bulunan değerleri kazanma seviyelerini belirlemeyi amaçlamıştır. Araştırma sonuçlarına göre, ebeveyn eğitim seviyesi ve cinsiyet gibi değişkenlere bağlı olarak öğrencilerin değerleri kazanım seviyelerinde belirli farklılıklar tespit edilmiştir. Elde edilen sonuçlar, öğrencilerin sosyal bilgiler dersinde verilen değerleri ne ölçüde kazandıklarını ve bu kazanımlarda belirli faktörlerin etkisini ortaya koymaktadır. Bu tür araştırmalar, eğitim programlarının değer eğitimi boyutlarının etkinliği ve öğrenci profillerinin belirlenmesi için faydalı veriler sağlamaktadır. Elde edilen sonuçlar, değer eğitimi programlarının geliştirilmesi ve bireysel farklılıkların göz önünde bulundurulması açısından değerlendirilmelidir.

Öğretici (2011), araştırmasında ilköğretim 6. sınıf öğrencilerinde 'sorumluluk' ve 'duyarlılık' değerlerine yönelik uygulamalardan yola çıkarak, değerler öğretimindeki etkililik sonucuna ulaşmaya çalışmıştır. Araştırmacı, sınıf içi uygulamaların 'duyarlılık' ve 'sorumluluk' değerlerine yönelik farkındalığı arttırdığı neticesine varmıştır. Bu çalışma, etkinliklere dayalı değerler öğretiminin öğrencilerde 'sorumluluk' ve 'duyarlılık' değerlerine yönelik farkındalığı artırdığını göstererek, değer eğitimi uygulamalarının etkililiğine dair önemli bir bulgu sunmaktadır. Aynı zamanda, mevcut değerler eğitimi yaklaşımlarının eksikliklerini ve iyileştirilmesi gereken alanları belirleyerek, gelecekteki değerler eğitimi

programlarının ve ders materyallerinin daha etkili ve kapsayıcı bir şekilde tasarlanmasına katkı sağlamaktadır. Bu tür araştırmalar, değerlerin kazandırılması sürecinin güçlendirilmesi ve öğrencilerin değerlere olan duyarlılığının artırılması için önemli bir rehberlik sağlar.

Balcı ve Yelken (2013), çalışmada ilköğretim Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nda bulunan değerler ve değer eğitimi uygulamalarına yönelik öğretmenlerin görüşlerini belirlemeyi amaçlamaktadır. Veriler toplanırken sosyal bilgiler öğretmenlerine hangi derslere değinildiği, kullanılan yöntemlerin etkililiği ve değerler eğitiminde karşılaşılan sorunlar hakkında anket çalışması uygulanmıştır. Araştırmanın sonuçlarına göre, öğretmenlerin değerler arasında "adil olma", "barış", "dürüstlük", "duygu ve düşüncelere saygı" gibi değerlerin önem derecesinin ilk sıralarda olduğu belirlenmiştir. Araştırmada öne çıkan bir çözüm önerisi, öğretmenlerin çocuklara değerli olduklarını hissettirmektir. Bu tür bir yaklaşımın, değer eğitiminde karşılaşılan zorlukları azaltmada etkili olabileceği sonucuna varılmıştır. Bu çalışma, ilköğretim düzeyinde değer eğitimi konusundaki öğretmen görüşlerini belirleyerek, değerlerin öğrencilere kazandırılmasında kullanılan yöntemlerin etkililiği ve karşılaşılan zorlukların anlaşılmasına yardımcı olmaktadır. Bu tür araştırmalar, değer eğitimi programlarının geliştirilmesi ve öğrencilerin değerlerle donatılmasında daha etkili stratejilerin belirlenmesine katkı sağlar.

Sezer ve Çoban (2016), araştırmasında ilkokul hayat bilgisi programında 'öz yönetim becerisi' ile ortaokul sosyal bilgiler programında 'sorumluluk' değerinin öğrenciler açısından algılanma durumlarını ortaya çıkarmayı hedeflemişlerdir. Araştırmanın sonucunda öğrencilerde, "kişisel sorumluluk (akademik)", "aileye karşı sorumluluk", "kişiler arası sorumluluk", "kişisel sorumluluk (sağlık)", "kamusal sorumluluk", "çevreye karşı sorumluluk" ve "dini sorumluluk" olmak üzere yedi ayrı sorumluluk algıları tespit edilmiştir. Bu çalışma, ilkokul ve ortaokul düzeyinde 'öz yönetim becerisi' ve 'sorumluluk' değerlerinin öğrenciler tarafından nasıl algılandığını anlamaya yönelik önemli bir bilgi sunmaktadır. Özellikle farklı yaş gruplarında sorumluluk algısının farklılaşması, değerlerin öğrencilere nasıl aktarılabilceği ve eğitim programlarının nasıl tasarlanabileceği konusunda dikkate değer bir bulgudur. Bu tür araştırmalar, değerler eğitimi programlarının ve pedagojik yaklaşımların geliştirilmesine katkı sağlayarak, öğrencilerin değerler konusunda bilinçli ve duyarlı bireyler olarak yetişmelerine katkı sağlar.

Avacı vd. (2017), sosyal bilgiler öğretmenlerinin “vatanseverlik” değerini kazandırma durumlarına ilişkin araştırma yapmışlardır. Araştırma sonuçlarına göre, sosyal bilgiler dersi öğretmenleri vatanseverlik değerini kazandırma sürecinde en fazla gösteri yöntemini kullandıklarını belirtmişlerdir. Ayrıca bu dersin iyi insan yetiştirme ve tanıtım amacı güttüğü, ders içeriğinde vatanseverlik değerlerinin yer aldığı gözlemlenmiştir, bu da sosyal bilgiler ile vatanseverlik arasındaki ilişkiyi göstermektedir. Öğretmenler, toplumsal düzeni ve devamlılığı sağlamak, ülkenin gelişmesine katkı sağlamak, bilinçli bireyler yetiştirmek için vatanseverlik değerinin önemli olduğunu vurgulamışlardır. Çalışma, bu değerın öğrenciler üzerindeki etkilerini anlamaya yönelik önemli bir katkı sunmaktadır. Öğretmenlerin değerleri öğretmedeki yöntem tercihleri ve ders içerikleri üzerindeki düşünceleri, değerler eğitimi programlarının ve öğretim stratejilerinin geliştirilmesi açısından önemli ipuçları vermektedir.

Dere ve Yavuzay (2020), "Sosyal Bilgiler Öğretmenlerine Göre Okulda Değerler Eğitimi: Bir Olgubilim Çalışması" başlıklı bir araştırma gerçekleştirmiştir. Araştırmanın temel amacı, sosyal bilgiler derslerinde değer eğitimiyle ilgili öğretmenlerin görüşlerini ortaya çıkarmaktır. Araştırma sonuçları, öğretmenlerin "değer" kavramını bireysel, toplumsal ve evrensel açılardan ele aldığını göstermektedir. Ayrıca, öğrencilere öğretmenler tarafından kazandırılması amaçlanan saygı, vatanseverlik, adalet ve dürüstlük değerlerinin öncelik arz ettiği belirlenmiştir. Sosyal bilgiler öğretmenleri, değerlerin öğretiminde en çok aileleri, ardından okul ve toplumu sorumlu tuttuklarını ifade etmişlerdir. Nihai olarak, öğretmenlerin değerler eğitimi sürecinde karşılaştığı çeşitli problemler tespit edilmiştir. Bu çalışma, sosyal bilgiler öğretmenlerinin değer eğitimine yönelik deneyimlerini ve yaklaşımlarını anlamak açısından önemli bir katkı sunmaktadır. Öğretmenlerin değerler eğitiminde karşılaştığı zorluklar, bu alanda yapılacak geliştirmeler için fırsatlar sunmaktadır.

Ginesar ve Katılmış (2021), "Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Değerler Eğitimine Yönelik Sınıf İçinde ve Dışında Gerçekleştirdikleri Faaliyetlerin İncelenmesi" başlıklı bir araştırma gerçekleştirmiştir. Araştırmanın temel amacı, değerler eğitimine ilişkin sınıfta ve sınıf dışında uygulanan etkinlikleri incelemektir. Araştırmanın sonuçlarında öğretmenler sınıf içinde ve sınıf dışında bu etkinliklerle öğrencilerin aktif öğrenme gerçekleştirdiklerini ifade etmişlerdir. Değerler eğitimine ilişkin etkinliklerde öğretmen merkezli yöntemler ara ara kullanılsa da çoğunlukla

öğrenci merkezli yöntemlere yer verildiği belirlenmiştir. Bu çalışmada, değerler eğitime yönelik faaliyetlere okul idarecilerinin ihtiyaç duyulan desteği verdiği, ancak velilerin bu desteği gerçek anlamda sağlamadıkları tespit edilmiştir. Ayrıca, değerler eğitime ilişkin faaliyetlerde arkadaş grubundan, ailelerden, medyadan ve öğretmenlerden kaynaklanan bir takım problemlerin olduğu belirlenmiştir. Bu araştırma, öğretmenlerin değerler eğitimi süreçlerinde karşılaştıkları zorluklar, bu alanda yapılacak iyileştirmeler için önemli ipuçları sunmaktadır.

Şanlı ve Köç (2021), çalışmasında Orhun Abidelerinde Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında bulunan değerleri tespit etmeyi amaçlamışlardır. Bu çalışmada, Orhun Abideleri içerik analizi yoluyla çözümlenmiştir. Araştırma sonucunda, Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında (MEB, 2018) adalet, aile birliğine önem verme, bağımsızlık, barış, bilimsellik, çalışkanlık, dayanışma, duyarlılık, dürüstlük, estetik, eşitlik, özgürlük, saygı, sevgi, sorumluluk, tasarruf, vatanseverlik ve yardımseverlik gibi toplam on sekiz değer Orhun Abidelerinde yer aldığı sonucuna varılmıştır. Çalışma, Orhun Abideleri ve sosyal bilgiler dersi arasındaki bağlantıları ortaya koyması açısından önemlidir. Abidelerde yer alan değer örneklerinin öğrencilere aktarılması, onların milli ve manevi değerlere sahip çıkmalarını ve bunları hayatlarına yansıtma potansiyelini destekleyebilir. Bu şekilde Sosyal Bilgiler Dersi öğretimine değer katma ve öğrencilerin karakter gelişimine katkı sağlama potansiyeli bulunmaktadır.

Knafo ve Schwartz (2003), çalışmalarında ailedeki otoriter çocukları değerlere yönelik nasıl etkilediğini araştırmışlardır. Çalışmada otoriter babaların çocukları ile otoriter olmayan babaların çocukları kıyaslanmıştır. Araştırma sonucunda otoriter babaların çocuklarının ‘güç’ değerine daha fazla önem verdikleri, evrensellik değerine ise daha az önem verdikleri sonucuna varılmıştır. Sonuç olarak, otoriter babaların çocuklarının iyi bir vatandaş olarak yetişmelerini istemelerine karşın kaba davranışlar sergileyen bu çocuklara değer kazandırmada da etki edemedikleri ortaya çıkmıştır. Bu araştırma, ailedeki otoriterlik ile çocukların değer algıları arasındaki ilişkiyi anlamamız açısından önemlidir. Otoriter bir ebeveyn tutumunun çocukların değer sistemlerini nasıl etkilediği, onların belirli değerlere daha fazla veya daha az önem vermelerine nasıl yansıdığı anlaşılmıştır. Bu bulgular, çocukların değer eğitimi süreçlerinde aile ve ebeveyn tutumlarının dikkate alınması gerektiğini vurgulamaktadır. Aile içi iletişim ve ebeveyn tutumları, çocukların değerlerini şekillendirme sürecinde kritik bir rol oynamaktadır.

Okore (2007), araştırmasında Kenya'daki temel eğitim programında bulunan değerlere ilişkin öğretmenlerin dűřüncelerini anlamayı amaçlamıştır. Özellikle değerlerin eğitimciler tarafından algılanma ve bu değerleri uygulama biçimlerini araştırılmıştır. Araştırmanın sonuçlarına göre, bir değere karşı var olan inançla onun müfredat çerçevesinde uygulamaya konulması arasında doğrudan bir bağlantı tespit edilememiştir. Ayrıca, okullarda kazandırılan değerler eğitimi ile uygulama ve kişisel dűřünce arasındaki farkın en aza indirilmesi hedeflendiği, ancak bunu standart hale dűnűştürecek bir demokratik sistemin olmadığı saptanmıştır. Bu araştırma, değerler eğitiminin müfredatta nasıl yer aldığını ve öğretmenlerin bu değerleri nasıl algıladığını inceleyerek önemli bir bilgi sunmaktadır. Ayrıca, okullardaki değerler eğitimi uygulamalarının, öğretmenlerin kişisel dűřünceleriyle nasıl uyumlu veya uyumsuz olduğu konusundaki farklılıkları vurgulamaktadır. Bu bulgular, Kenya'daki eğitim sisteminin değerler eğitimi alanında geliştirilmesi ve öğretmenlerin daha etkili bir şekilde değerler eğitimi verebilmesi için yapılan çalışmalara yol gösterebilir. Ayrıca, daha demokratik bir sistem oluşturularak öğrencilerin değerlerle uyumlu bir şekilde yetiştirilmesine önem verilmesi gerektiği vurgulanmaktadır.

We (2011) tarafından yapılan çalışmada, sınıfta değer eğitimini öğgörmeyi amaçlayarak değer eğitiminin özelliklerine odaklanılmıştır. Bu çalışma iki farklı grupta gerçekteştirilmiştir. Bu gruplardan birine dolaylı olarak, diğerine ise doğrudan değer eğitimi verilmesi hedeflenmiştir. Doğrudan değer eğitiminde öğretmen, değer kazandırma sürecini önceden planlanmış faaliyetlerle gerçekteştirerek değer tecrübesini oluşturur. Dolaylı değer eğitimi ise "Gizli Müfredat" olarak da ifade edilmektedir. Bu durumda, öğretmen değer amacını doğrudan olmayan yollarla gerçekteştirmeye çalışır. Araştırma sonuçlarına göre, doğrudan ve planlı bir şekilde değer eğitimi verilen gruptaki öğrencilerin diğer gruba göre değer kazanma düzeyinin daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Bu bulgu, doğrudan değer eğitiminin, öğrencilerin değerlerini daha etkin bir şekilde kazanmalarına katkı sağladığını göstermektedir. Bu çalışma, sınıf ortamında değer eğitiminin farklı yaklaşımlarının etkisini değerlendirerek değerlerin nasıl daha etkili bir şekilde öğrencilere kazandırılabilirleceği konusunda önemli bir katkı sunmaktadır.

Thornberg ve Ođuz (2013) bu arařtırmada Türk ve İsveçli öđretmenlerin deđerler eđitimi üzerine dűřüncelerini incelemeyi amaçlamıřlardır. Çalıřmada 52 öđretmenle nitel görűřmeler yapılmıřtır. Veriler analiz yoluyla çözümlenmiřtir. Arařtırma sonucunda öđretmenlerin görűřleri;

1) Değerler eğitiminin daha çok toplumsal değerlerle ve normlarla uyumlu olduğu,

2) Değerler eğitimindeki öğrenme hedefleri veya değerleri, temel alarak kişilerin başkalarına nasıl davranacağı yine kişinin kendi sorumluluğu ile ilgili olduğu,

3) Değerler eğitiminin esas metodunun öğrencilerle her gün etkileşimde bulunan öğretmenlerin öğrencilere iyi bir rol model olması gerektiği,

4) Değerler eğitiminin, günlük uygulamalar içerisindeki sosyal etkileşimin içerisinde olduğu şeklindedir.

Pereira (2016)'nın çalışmasının amacı, Bangladeş'teki liseden mezun öğrencilerin değerler eğitimine yönelik fikirlerini öğrenmektir. Araştırmada nitel yöntem kullanılmıştır. Araştırmanın çalışma grubu 12 lise mezunu olup yarı yapılandırılmış, açık uçlu ve grup tartışması yoluyla veriler toplanmıştır. Katılımcılarla yapılan görüşmeler 40 ile 75 dakika arasında geçen oturumlarla gerçekleşmiştir.

Dagnev (2017), çalışmasında, öğrencilerin okula, eğitim değerlerine, başarı motivasyonuna ve akademik başarıya yönelik tutumlarını incelemeyi amaç edinmiştir. Bu çalışmada korelasyon araştırma tasarımı benimsenmiştir. Çalışmada sonuca sistematik örnekleme tekniği kullanılarak ulaşılmıştır. Araştırma için Etiyopya'nın kuzeyindeki Gondar, Fasiledes, Angerb ve Azezo ortaokullarından 9. sınıf öğrencileri arasından 362 öğrenci seçilmiştir. Araştırmaya dâhil edilen değişkenlere yönelik öğrencilere anket çalışması uygulandı. Öğrencilerin akademik başarılarına, ortaokulların kayıt ofislerinden ulaşılmıştır. Araştırma verilerini analiz etmek için SPSS yazılımlı bilgisayar programları kullanılmıştır. Öğrencilerin tutumlarını ölçmek amacıyla t testi kullanılmıştır. Ortaokul öğrencilerinin okul, eğitim değerleri ile başarı motivasyonu arasındaki ilişkileri incelemek için Pearson çarpım momenti kullanılmıştır. Araştırma sonucunda 9. sınıf öğrencilerinin okula karşı tutumları ile değerler, motivasyon ve başarı arasında olumlu ve anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir. Son olarak, bağımsız değişkenlerin ölçüt değişkeninin anlamlı olduğu bulunmuştur. Bu sonuçlara bağlı olarak ortaokullarda okula yönelik, eğitim değerlerinin, başarı motivasyonunun ve bilişsel faktörlerin yanı sıra öğretim sürecinde okul müdürlerinin, müfettişlerin, öğretmenlerin, ebeveynlerin ve eğitim pratisyenlerinin öğrencilerin tutumuna dikkat etmesi gerekmektedir.

Komalasari ve Saripudin (2018), çalışmasında yaşayan değerler temelli bir vatandaşlık eğitimi ders kitabı modeli geliştirmeyi amaçlamaktadır. Ortaokul öğrencilerinin karakterler gelişimlerini teşviki için yaşayan değerler eğitimi önem taşımaktadır. Bu araştırmada, araştırma ve geliştirme yaklaşımı kullanılmaktadır. Araştırmanın örneklemini Endonezya'daki Bandung ve Batı Java bölgesindeki ortaokul öğrencileridir.

Araştırmanın sonuçları ise şunlardır:

1) Yaşayan değerler eğitimi ilkeleri dikkate alınarak ders kitapları hazırlanmalıdır. Bu süreçte bilimsel öğrenme ve ders kitabı yazma ilkelerine (içerik fizibilitesi, sunum, dil ve okunabilirlik ve grafikler) dikkat edilmelidir.

2) Yaşayan değerler eğitimi temelli Yurttaşlık Eğitimi'nde ders kitabının kullanılması ortaokul öğrencilerinin karakter gelişimlerini önemli ölçüde etkiler.

O'Flaherty ve McCormack (2022) tarafından yapılan çalışmanın amacı İrlanda'yı geliştirmek hedefiyle İrlanda mevzuatı, politikaları ve müfredatlarını değerler bağlamında ele almaktır. Araştırmada İrlanda mevzuatı, politikaları ve müfredatları sistematik olarak incelenmiştir. Çalışma örneklemine 188 belge, politikalar (n = 49), mevzuat (n = 39) ve müfredat özellikleri (n = 100) dâhil edilmiştir. Bunlar arasındaki belgelerde, değerler ile ilgili veriler mevcuttur. Bunlar:

- 1) Öğrencilerin değerlerini geliştirmede okulun rolünü belirlemek
- 2) Belirli değerlerin gelişimini desteklemek
- 3) Okullara saygı duymak ve onları korumaktır.

Sonuç olarak İrlandalı yazarlar politika ve müfredatta değerler eğitiminin olabileceğini öne sürmektedirler. Öğrenciler belirli koşulları kucaklayan okul ortamlarında yetiştirilmelidir. Okullar tüm paydaşlara açık bir değerler eğitimi vizyonuna sahiptir. Ayrıca etkili liderler ise değerler eğitimini desteklemelidir. Bu liderler liderlik vasfıyla personelinin kapasitesini geliştirerek idare ve öğretmen işbirliğini desteklemek için yapılar sağlamayı amaç edinmelidir. Okul yönetiminin ve öğretmenlerin kişisel değerleri, değerlerin oluşumunu ve değerlerin pedagojik boyutlarını anlayabilmeleri için SMG fırsatlarına erişme ve bunlara olan ilgileri desteklenmelidir. Ayrıca öğretmen işbirliğini destekleyen ve besleyen okul kültürünün değerler eğitimini pedagojik olarak profesyonelliğe dönüştürmesi gerekliliğine de vurgu yapılmıştır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

YÖNTEM

3.1. Araştırmanın Yöntemi

Bu çalışmada, deneysel desen kullanılmıştır. Bu desende, rastgele atanmış iki grup bulunmaktadır. Bir grup deney grubu, diğer grup ise kontrol grubu olarak adlandırılmıştır. Seçilen iki gruba da deney öncesinde ve sonrasında ölçümler yapılmıştır(Karasar, 2008: 97).

3.2. Çalışma Grubu

Yapılan araştırmanın çalışma grubunu, 2022-2023 eğitim-öğretim ilk yarıyılı Gaziantep ili Şahinbey İlçesi Nuri Pazarbaşı Ortaokulu oluşturmuştur. Çalışma 5.sınıf öğrencilerini kapsamaktadır. Deney grubu sınıfı kura yöntemi ile belirlenmiş olup 5/E sınıfı deney grubunu, 5/L sınıfı ise kontrol grubunu temsil etmektedir. 5/E sınıfının mevcudu 23 kişi, 5/F sınıfının mevcudu 20 kişidir. Her iki gruptan çalışmaya katılan toplam öğrenci sayısı 43 kişidir.

3.3. Veri Toplama Aracı

Çalışmada kullanılan veri toplama aracı "Bilim, Teknoloji ve Toplum Ünitesi" kazanımlarını içeren akademik başarı testidir. Araştırmada, deney grubuna; dürüstlük, çalışkanlık ve bilim etiği değerlerini içeren etkinlik uygulamaları yapılmış, kontrol grubuna ise öğretim sürecinde bu değerlere yönelik uygulamalara yer verilmemiştir.

3.4. Deney Grubu Uygulama Süreci

Araştırmanın uygulama süreci araştırmacı tarafından hazırlanan sunular, günlük planlar ve çalışma kâğıtları ile desteklenmektedir. Araştırmanın kontrol ve deney grupları seçilirken grupların öğrenci mevcudu ve bu öğrenci grupları arasındaki öğrenme düzeyi göz önünde bulundurulmuştur.

Uygulama sürecinde uygulanan basamaklar aşağıdaki gibidir:

- Öncelikle çalışmanın yapıldığı okulda eğitimine devam eden deney grubu öğrencilerine, 05 Aralık 2022 – 06 Ocak 2023 tarihleri arasında sosyal bilgiler dersinde uygulanacak çalışmalar hakkında bilgi verilmiştir.
- Uygulama, 05 Aralık 2022 tarihinde başlamıştır. Uygulama süreci 5 hafta sürmüştür. Deney grubu işleniş araştırmacı tarafından belirlenip yürütülmüştür.
- Çalışmanın başında deney ve kontrol grubuna başarı testi uygulanmıştır. Deney grubuna yalnızca ilk ve son hafta 3 ders şeklinde uygulama yapılmıştır. Diğer haftalarda ders, 2 saat olarak belirlenmiştir. Birinci saat ders işleniş, ikinci ders ise etkinlik çalışmaları ile yürütülmüştür. Deney grubunda haftalık işlenen üç ders saatlerinde ise ön ve son testler yapılmış, ders ve etkinlik saati olarak süreç düzenlenmiştir.
- Deney grubuna tüm haftalarda uygulanan uygulamalara aşağıda yer verilmiştir:

Birinci hafta deney grubu olan 5/E sınıfına, 10 Aralık 2022 tarihinde üç ders şeklinde uygulama olacağı söylenmiştir. Bu ünite öncesi ve sonrasında öğrencilere amaç anlatılmadan iki kez test yapılacağı ve sonuçların da sınav puanı olarak temel alınmayacağı belirtilmiştir. Deney grubu olan 5/E sınıfına uygulayıcı tarafından öntesti uygulandıktan sonra ikinci ders, “Teknoloji kullanımının sosyalleşme ve toplumsal ilişkiler üzerindeki etkisini tartışır.” Kazanımı ile ilgili slayt sunumu yapılmıştır. Üçüncü ders ise öğrencilere “‘Teknolojinin insanlara yararları ve zararları nelerdir?’” sorusu sorularak tartışma ortamı oluşturulmuştur. Ardından “‘Çalışma Kâğıdı-1’” yapılmıştır. “Teknolojinin Etkileri” adlı pano çalışması için ders sonu öğrencilere araştırma ödevi verilmiştir. Çalışma kâğıdının cevabı öğrencilere verilmiştir.

İkinci hafta 16 Aralık 2022 tarihinde ise deney grubu olan 5/E sınıfına, “Sanal ortamda ulaştığı bilgilerin doğruluk ve güvenilirliğini sorgular” kazanımını içeren slayt sunumu yapılmıştır. Öğrencilere “‘İnternette edindiğimiz her bilgi doğru mudur?’” sorusu sorularak öğrencilerden cevap beklenmiştir. Verilen cevaplar üzerinden tartışma ortamı yaratılarak soru irdelenmiştir. Ders sonrası “‘Çalışma Kâğıdı-2’” yapılmıştır. Çalışma kâğıdının cevabı öğrencilerle tartışılmıştır.

Üçüncü hafta 19-23 Aralık 2022 tarihinde deney grubu 5/E sınıfına, “Sanal ortamı kullanırken güvenlik kurallarına uyar.” kazanımını içeren slayt sunumu yapılmıştır. Öğrencilere “Sanal ortamı kullanırken güvende miyiz?” ve “İnternette alışveriş yaparken dikkat etmemiz gereken noktalar nelerdir?” sorusu sorularak tartışma ortamı oluşturulmuştur. Öğrencilerin cevapları üzerine sohbet edilmiştir. Ders sonrası “Çalışma Kağıdı-3” yapılmıştır. Çalışma kâğıdının cevabı öğrencilerle cevaplanmıştır.

Dördüncü hafta 26-30 Aralık 2022 tarihinde deney grubu 5/E sınıfına, “Buluş yapanların ve bilim insanlarının ortak özelliklerini belirler.” kazanımına içeren slayt sunumu yapılmıştır. “Bilim insanlarını diğer insanlardan ayıran şey ne?” sorusu sorularak beyin fırtınası tekniği uygulanmıştır. Ders sonrası “Bilim İnsanları ve Ortak Özellikleri Çalışma Kağıdı-4” yapılmıştır. Çalışma kağıdının cevabı öğrencilere verilmiştir.

Beşinci hafta 02-06 Ocak 2023 tarihinde deney grubu 5/E sınıfına, “Yaptığı çalışmalarda bilimsel etiğe uygun davranır.” kazanımını içeren slayt sunumu yapılmıştır. Bilim etiği kavramının ne anlama geldiği açıklanmıştır. Ders sonrası Çalışma Kağıdı-5” yapılmıştır. “Araştırma Konularımı Belirliyorum” adlı beyin fırtınası etkinliği yapılmıştır. Her öğrenciye araştırma konusu verilerek araştırma yapmaları sağlanmıştır. Çalışma kağıdının cevabı öğrencilerle cevaplandırılmıştır.

3.5. Kontrol Grubu Uygulama Süreci

Kontrol grubunda öntest uygulamasının ardından programa dayalı öğretim yöntemine uygun olarak hazırlanmış olan planlar doğrultusunda ders süreci başlamıştır.

3.6. Verilerin Analizi

Verilerin analizi, SPSS 23 istatistik paket programı kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Çalışmada, her iki grubun başarı testi puanları üzerinde öntest-sontest karşılaştırması yapılmıştır. DeneySEL çalışmada (deney ve kontrol grupları bulunması durumunda) uygulama öncesi ve sonrasında ölçülen (başarı puanı) verileri karşılaştırmak için bir deney düzeni kullanılmıştır. Bu düzen, Deney-Öntest/Deney Son test ve Kontrol-Öntest/Kontrol-Sontest olmak üzere 2x2 biçimindedir. Grupların kendi içinde başarı puanlarını (öntest-sontest) karşılaştırmak ve puan farklarını

belirlemek için bağımlı gruplar t-testi, her iki grubu (deney ve kontrol) ayrı ayrı karşılaştırarak aralarındaki farkı bulmak amacıyla da bağımsız gruplar t-testi uygulanmıştır.

Bağımsız gruplar(Independent-Sample) t-testi iki bağımsız grubun (deney-kontrol grubu) ortalamalarını karşılaştırmak için kullanılan bir testtir(Fritz ve Berger, 2015: 67). Bağımlı gruplar(Paired-Sample) t-testi ise dağılımın normallik şartını sağlaması koşuluyla iki eşleştirilmiş grubun(deney-kontrol grubu) aritmetik ortalamaları arasındaki farkın anlamlılığını değerlendirmek amacıyla kullanılır(Akdağ, 2011: 156).

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR

Çalışmanın bulgularına bu bölümde yer verilecektir. Öncelikle aşağıda deney ve kontrol grubunun tanımlayıcı(betimsel) istatistik verileri açıklanmaktadır.

4.1. Tanımlayıcı (Betimsel) İstatistikler

Tanımlayıcı(betimsel) istatistik; değişkenlere ilişkin sayısal değerlerin toplanması, betimlenmesi ve sunulmasına yönelik istatistiksel işlemleri ifade eder. Bu süreç, evrenin tamamından veya bir örneklem üzerinden elde edilen verileri kullanarak, araştırmaya katılan bireylerin veya objelerin özelliklerini betimlemeyi amaçlar(Büyüköztürk, 2015: 89). Bu veriler Tablo 1’de görülmektedir.

Tablo 1.

Deney ve Kontrol Grubu Tanımlayıcı İstatistik Verileri

	Frekans	%	% Toplamı
Deney Grubu(DG)	23	53,4	53,4
Kontrol Grubu(KG)	20	46,6	100,0
Toplam	43	100,0	

Tablo 1’de yer verilen deney grubunda 23 öğrenci, kontrol grubunda ise 20 öğrenci olmak üzere toplam 43 öğrenci çalışmaya katılmıştır. Deney grubundaki öğrenci sayısı yüzdelik olarak %53,4’ü kontrol grubundaki öğrenci sayısı yüzdelik olarak % 46,6’yı oluşturmaktadır.

Tablo 2.*Deney Grubu Frekans Dağılım Tablosu*

		İstatistik	Standart Hata
Öntest	Ortalama	49,61	4,070
	%95 Güven Aralığı	41,17	
		58,05	
	%5 Hata Payı	48,64	
	Ortalama	50,00	
	Varyans	380,976	
	Standart Hata	19,519	
	Minimum	25	
	Maksimum	93	
	Oran	68	
	Çeyrekler Arası Aralık	30	
	Çarpıklık	,543	,481
	Basıklık	-,562	,935
Sontest	Ortalama	61,04	5,036
	%95 Güven Aralığı	50,60	
		71,49	
	%5 Hata Payı	60,85	
	Ortalama	65,00	
	Varyans	583,316	
	Standart Hata	24,152	
	Minimum	25	
	Maksimum	100	
	Oran	75	
	Çeyrekler Arası Aralık	45	
	Çarpıklık	,101	,481
	Basıklık	-1,266	,935

Analizlerin yapılabilmesi için verilerin normal dağılım göstermesi gerekmektedir. Burada deney ve kontrol grubunun öntest ve sontestlerinin basıklık çarpıklık değerlerine bakılmalıdır. Yukarıdaki tablo 2’de deney grubunun basıklık ve çarpıklık değerleri -2 ile +2 arasında olduğu için normal dağıldığı görülmektedir. Bu aşamadan sonra ayrıca Kolmogorov-Smirnov normallik testi yapıp kontrol edilmelidir.

Tablo 3.*Deney Grubu Normallik Testi*

	Kolmogorov-Smirnov ^a		
	Statistic	Df	Sig.
Öntest	,176	23	,064
Sontest	,154	23	,165

Yukarıdaki tablo 3’te verilen deney grubu normallik testinde Kolmogorov-Smirnov değerlerine göre öntest ve sontestin normal dağıldığı görülmektedir.

Tablo 4.*Kontrol Grubu Frekans Dağılım Tablosu*

		İstatistik	Standart Hata
Öntest	Ortalama	36,65	4,371
	%95 Güven Aralığı	27,50	
		45,80	
	%5 Hata Payı	35,89	
	Ortalama	32,50	
	Varyans	382,134	
	Standart Hata	19,548	
	Minimum	7	
	Maksimum	80	
	Oran	73	
	Çeyrekler Arası Aralık	23	
	Çarpıklık	,783	,512
	Basıklık	,194	,992
Sontest	Ortalama	38,95	4,545
	%95 Güven Aralığı	29,44	
		48,46	
	%5 Hata Payı	37,61	
	Ortalama	35,00	
	Varyans	413,103	
	Standart Hata	20,325	
	Minimum	12	
	Maksimum	90	
	Oran	78	
	Çeyrekler Arası Aralık	19	
	Çarpıklık	1,295	,512
	Basıklık	1,783	,992

Yukarıdaki tablo 4’te kontrol grubunun basıklık ve çarpıklık değerleri -2 ile +2 arasında olduğu için normal dağıldığı görülmektedir. Bu aşamadan sonra ayrıca Kolmogorov-Smirnov normallik testi yapıp kontrol edilmelidir.

Tablo 5.*Kontrol Grubu Normallik Testi*

	Kolmogorov-Smirnov ^a		
	Statistic	Df	Sig.
Öntest	,184	20	,076
Sontest	,183	20	,078

Tablo 5’te verilen kontrol grubu normallik testinde Kolmogorov- Smirnov değerlerine göre öntest ve sontestin normal dağılım gösterdiği görülmektedir. Ardından 5. sınıf sosyal bilgiler dersi kapsamında yer alan ‘dürüstlük, çalışkanlık ve bilim etiği’ değerlerine yönelik uygulanan etkinliklerin deney grubu öğrencileri ve programa dayalı öğretim yapılan kontrol grubunu öğrencilerinin öntest ve sontestlerinde bir farklılık olup olmadığını anlamak için t-testleri yapılmıştır. T

testlerinin sonuçlarından hareketle aşağıda probleme ilişkin bulgulara ve yorumlara yer verilmiştir.

4.2. Alt Problemlere İlişkin Bulgular ve Yorumlar

4.2.1. Birinci Alt Probleme İlişkin Bulgular ve Yorumlar

Araştırmanın birinci alt problemi “Sosyal bilgiler öğretiminde dürüstlük, çalışkanlık ve bilim etiği değerlerine yönelik uygulanan etkinliklerin deney grubu öğrencileri ile programa dayalı öğretim yapılan kontrol grubu öğrencilerinin öntest puanları arasında anlamlı düzeyde farklılık var mıdır?” şeklindedir. Deney ve kontrol grubunun öntest puanları arasındaki farklılığın belirlenmesi amacıyla bağımsız gruplar t-testi yapılmıştır. Analiz sonucunda elde edilen bulgulara tablo 6’da yer verilmiştir.

Tablo 6.

DG ve KG Öğrencilerinin Sosyal Bilgiler Başarı Öntest Puanlarının t -testi Analiz Sonuçları

Grup	Bağımlı Değişken	N	X	S	Sd	t	p
DG	Ön test	23	49,61	19,51	41	1,608	,116
KG		20	58,75	17,46			

N:43, $p>0,05$

Tablo 6’da deney grubunun öntest başarı puanlarının ortalaması 49,61 kontrol grubunun ise 58,75 olduğu görülmektedir. Deney grubunun standart sapması 19,51 iken kontrol grubunun 17,46 çıkmıştır. T değerinin anlamlılık değeri ,116 çıktığı ($p>0,05$) için iki grup arasındaki fark anlamsızdır. Deney ve kontrol grubundaki öğrencilerin ön testleri arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık yoktur. Yapılan çalışmada 5.sınıf sosyal bilgiler dersi ‘Bilim, Teknoloji ve Toplum’ ünitesinde yer alan dürüstlük, çalışkanlık ve bilim etiği değerlerine yönelik uygulanan etkinliklerin deney grubu ve programa dayalı öğretim yapılan kontrol grubu öğrencilerinin, deney öncesinde konular ile ilgili yeterli düzeyde bilgiye sahip olmadıkları görülmektedir. Bu istatistik sonucundan öğrencilerin hazırbulunuşluk seviyelerinin benzer ve grupların homojen olduğu çıkarılmaktadır.

4.2.2. İkinci Alt Probleme İlişkin Bulgular ve Yorumlar

Araştırmanın ikinci alt problemi “Sosyal bilgiler öğretiminde dürüstlük, çalışkanlık ve bilim etiği değerlerine yönelik uygulanan etkinliklerin deney grubu öğrencileri ile programa dayalı öğretim yapılan kontrol grubu öğrencilerinin sıntest puanları arasında anlamlı düzeyde farklılık var mıdır?” şeklindedir. Deney ve kontrol grubu sıntest puanları arasındaki farklılığı belirlemek amacıyla bağımsız gruplar t-testi ile analiz edilmiştir. Analiz sonucunda elde edilen bulgulara tablo 7’de yer verilmiştir.

Tablo 7.

DG ve KG Öğrencilerinin Sosyal Bilgiler Başarı Sıntest Puanlarının t- testi Analiz Sonuçları

Grup	Bağımlı Değişken	N	X	S	Sd	t	p
DG	Son test	23	61,04	24,15	41	3,217	0,003
KG		20	48,95	20,32			

N:43, $p<0,05$

Tablo 7’ye göre deney grubunun sıntest puan ortalaması 61,04 iken kontrol grubunun sıntest puan ortalaması 59,60 olarak bulunmuştur. Test sonucunda t değerinin anlamlılık değeri 0,003 ($p<0,05$) olduğu için deney grubu ve kontrol grubunun sıntest puanları arasında farklılık olduğu görülmüştür. Deney ve kontrol grubunun sıntest analiz bulgularına bakıldığında, deney grubunun lehine anlamlı düzeyde farklılığın olduğu sonucuna varılmaktadır. Elde edilen bulgulara göre 5.sınıf sosyal bilgiler dersi ‘Bilim, Teknoloji ve Toplum’ ünitesinde yer alan dürüstlük, çalışkanlık ve bilim etiği değerlerine yönelik uygulanan etkinliklerin deney grubunun başarısını arttığı sonucuna varılmaktadır. Deney grubunda değerler eğitimi için farklı türde etkinliklerden yararlanmak öğrencilerin aktif katılım sağlamalarına ve soyut olan değerleri somutlaştırmalarına katkı sağlamıştır. Bu sebeple deney grubu öğrencilerinin sıntest akademik başarı ortalamaları programa dayalı öğretim yapılan kontrol grubu öğrencilerine göre daha yüksek çıkmıştır.

4.2.3. Üçüncü Alt Probleme İlişkin Bulgular ve Yorumlar

Araştırmanın üçüncü alt probleminde “Sosyal bilgiler öğretiminde dürüstlük, çalışkanlık ve bilim etiği değerlerine yönelik uygulanan etkinliklerin deney grubu öğrencileri ile programa dayalı öğretim yapılan kontrol grubu öğrencilerinin öntest ile sıntest puan ortalamasının fark puanları arasında anlamlı düzeyde farklılık var mıdır?” şeklindedir. Deney ve kontrol grubu öğrencilerinin öntest-sıntest

ortalamasının fark puanları arasındaki farkı belirlemek için bağımsız gruplar t-testi yapılmıştır. Analiz sonucunda elde edilen bulgulara tablo 8’de yer verilmiştir.

Tablo 8.

DG ve KG Öğrencilerinin Öntest-Sontest Puan Ortalaması Fark Puanı t-testi Analiz Sonuçları

Grup	Başarı Testi	N	X	S	Sd	t	p
DG	Ön-Son test	23	11,43	12,89	41	2,719	,010
KG	Ön-Son test	20	2,300	8,24			

N:43, p<0,05

Tablo 8’de deney grubu öntest-sontest puan ortalamaları farkı 11,43 olarak bulunmuştur. Kontrol grubunun ise öntest-sontest puan ortalaması 2,300 bulunmuştur. Deney ve kontrol grubu öntest-sontest puan aritmetik ortalaması fark puanı 9,134 olarak bulunmuştur. T değerinin anlamlılık değeri ,010 ($p<0,05$) çıkmıştır. Bağımsız gruplar t- testi sonuçlarına göre deney ve kontrol gruplarının öntest-sontest puanı arasında istatistiksel olarak deney grubu lehine anlamlı farklılık olduğu görülmektedir. Buna göre deney grubuna uygulanan değerler eğitimi etkinliklerinin, programa dayalı öğretim yapılan kontrol grubuna göre başarıyı anlamlı düzeyde arttırdığı sonucuna varılmaktadır.

4.2.4. Dördüncü Alt Probleme İlişkin Bulgular ve Yorumlar

Araştırmanın dördüncü alt problemi “Sosyal bilgiler öğretiminde dürüstlük, çalışkanlık ve bilim etiği değerlerine yönelik uygulanan etkinliklerin deney grubu öğrencileri ile programa dayalı öğretim yapılan kontrol grubu öğrencilerinin öntest ile sontest toplam puan ortalaması arasında anlamlı düzeyde farklılık var mıdır?” şeklindedir. Deney ve kontrol grubu öğrencilerinin toplam başarı puan ortalamaları arasındaki farkı belirlemek amacıyla bağımsız gruplar t-testi yapılmıştır. Analiz sonucunda elde edilen bulgulara tablo 9’da yer verilmiştir.

Tablo 9.

DG ve KG Öğrencilerinin Öntest-Sontest Puan Ortalaması Toplam Puanı t-testi Analiz Sonuçları

Grup	Başarı Testi	N	X	S	sd	t	p
DG	Ön-Son test	23	110,6	41,98	41	2,821	,007
KG	Ön-Son test	20	75,60	39,01			

N:43, p<0,05

Tablo 9’da deney grubu öntest-sontest puan ortalaması toplamı 110,6 kontrol grubu öntest-sontest puan ortalaması toplamı ise 75,60 çıkmıştır. Deney ve kontrol grubu öntest-sontest puan ortalama farkı ise 35,05 olarak bulunmuştur. T değerinin anlamlılık değeri 0,07 ($p<0,05$) çıkmıştır. Bağımsız örneklem t testi sonuçlarına göre

deney ve kontrol grupları öntest-sontest puan ortalaması toplamı analiz sonuçlarında deney grubu lehine anlamlı düzeyde fark bulunmaktadır. Bu sonuca göre deney grubunda dürüstlük, çalışkanlık ve bilim etiği değerlerine yönelik uygulanan etkinliklerin programa dayalı öğretim yapılan kontrol grubuna göre öğrenci başarısını arttırdığı görülmektedir.

4.2.5. Beşinci Alt Probleme İlişkin Bulgular ve Yorumları

Araştırmanın beşinci alt problemi “Sosyal bilgiler öğretiminde dürüstlük, çalışkanlık ve bilim etiği değerlerine yönelik uygulanan etkinliklerin deney grubu öğrencilerinin öntest ile sontest puanları arasında anlamlı düzeyde farklılık var mıdır?” şeklindedir. Deney grubunun öntest-sontest başarı puanlarının analiz sonuçları arasında farklılaşmanın olup olmadığını ölçmek amacıyla bağımlı gruplar t-testi ile analiz yapılmıştır. Analiz sonucunda elde edilen bulgulara tablo 10’da yer verilmiştir.

Tablo 10.

DG Öğrencilerinin Sosyal Bilgiler Öntest-Sontest Başarı Puanlarının t-testi Analiz Sonuçları

Grup	Bağımlı Değişken	N	X	S	Sd	t	p
DG	Ön test	23	49,61	19,51	22	-4,253	,000
	Son test	23	61,04	24,15			

N:23, p<0,05

Tablo 10’da deney grubunun öntesti puan ortalaması 49,61, sontest puan ortalaması ise 61,04 bulunmuştur. T değerinin anlamlılık değeri 0,00 ($p<0,05$) olduğundan anlamlı bir farklılık vardır. Bu sonuca göre deney grubuna uygulama yapılmadan önce öğrencilerin istenilen kazanımlara sahip olmadıkları, etkinliklerin uygulanması sonucunda ulaşmaları amaç edinilen kazanımlara ulaştıkları görülmüştür. Bu sebeple deney grubu öntest ve sontestleri puan ortalamaları, son test lehine anlamlı düzeyde farklılık göstermiştir.

4.2.6. Altıncı Alt Probleme İlişkin Bulgular ve Yorumlar

Araştırmanın altıncı alt problemi “Programa dayalı öğretim yapılan kontrol grubu öğrencilerinin öntest ile sontest puanları arasında anlamlı düzeyde farklılık var mıdır?” şeklindedir. Kontrol grubu öğrencilerinin öntest-sontest başarı puanları arasında analiz sonuçlarında farklılık olup olmadığını ölçmek amacıyla bağımlı

gruplar t-testi ile analiz yapılmıştır. Analiz sonucunda elde edilen bulgulara tablo 11’de yer verilmiştir.

Tablo 11.

KG Öğrencilerinin Sosyal Bilgiler Başarı Puanlarının Öntest-Sontest t-testi Analiz Sonuçları

Grup	Bağımlı Değişken	N	X	S	Sd	t	p
KG	Ön test	20	36,65	19,54	19	-1,247	,001
	Son test	20	48,95	20,32			

N:20, $p<0,05$

Tablo 11’ de programa dayalı öğretim yapılan kontrol grubunun ön test puan ortalaması 36,65 son test puan ortalaması ise 48,95 çıkmıştır. T değerinin anlamlılık değeri ,001 ($p<0,05$) olduğundan anlamlı bir farklılık vardır. Kontrol grubuna uygulanan öğretim süreci sonunda öntest-sontest analiz sonuçlarında sontest lehine anlamlı düzeyde farklılık söz konusudur.

BEŞİNCİ BÖLÜM

SONUÇ VE ÖNERİLER

Araştırmanın bu bölümünde bulgulara bağlı olarak ortaya çıkan sonuçlar verilmektedir. Sosyal bilgiler öğretiminde temel değerlere ilişkin uygulamaların öğrenci başarısına etkisinin araştırıldığı bu çalışma, 5. Sınıf ‘Bilim, Teknoloji ve Toplum’ öğrenme alanındaki ‘Dürüstlük, Çalışkanlık ve Bilim Etiği’ değerlerini kapsamaktadır. Yapılan araştırmanın sonucunda 5. sınıf sosyal bilgiler dersinde yukarıda bahsedilen öğrenme alanında bulunan ‘Dürüstlük, Çalışkanlık ve Bilim Etiği’ değerlerinin uygulamalarla öğrencilere kazandırılması hedeflenmiştir. Araştırmada deneysel yöntem kullanılmıştır. Çalışmanın deney ve kontrol gruplarına akademik başarı testi uygulanmıştır. Deney grubunun öğrenme sürecinde ‘Dürüstlük, Çalışkanlık ve Bilim Etiği’ değerlerine yönelik etkinliklere yer verilirken kontrol grubunda programa dayalı bir öğretim süreci uygulanmıştır. Deney ve kontrol gruplarının öntest-sontest analiz sonuçlarından elde edilen bulgular karşılaştırılmıştır.

5.1. Sonuçlar

Araştırmanın birinci alt probleminden elde edilen bulgulara göre deney ve kontrol grubu öğrencilerinin öntest puanlarında farklılığın olmadığı görülmüştür. Bu bulgudan hareketle deney ve kontrol grubunun akademik başarı düzeyleri bakımından benzer oldukları sonucuna varılmaktadır. Dolayısıyla deney ve kontrol gruplarının homojen nitelikte oldukları çıkarılmaktadır. Alanyazındaki çalışmalara bakıldığında bu yönden benzerlik gösteren deneysel araştırmalar görülmektedir. İşcan(2007), değerler eğitimi programının etkililiğini araştırdığı çalışmasında öğrencilerin ön testten elde edilen puanlarına, ailelerinin sosyo-ekonomik ve kültürel özelliklerinin etkisinin olmadığı sonucuna varmıştır. Dolayısıyla yapılan çalışma ile literatür desteklenmiştir.

Araştırmanın ikinci alt probleminden elde edilen bulgulara göre dürüstlük, çalışkanlık ve bilim etiği değerlerine yönelik hazırlanan değerler eğitimi uygulamalarının deney ve kontrol grubu öğrencilerinin akademik başarılarının deney grubu lehine anlamlı farklılık oluşturduğu sonucuna varılmıştır. Bu farklılığın nedeni, deney grubunda değerlere yönelik görsel ve işitsel etkinliklere yer verilmesi ve öğrencilerin bu etkinliklere aktif katılım sağlamalarına fırsat verilmesidir. Kontrol grubunun sontest sonucunda ön teste göre kısmi fark söz konusudur. Ancak bu

farklılık anlamlı düzeyde değildir. Deney ve kontrol gruplarının son testleri arasındaki farklılaşma ile ilgili alanyazında benzer çalışmalar mevcuttur. Balcı(2008), değerler eğitimi uygulamalarının etkililiğini araştırdığı çalışmasında deney ve kontrol gruplarının son testlerinde anlamlı bir farklılığın olduğu sonucuna varmıştır. Çengelci(2010), araştırmasında değerler eğitiminde farklı etkinlikleri sınıfa taşımanın değerler eğitimi zenginleştirdiği sonucuna varmıştır. Öğretici(2011), ise çalışmasında, 6. sınıf öğrencilerine sosyal bilgiler derslerinde uygulanan duyarlılık ve sorumluluk değerlerine yönelik sınıf içi uygulamaların öğrencilerin bu değerlere olan farkındalığını artırdığını ve öğrencileri olumlu yönde etkilediği sonucuna ulaşmıştır.

Araştırmanın üçüncü alt probleminden elde edilen bulgulara göre deney ve kontrol grubunun ön ve son test farkının deney grubu lehine anlamlı düzeyde farklılık oluşturduğu görülmüştür. Buna göre deney grubuna uygulanan değerler eğitimi etkinliklerinin, programa dayalı öğretim yapılan kontrol grubuna göre akademik başarıyı önemli ölçüde artırdığı sonucuna varılmaktadır.

Araştırmanın dördüncü alt probleminden elde edilen bulgulara göre deney ve kontrol grupları öntest-son test puan ortalaması toplamı analiz sonucunda deney grubu lehine anlamlı düzeyde farklılık görülmektedir. Bu da deney grubunda dürüstlük, çalışkanlık ve bilim etiği değerlerine yönelik uygulanan etkinliklerin programa dayalı öğretim yapılan kontrol grubuna göre öğrenci başarısını artırdığını göstermektedir.

Araştırmanın beşinci alt probleminden elde edilen bulgulara göre deney grubunun ön test ile son test başarı testi sonuçları karşılaştırıldığında istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmuştur. Yapılan etkinliklerin deney grubu öğrencilerinin akademik başarı düzeyinde artış sağladığı görülmektedir. Ayrıca sosyal bilgiler dersindeki soyut konuları somut hale getirerek öğrencilerin derse olan ilgilerini ve katılımlarını artırdığı sonucuna varılmaktadır. Dilmaç(2007), değerler eğitimi ile ilgili çalışmasında ön test ve son test puanları arasında anlamlı bir farklılığın olduğu sonucuna ulaşmıştır. Herdem(2016), araştırmasında değerlerle ilgili deneysel çalışmasında deney grubunun öntest ve son test sonuçları arasındaki anlamlı düzeyde farklılığın görüldüğü sonucuna ulaşmıştır. Aladağ(2009), değer öğretim programının öğrencilerin “sorumluluk” değerini kazanma düzeyine etkisini araştırdığı çalışmasında deney grubu lehine anlamlı farklılık gösterdiği sonucuna

ulaşmıştır. Yukarıdaki çalışmalardan yola çıkılarak yapılan araştırmanın etkinlik temelli uygulamaların öğrencilere olumlu etkisi yönünden literatürü desteklediği sonucuna varılmaktadır. Öğrencilerin medya okuryazarlığı, nasıl araştırma yapılması gerektiği, çevrimiçi iken güvenlik kurallarının kullanılmasının neden gerekli olduğu, teknolojinin faydaları ve zararları somut hale getirilerek değerleri öğrenmeleri sağlanmıştır. Öğrencilere teknolojiyi kullanırken dürüst olma ve herhangi bir konuda araştırma yaparken bilimsel etiğe uygun davranmanın neden önemli olduğu kazandırılmıştır. Ayrıca yapılan kaynak taraması sonucunda alışkanlık, dürüstlük ve bilim etiği değerlerini kapsayan uygulamaların ğrenci başarısına etkisinin araştırıldığı bir araştırmaya rastlanmaması konu bakımından çalışmayı önemli hale getirmiştir.

Keskinoğlu (2008), Öztürk Samur (2011), Neslitürk (2013), Izgar(2013), Özdeş (2013), Ergün (2013), Uzunkol (2014) gibi birçok araştırmacı da yaptıkları çalışmalarda, değerler eğitimi uygulamalarının öğrenciler üzerinde olumlu etkide bulunduğu sonucuna varmışlardır. Dolayısıyla mevcut çalışmanın bu konuda alanyazınla uyumlu olduğu görölmektedir. Ayrıca yapılan etkinliklerin uygulanabilir nitelikte olduğu görölmektedir.

Araştırmanın altıncı alt probleminden elde edilen bulgulara göre kontrol grubunun öntest ile sontest başarı testi sonuçlarına bakıldığında sontest lehine farklılığın olduğu sonucuna varılmaktadır. Kontrol grubunun sontest başarı ortalamaları öğrencilerin akademik başarı düzeyinde artış olduğunu göstermektedir. Ancak programa dayalı uygulanan ğretim sürecinin kontrol grubu ğrencilerinin başarısına yeterince katkısı sağlamadığı sonucuna varılmaktadır.

5.2.Öneriler

Bu bölümde ilköğretim 5.sınıf sosyal bilgiler dersi “Bilim, Teknoloji ve Toplum” ünitesinde yer, alan, dürüstlük, alışkanlık ve bilim etiği değerlerine yönelik etkinliklerin uygulandığı deney grubu ile programa dayalı ğretim yapılan kontrol grubu ğrencilerinin akademik başarı düzeylerinin farkının araştırıldığı bu çalışmanın sonuçlarından hareketle aşağıdaki önerilerde bulunulmuştur.

Araştırma sonucunda sosyal bilgiler dersinde kullanılan uygulamaların öğrencilerin akademik başarısına önemli katkıları olduğu görölmektedir. Bu bağlamda sosyal bilgiler ğretiminde farklı sınıf seviyelerinde ve öğrenme

alanlarında dersin içeriğine uygun değerler eğitimi uygulamalarının kullanılması önerilmektedir.

Araştırmanın konusunu oluşturan dürüstlük, çalışkanlık ve bilim etiği değerlerinin dışında saygı, estetik, misafirperverlik, sorumluluk ve adil olma gibi farklı değerlerin de başarı üzerinde etkilerinin araştırılması önerilmektedir.

Öğretmenlerin değerler eğitimine ilişkin sınıf içi ve sınıf dışı etkinlikleri uygulayabilmelerine olanak sağlayan hizmet içi eğitim almaları önerilmektedir.

Bu araştırmada yalnızca sınıf içi etkinliklerden yararlanılmıştır. Uygulamalarda sınıf dışı etkinliklerin kullanılması da öğrencileri hayata hazırlama noktasında yararlı olacaktır. Bu sebeple süreçte farklı sınıf dışı etkinliklere yer verilmesi önerilmektedir.

Uygulama sürecinde ders kitaplarına bakıldığında değerler eğitime ilişkin etkinlik örneklerinin yeterli olmadığı göze çarpmaktadır. Ders kitaplarında değerler eğitimi etkinlik örneklerine daha fazla yer verilmesi önerilmektedir.

Araştırmanın kaynak tarama sürecinde, değerler eğitime yönelik çalışmaların sınırlı olduğu görülmektedir. Tüm alanlarda değerler eğitimi araştırmalarına yer verilmesi önerilmektedir.

Araştırma sürecinde akıllı tahtadan yararlanılmıştır. Teknolojik aletlerin değerler eğitiminde aktif kullanılması önerilmektedir.

Araştırmada uygulama sürecinde öğrencilerle genel ağ yardımıyla sosyal medyadaki örnek olaylar üzerine tartışma yapılmıştır. Öğrencilerin çağı yakalamaları adına değerleri kazanmaları noktasında, sosyal medyadan yararlanması etkili olacaktır. Ayrıca öğrenciler kitle iletişim araçlarını sağlıklı bir şekilde kullanabilmeleri için öğretmenlerin rehber görevi üstlenmeleri önerilmektedir.

Okullarda yeterli düzeyde kaynak ve materyallerin bulunduğu değerler eğitimi sınıflarının oluşturulması, değerleri kazandırmada etkili olacaktır. Bu sınıfların tüm eğitim kurumlarında yaygınlaştırılması önerilmektedir.

Okullarda değerler eğitime verilen önem yeterli düzeyde değildir. Tüm öğretmenler değerler eğitime il ve ilçe zümre toplantılarında değinerek bu konuda uygulamaya dönük kararlar almalıdır.

Öğretmenler, değerler eğitimi konusunda model olmalıdır. Bu bağlamda öğretmenlerin okullarda tavır ve davranışlarına dikkat etmeleri gerekmektedir.

Araştırmada çeşitli videolara yer verilmiştir. Öğretmenler değerler eğitiminde görsel ve işitsel materyalleri kullanmalıdır.

KAYNAKÇA

- Acat, M. B. ve Aslan, M. (2012). Yeni bir değer sınıflaması ve bu sınıflamaya bağlı olarak öğrencilere kazandırılması gereken değerler. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 12(2), 1461-1474.
- Açıkgöz, K. Ü. (2007). *Aktif öğrenme*. İzmir: Biliş Yayınları.
- Açıkgöz, K. Ü. (2007). *Etkili öğrenme ve öğretme*. İzmir: Kanyılmaz Matbaası.
- Adem, M. (2018). *Dünden bugüne eğitim 1920-2012*. Ankara: Atatürkçü Düşünce Derneği Yayınları.
- Ağırakça, G. P. (2012). *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e mekteplerde ahlak eğitimi ve öğretimi*. (Yayımlanmamış doktora tezi), Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Akbaş, O. (2004). *Türk Milli Eğitim Sisteminin Duyuşsal Amaçlarının İlköğretim II. Kademedeki Gerçekleşme Derecesinin Değerlendirilmesi*. (Yayınlanmamış doktora tezi). Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Akbaş, O. (2007). *Türk milli eğitim sisteminin duyuşsal amaçlarının (değerlerinin) ilköğretim 8. sınıf öğrencilerinde gerçekleşme derecesinin değerlendirilmesi*. R. Kaymakcan vd. (Ed.). Dem Yayıncılık.
- Akbaş, O. (2008). Değer eğitimi akımlarına genel bir bakış. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 6(16): 9-27
- Akbaş, O. (2009). İlköğretim okullarında görevli branş öğretmenlerinin değer eğitimi yaparken kullandıkları etkinlikler: 2004 ve 2007 yıllarına ilişkin bir karşılaştırma. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 17(2), 403-414.
- Akdağ, M. (2011). *Bilimsel araştırmalarda istatistiksel analizler spss uygulamaları*. Malatya: Nobel Yayınları.
- Akın, N. (2009). *İlköğretim 6. Sınıf Görsel Sanatlar Dersinde İşbirlikli Öğrenmenin Renk Konusunun İşlenmesinde Öğrenci Başarısına Etkisi*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Akkaya, N. (2014). Keloğlan masallarında yer alan değerlerin incelenmesi. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 1(8), 45-49
- Aktaş, N. (2010). *İlköğretim beşinci sınıf öğrencilerinin sosyal bilgiler programında verilen değerleri edinme düzeyleri (Erzincan örneği)*. (Yüksek Lisans Tezi). Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.

- Aktepe, V. ve Yel, S. (2009). İlköğretim öğretmenlerinin değer yapılarının betimlenmesi: Kırşehir ili örneği. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 7(3), 607-622.
- Aktepe, V. ve Tahiroğlu, M. (2016). Değerler eğitimi yaklaşımları ve etkinlik örnekleri. *The Journal Of Academic Social Science Studies*. 42, p.361-384
- Aktepe, V. ve Yalçınkaya, E. (2016). Okul ortamında değerler eğitiminin öğrenci görüşlerine çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi (KEFAD)*, 2(17), 113-131.
- Akyüz, Y. (2013). *Türk eğitim tarihi M.Ö. 1000- M.S. 2013*. Ankara: Pegem Akademi.
- Aladağ, S. (2009). *İlköğretim sosyal bilgiler öğretiminde değer eğitimi yaklaşımlarının öğrencilerin sorumluluk değerini kazanma düzeyine etkisi* (Doktora Tezi). Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Arabacı, İ. B. ve Polat, M. (2015). Emrullah Efendi ve Satı Bey'den günümüze: Eğitimde yenileşme sorunsalı. *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 21, 35- 43.
- Arslan, A. (2012). *Felsefeye giriş*. Ankara: Adres.
- Avcı, N. (2007). *Toplumsal değerler ve gençlik*. Ankara: Siyasal Kitapevi.
- Avcı, A. A., İbret, B.Ü. ve Karasu Avcı, E. (2017). Sosyal bilgiler öğretmenlerinin vatanseverlik değerinin kazandırılmasına yönelik görüşleri. *İlköğretim Online Dergisi*, 16(4), 1558-1574.
- Aydın, M. Z., ve Gürler, Ş. (2012). *Okulda değerler eğitimi*. Ankara: Nobel Yayın.
- Aydın, M. Z. ve Akyol, Gürler, Ş. (2013). *Okulda değerler eğitimi*. Ankara: Nobel Yayınları.
- Aydın, M. Z. (2014). *Okulda değerler eğitiminin ilkeleri ve sorunları*. Atatürk Üniversitesi: Erzurum Valiliği, Erzurum Büyükşehir Belediye Başkanlığı, Atatürk Üniversitesi ve Üsküdar Üniversitesi tarafından Erzurum'da düzenlenen Uluslararası İnsani Değerlerin Yeniden İnşası Sempozyumu'nda, Okulda Değerler Eğitiminin İlkeleri ve Sorunları başlıklı bildiri.
- Aydın, M. Z. ve Akyol Gürler, Ş. (2014). *Okulda değerler eğitimi*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Aykaç, N. (2007). İlköğretim sosyal bilgiler dersi eğitim-öğretim programına yönelik öğretmen görüşleri. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 3(5): 49.
- Babu, S. D. (2007). *Professional Ethics And Human Values*. Firewall Media.

- Badiou, A. (2004). *Etik: Kötülük kavrayışı üzerine bir deneme*. (T. Birkan, Çev.). İstanbul: Metis Yayınları.
- Baier, K. (1967). The concept of value. *The Journal of Value Inquiry*, 1(1), 1-11.
- Bailey, R. (2000). *Teaching values and citizenship across the curriculum: educating children for the world*. London: Routledge.
- Balcı, N. (2008). *İlköğretim 6.sınıf sosyal bilgiler dersinde değer eğitiminin etkililiği*. (Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Bilim Dalı, İstanbul.
- Balcı, F. A., ve Yelken, T. Y. (2010). İlköğretim öğretmenlerinin “değer” kavramına yükledikleri anlamlar. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 39(39), 81-90.
- Baltacı, N. (2018). *Ortaokul Yöneticilerinin Değerler Eğitimine İlişkin Görüşleri*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü: İstanbul.
- Baş, M., ve Sarıgöz, O. (2018). An examination of teacher candidates' attitudes towards teaching profession. *International Journal of Educational Administration and Policy Studies*, 10(4), 25-32.
- Baysal, N., ve Saman, O. (2010). İlköğretim 5. sınıf öğrencileri ile değerler üzerine bir çalışma. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*. 9(34), 56-69.
- Baysal, N. (2013). *Ortaokul sosyal bilgiler derslerinde değerler eğitimi uygulamalarının öğretmenler yönüyle değerlendirilmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Niğde Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Sosyal Bilgiler Öğretim Programı Anabilim Dalı, Niğde.
- Beldağ, A. (2012). *İlköğretim yedinci sınıf sosyal bilgiler dersindeki değerlerin kazanılma düzeyinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi (Erzurum Örneği) Doktora tezi*. Erzurum: Atatürk Üniversitesi.
- Bilgin, N. (1995). *Sosyal psikolojide yöntem ve pratik çalışmalar*. İstanbul: Sistem Yayıncılık.
- Binbaşıoğlu, C. (2014). *Başlangıçtan günümüze türk eğitim tarihi*. Anı Yayınları, Ankara.
- Bolay, S. H. (2003). Değerlerimiz ve günlük hayat. *Değerler Eğitimi Merkezi Dergisi*, 1(1), 12-20.
- Büyükan, S. F. (2006). “Eğitimle ilgili temel kavramlar.” M. Ç. Özdemir (Ed.), *Eğitim bilimine giriş içinde*. Ankara: Ekinoks.

- Büyükkaragöz, S. ve Çivi, C. (1999). *Genel öğretim metotları öğretimde planlama uygulama*. İstanbul: Beta Yayınları.
- Büyüköztürk, Ş. (2015). *Sosyal Bilimler İçin Veri Analizi El Kitabı*. Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Can, Ö. (2008). *Dördüncü ve beşinci sınıf öğretmenlerinin sosyal bilgiler dersinde değerler eğitimi uygulamalarına ilişkin görüşleri*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Celkan, H. Y. (2019). *Eğitim sosyolojisi*. Elazığ. Asos Yayınları.
- Cora, İ. (1990). Ahilik örgütünün Osmanlı toplumundaki yeri ve ahilik örgütü ilkelerinin günümüz esnaf ve zanaatkarlarına uygulanabilirliği (Yüksek lisans tezi). *Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, İstanbul.
- Coşkun, K. S. (2007). Sosyal bilgiler derslerinde empati becerilerine dayalı öğretim tekniklerin kullanılması (Doktora Tezi). YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi. (Tez No: 210291).
- Cournoyer, B.R. (2011). *The social work skills workbook*. (6th Edition). Brooks/Cole, USA: Cengage Learning.
- Çağlayan, A. (2013). *Ahlak pusulası, ahlak ve değerler eğitimi*. İstanbul: DEM Yayınları.
- Çakıroğlu, A. E. (2013). *Değerler eğitiminde korku kültürünün etkisi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Bolu.
- Çakmak, Ö. (2019). *5.sınıf düzeyinde hazırlanan değer eğitimi etkinliklerinin uygulanabilirliği ve başarısı üzerine bir durum çalışması*. (Yüksek lisans Tezi). Sakarya Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Anabilim Dalı, Sakarya.
- Çelik, Ö. (2016). *Disiplinler arası yaklaşımla değer öğretiminde yaratıcı drama yönteminin kullanılması*. (Yayımlanmamış doktora tezi). Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Çelikkaya, H. (1996). *Fonksiyonel eğitim sosyolojisi*. İstanbul: Alfa Basım Yayım Dağıtım.
- Çengelci, T. (2010). İlköğretim beşinci sınıf sosyal bilgiler dersinde değerler eğitiminin gerçekleştirilmesine ilişkin bir durum çalışması (Doktora tezi).

- Çetin, Ş. (2013). *Öğretmen adaylarının milli değerlerin öğretimine yönelik tutumlarının farklı değişkenler açısından incelenmesi*. Turkish Studies, 8(8), 1733-1743.
- Dagneu, A. (2017). *The relationship between students' attitudes towards school, values of education, achievement motivation and academic achievement in gondar secondary schools*. Bahir dar University College of Education and Behavioral Science. Research in Pedagogy, 7(1), 30-42.
- Demircioğlu, İ. H. ve Demircioğlu, E. (2016). *Tarih eğitimi ve değerler*. R. Turan ve K. Ulusoy (Ed). Farklı Yönleriyle Değerler Eğitimi. Ankara: Pegem Akademi.
- Demircioğlu, İ. H. ve Tokdemir, M. A. (2008). Değerlerin oluşturulma sürecinde tarih eğitimi: Amaç, içerik ve işlev. *Değerler Eğitimi Dergisi*. 6(15), 69-88.
- Demirhan-İşcan, C. (2007). *İlköğretim düzeyinde değerler eğitimi programının etkililiği*. Doktora Tezi. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Dere, İ. ve Yavuzay, M. (2020). Sosyal bilgiler öğretmenlerine göre okulda değerler eğitimi: bir olgubilim çalışması. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*. Necmettin Erbakan Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü. 56, 61-91.
- Dilmaç, B. (2002). *İnsanca değerler eğitimi*. Ankara: Nobel Yayınları.
- Dilmaç, B. (2007). Bir Grup Fen Lisesi Öğrencisine Verilen İnsani Değerler Eğitiminin İnsani Değerler Ölçeği İle Sınanması. Yayımlanmamış doktora tezi, Selçuk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Konya.
- Doğan, İ. (2004). *Modern Toplumda Vatandaşlık Demokrasi ve İnsan Hakları İnsan Haklarının Kültürel Temelleri*. Ankara: PagemA Yayıncılık.
- Doğanay, A. (2003). *Sosyal bilgiler öğretimi: hayat bilgisi ve sosyal bilgiler öğretimi*. Ankara: Pegem-A Yayıncılık.
- Doğanay, A. ve Sarı, M. (2004). *Elementary school students' devation level to democratic values and comparison of the effect of overt and hidden curriculum -on gaining democratic values in terms of students and teachers opinions*. Educational Administration In Theory & Practice, 39, 356-383.
- Doğanay, A. (2008). Çağdaş sosyal bilgiler anlayışı ışığında yeni sosyal bilgiler programının değerlendirilmesi. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 17(2), 77-96.

- Doğanay, A. (2006). *Değerler eğitimi, hayat bilgisi ve sosyal bilgiler öğretimi* (Edt: Cemil Öztürk). Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Doğanay, A. (2011). *Değerler eğitimi, sosyal bilgiler öğretimi demokratik vatandaşlık eğitimi*. İstanbul: Pegem Akademi.
- Doğanay, A. (2015). *Değerler eğitimi*. C. Öztürk. (Ed.), Sosyal bilgiler öğretimi, demokratik vatandaşlık eğitimi. Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Dökmen, Ü. (2004). *Küçük şeyler*. İstanbul: Sistem Yayıncılık.
- Durdukoca, Ş. F. (2019). Identifying the attitudes and views of social sciences teachers toward values education in Turkey. *World Journal of Education*, 9(1), 103-117.
- Durmuş, B., Yurtkoru, S. ve Çinko, M. (2022). Sosyal Bilimlerde SPSS'le Veri Analizi, İstanbul: The Kitap.
- Edwards, J. (1996). *Planning for values education in the school curriculum*. In J.M. Halstead and M. J. Taylor (Eds.).
- Ekşi, H. (2003). Temel İnsani Değerlerin Kazandırılmasında Bir Yaklaşım: Karakter Eğitimi Programları. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 1 (1), 79-96.
- Ekşi, H., ve Katılmış, A. (2016). *Uygulama örnekleriyle değerler eğitimi* [Values education with application examples]. Ankara, Turkey: Nobel Yayınları.
- Ellul, J. (2003). *Teknoloji toplumu* (cev. M. Ceylan). İstanbul: Bakış Yayınları.
- Erdem, R. ve Ege, P. (2011). Down sendromlu bireylerin zihin kuramı gelişimi. *Atatürk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*. 12, 23-26.
- Erdem, A.R. (2012). Bilim insanı yetiştirmede etik eğitimi. *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi*. V. Lisansüstü Eğitim Sempozyumu. Ankara.
- Ergen, G. (2019). Value literacy-a new model for education of character and values. *Educational Policy Analysis and Strategic Research*. 14(2), 45-75.
- Ergün, S. (2013). Ergenlere verilen değerler eğitiminin öz düzenleme stratejileri üzerindeki etkisinin sınanması(Yüksek lisans tezi). *Necmettin Erbakan Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü*, Konya.
- Eser, F. (2013). Değerler eğitimi üzerine. *Bilim ve Aklın Aydınlığında Eğitim*, 14(166), 18-22.
- Fernandes, L. (1999). *Value Personalisation: A Base for Value Education*.
- Fichter, J. (2006). *Sosyoloji nedir*. (Çev. Nilgün Çelebi). Ankara: Anı Yayıncılık.

- Fritz, M., Berger, P., (2015). "Comparing two designs (or anything else!) using independent sample T-tests", *Improving the User Experience Through Practical Data Analytics*, 47-69.
- Ginesar, Ö. ve Katılmış, A. (2021). Sosyal bilgiler öğretmenlerinin değerler eğitimine yönelik sınıf içinde ve dışında gerçekleştirdikleri faaliyetlerin incelenmesi. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 19(41), 37-77.
- Gökçeğöz K, N., Ekşi, H., Işlak, H., Otrar, M., Koç Yıldırım, P. Ve Durmuş, A. (2003). *Perese karakter okulu öğretmen kitabı 2, yardımseverlik*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Gökyay, O.Ş. (1973). *Dedem Korkut'un kitabı*. İstanbul: Millî Eğitim Yayınevi.
- Göldağ, B. (2015). *Orta Öğretim Kurumlarında Okul Kültürü Yoluyla Değerler Eğitimi (Malatya ili örneği)*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Malatya: İnönü Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Güneş, F. (2015). Değerler eğitiminde yaklaşım ve modeller. Eğitimde Gelecek Arayışları: Düünden Bugüne Türkiye'de Beceri, Ahlak ve Değerler Eğitimi Uluslararası Sempozyumu. Bartın.
- Güney, S. (2000). *Davranış bilimleri*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Güngör, E. (1993). *Değerler psikolojisi*. Amsterdam: Hollanda Türk Akademisyenler Birliği Vakfı.
- Güngör, E. (2000). *Değerler psikolojisi üzerinde araştırmalar*. İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Haldun, İ., Abdurrahman Bin Muhammed, (2017). *Mukaddime*. Ankara: Yason Yayıncılık.
- Halstead, J. M. (1996). *Values and values education school*. J. M. Halstead ve M. J. Taylor (Ed.), *Values in Education and Education in Values*. Oxon: Routledge Falmer.
- Halstead, J. M. ve Taylor, Monica, J. (2000). Learning and teaching about values: a review of recent research. *Cambridge Journal of Education*. 30, 2. p 169–202.
- Herdem, K. (2016). Yedinci sınıf fen bilimleri dersi konularıyla bütünleştirilmiş değerler eğitimi etkinliklerinin öğrencilerin değer gelişimine etkisi. *Adıyaman Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü*, Adıyaman.

- Izgar, G. (2013). İlköğretim Okulu 8. Sınıf öğrencilerine uygulanan değerler eğitimi programının demokratik tutum ve davranışlarına etkisi(Doktora tezi). *Necmettin Erbakan Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü*, Konya.
- İşcan, C. D. (2007). *İlköğretim düzeyinde değerler eğitimi programının etkililiği*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Johnson, D.W., Johnson, R.T. ve Smith, K.A. (1995). Cooperative Learning and Individual Student Achievement in Secondary Schools, Secondary Schools and Cooperative Learning: *Theories, Models, and Strategies*. Taylor & Francis.
- Kalan, Ö.G. (2010). Reklamda çocuğun toplumsal cinsiyet teorisi bağlamında konumlandırılışı: ‘Kinder’ reklam filmleri üzerine bir inceleme. *İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Hakemli Dergisi*, Sayı 38.
- Kantar, Ş. (2014). *İlköğretim 4. ve 5. sınıf Sosyal Bilgiler dersinde 100 temel eser yoluyla değerler eğitimi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Necmettin Erbakan Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Konya.
- Karaduman, H. (2005). *Sosyal bilgiler dersinde yapılandırmacı öğrenme ilkelerine göre hazırlanan öğretim materyallerinin öğrencilerinin derse ilişkin tutumlarına, başarılarına ve hatırlama düzeylerine etkisi*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Eğitimi Bilimleri Enstitüsü.
- Karasar, N. (2008). Bilimsel Araştırma Yöntemi, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım
- Katılmış, A. (2017). Values education as perceived by social studies teachers in objective and practice dimensions. *Educational Sciences: Theory and Practice*, 17(4), 1231-1254.
- Kaya, K. N. (2022). *Amerika Birleşik Devletlerinde uygulanmakta olan karakter eğitimi programlarının incelenmesi ve Türkiye’de karakter eğitimi programlarının geliştirilmesine yönelik öneriler*. (Yayınlanmış Doktora Tezi). İstanbul: Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eğitim Bilimleri Ana Bilim Dalı.
- Kaya, U. (2012). *1839-1923 tarihleri arasında Osmanlı’da ahlak eğitimi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Keskin, Y. (2008). *Türkiye’de sosyal bilgiler öğretim programlarında değerler eğitimi: tarihsel gelişim, 1998 ve 2004 programlarının etkililiğinin araştırılması* (Doktora Tezi). Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

- Keskin, Y. (2010). *Sosyal bilgiler derslerinde değerler eğitimin yeri ve önemi. Eğitime Bakış*, 6(18), 68-72.
- Keskin, Y. (2016). *Değerler eğitimi*. D. Dilek (Ed). Sosyal Bilgiler Eğitimi. Ankara, Pegem Akademi.
- Kılcan, B., (2016). Öğretmen adaylarının değerlerin kazandırılmasına yönelik görüşleri ile değerler eğitimine ilişkin algılarında değerler eğitimi dersinin rolü. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*. 9(4), 605-618.
- Kılıçoğlu, G. (2014). *Sosyal bilgiler tanımı, dünyada ve ülkemizde gelişimi ve önemi*. M. Safran (Ed.), Sosyal bilgiler öğretimi. Ankara: Pegem Yayınları.
- Kirschenbaum, H. (1995). *Enhance Values and Morality in Schools and Youth Settings*. Allyn&Bacon Company. Massachusetts.
- Kolaç, E. ve Karadağ, R. (2012). Türkçe Öğretmeni Adaylarının "Değer" Kavramına Yükladıkları Anlamlar ve Değer Sıralamaları. *Elementary Education Online*. s.764.
- Komalasari, K. ve Saripudin, D. (2018). The Influence Of Living Values Education-Based Civic Education Textbook On Student's Character Formation. *International Journal of Instruction*. Indonesia University. *Faculty of Social Sciences Education*, 11,1: 395-410.
- Konak, S. (2017). *"Günlük Gazetelerin Sosyal Bilgiler Öğretim Programındaki Değerler Açısından İncelenmesi"*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Afyonkarahisar: Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Köken, N. (1995). *İlkokullarda sosyal bilgiler öğretimi*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). S.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Köylü, M. (2004). Küresel Bağlamda Değerler Eğitime Duyulan İhtiyaç", Değerler ve Eğitimi Uluslar Arası Sempozyumu. (287-311). İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları.
- Kramer, S. N. (2002). *Tarih Sümer'de başlar, yazılı tarihteki 39 ilk*. İstanbul: Kabalcı Yayınevi.
- Kuçuradi, İ. (1995). *Felsefi Açıdan Eğitim ve Türkiye'de Eğitim*. İstanbul.
- Kunduroğlu, T. (2012). 4. sınıf fen ve teknoloji dersi öğretim programıyla bütünleştirilmiş "değerler eğitimi" programının etkililiğinin incelenmesi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü*, Ankara.
- Kurtoğlu, F. S. (2017). Aşık Veysel'in şiirlerini değerler eğitimi açısından okumak. *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, 5(7): 101-123.

- Leming J.S. (1997). Whither goes character education? *Objectives, Pedagogy and research in education programs*. Southern Illinois University.
- Lickona, T. (1991). *Educating for character: How our schools can teach respect and responsibility*. New York: Bantam Books.
- MEB. (2005). *İlköğretim sosyal bilgiler dersi (4-5. sınıflar) öğretim programı ve kılavuzu*. Ankara. Devlet Kitapları Müdürlüğü.
- MEB. (2009). *Sosyal bilgiler dersi (4 -5. sınıflar) öğretim programı ve kılavuzu*. Milli Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye başkanlığı Öğretmenler Portalı.
- MEB. (2010). *2015 sosyal bilgiler dersi 4,5, 6 ve 7. sınıflar öğretim programı*.
- MEB. (2018). *Sosyal bilgiler dersi öğretim programı*. Ankara.
- Memduhoğlu, H. B. (2007). Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği. *Milli Eğitim Dergisi*(173), 27-38.
- Meydan, A. ve Bahçe, A. (2010). Hayat Bilgisi Öğretiminde Değerlerin Kazandırılma Düzeylerinin Öğretmen Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi. *Uluslararası Avrasya Sosyal Bilimler Dergisi*, 1(1), 20-37.
- Munusturlar, S. (2014). *Boş zaman eğitiminin benlik saygısı ve öznel iyi oluş üzerine etkisi*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Anadolu Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.
- Myers, R. (1992). Strengthening programmes of early childhood development in the Third World. *Routledge*, s.19.
- Naylor, D. T. ve Diem, R. A. (1987). *Elementary and middle school social studies*. New York: Random House.
- Neslitürk, S. (2013). Anne değerler eğitimi programının 5-6 yaş çocuklarının sosyal beceri düzeyine etkisi (Doktora tezi). *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Konya.
- NCSS, (1994). *Expectations of excellence: curriculum standards for the social studies*. Washington, DC: National Council for the Social Studies.
- O'Flaherty, J. and McCormack, O. *Values education: the understanding of values across Irish educational legislation, policies and curriculum*. University of Limerick, Teachers And Teaching.1-34.
- Okore, M. (2007). *How Teachers Understand, Respond to and Implement Values Education in Kenyan Schools*. University of Pretoria, South Africa.

- Öğretici, B. (2011). *İlköğretim 6. sınıf sosyal bilgiler derslerinde değerler eğitime yönelik uygulamaların etkililiğinin araştırılması* (Yüksek Lisans Tezi). Sakarya Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Sakarya.
- Öner, N. (1986). *Klasik mantık*. Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.
- Özden, Y. (2003). *Öğrenme ve Öğretme*. Ankara: PegemA.
- Özensel, E. (2003). Sosyolojik bir olgu olarak değer. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 1(3), 217-239.
- Özkartal, Z., Sarıgöz, O., ve Dönger, A. (2016). An investigation into variables that affect self efficacy beliefs of people working in educational institutions. *International Refereed Academic Social Sciences Journal*, 24, 1–1.
- Öztürk, C ve Dilek, D. (2004). *Hayat bilgisi ve sosyal bilgiler öğretimi*. Pegem-A Yayıncılık, Ankara.
- Öztürk, S. A. (2011). Ayrıntılı değerler eğitimi programının 6 Yaş çocuklarının sosyal ve duygusal gelişimine etkisi(Doktora Tezi). *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Konya.
- Parlar, H., Çavuş, M., Levent, F. ve Ekşi, H. (2010). Yöneticilerin karakter eğitimi yeterlik inancı ölçeğinin Türkçe geçerlik ve güvenirlik çalışma. *Journal of Values Education*, 8(19), 177-205.
- Pekuslu, N. M. (2019). *5. sınıf sosyal bilgiler dersi öğretim programına ilişkin sosyal bilgiler öğretmenlerinin görüşleri (Isparta ili örneği)*. Pamukkale Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Denizli.
- Pereira, L.J. (2016). *Values education in Bangladesh: Understanding high school graduates' perspectives*. University of the Incarnate.
- Pişkin, M. (2004). *Özsaygıyı geliştirme eğitimi*. (Ed.) Kuzgun, Y. İlköğretimde Rehberlik, Ankara
- Powney, J., Cullen, M., Schlapp, U., Glissov, P., Johnstone, M. ve Munn, P. (1995). *understanding values education in the primary school*. Glasgow: The Scottish Council for Research in Education.
- Poyraz, H. (2007). *Değerlerin kuruluşu ve yapısı*. R. Kaymakcan ve diğerleri (Ed.). Değerler ve Eğitimi Uluslararası Sempozyumu. İstanbul: DEM Yayınları.
- Puente, A. E., Awkard, J., Tesh, T. ve Southard, D. (1986). *Values of psychology and nonpsychology majors*. *Psychological Reports*, 59, 880-882.
- Raths L., Harmin M. ve Simon S. (1978). *Değerler ve öğretim*. Columbus, Ohio: Charles E. Merrill.

- Ryan, K. (1993). Mining the values in the curriculum. *Educational Leadership*. 51(3), 16-18.
- Ryan, K. ve Bohlin, K. (1999). *Building character in schools: Practical ways to bring moral instruction to life*. San Francisco: Jossey-Bass Inc.
- Sarı, E. (2005). Öğretmen adaylarının değer tercihleri: Giresun eğitim fakültesi örneği. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 3 (10), 73-88, 2005.
- Sarı, M. (2007). *Demokratik değerlerin kazanımı sürecinde örtük program: düşük ve yüksek “okul yaşam kalitesi”ne sahip iki ilköğretim okulunda nitel bir çalışma*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Adana. Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eğitim Bilimleri Ana Bilim Dalı.
- Sarıcan, E. (2006). *1998 ile 2004 sosyal bilgiler dersi öğretim programlarının vatandaşlık değerleri açısından karşılaştırılması*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Sarıgöz, O. (2013). Sınıfla ve grupla tartışma yöntemlerinin meslek yüksekokulu öğrencilerinin akademik başarılarına etkisi. *Electronic Journal of Vocational Colleges*, 3(3), 100-106.
- Sarıgöz, O. (2017). An analytical study related learning with Flipped Classrooms Model. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 14(38), 1-11.
- Sarıgöz, O., ve Çermik, Y. (2012). Maslow'un tükenmişlik ölçeği ile MYO öğrencilerinin tükenmişlik düzeylerinin belirlenerek değerlendirilmesi. *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi*, 1(2), 116-122.
- Schwartz, S. H. (2006). Les valeurs de base de la personne: Théorie, mesures et applications [Basic human values: Theory, measurement, and applications]. *Revue Française de Sociologie*, 47, 249-288.
- Selanik Ay, T. (2016). *Okulda değerler eğitimi*. R. Turan ve K. Ulusoy (Ed). Farklı Yönleriyle Değerler Eğitimi .Ankara: Pegem Akademi.
- Selçuk, Z. (2000). *Gelişim ve öğrenme*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Senemoğlu, N. (2001). *Gelişim, öğrenme ve öğretim kuramdan uygulamaya*. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Senemoğlu, N. (2011). *Gelişim öğrenme ve öğretim*. Ankara: Pegem A Yayınevi.
- Sezer, A. ve Çoban, O. (2016). Ortaokul öğrencilerinin sorumluluk değeri algıları. *Uşak Üniversitesi Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 2(1), 22-39.

- Shaffer, D. R. (2000). *Social&Personality Development*. Belmont: Wadsworth/Thomson Learning.
- Sunal, C. S. ve Haas, M. E. (2002). *Social studies for the elementary and middle grades a constructivist approach*. Boston: Allyn and Bacon.
- Şanlı, M. ve Köç, A. (2021). Orhun abidelerinde sosyal bilgiler dersi öğretim programında yer alan ortak değerler. *Journal of Innovative Research in Social Studies*, 4(1), 48-68.
- Şişman, M. (2014). *Eğitim bilimine giriş*. Pegem Akademi Yayıncılık, Ankara.
- Tahiroğlu, M. (2011). *İlköğretim 4. sınıf sosyal bilgiler dersinde doğa sevgisi, temizlik ve sağlıklı olma değerlerinin öğretimi ve değerlere ilişkin öğrenci tutumlarının belirlenmesi*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı (TTKB). (2017, Temmuz 18). ****
- Tay B. ve Yıldırım, K. (2009) Sosyal bilgiler dersinde kazandırılması amaçlanan değerlere ilişkin veli görüşleri. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 9(3), 1499-1542.
- Tay, B., Durmaz, F. ve Şenol, M. (2013). Sosyal Bilgiler Dersi Kapsamında Öğrencilerin Değer ve Değerler Eğitimine İlişkin Görüşleri. *GEFAD / GÜJGEF*, 33(1), 67-93.
- TDK. (2009). *Türkçe sözlük*. 10. Baskıdan Yapılan Tıpkı Basım, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Tezcan, M. (1997). *Eğitim sosyolojisi*, Şafak Matbaacılık, Ankara.
- Thornberg, R and Oğuz E. (2013). *Teachers' views on values education: A qualitative study in Sweden and Turkey*. 59, 49-56.
- TTKB. (2021). 20. Milli Eğitim Şurası Kararları Temel Eğitimde Fırsat Eşitliği. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı, 2-11.
- Tokdemir, A. (2007). *Tarih Öğretmenlerinin Değerler ve Değer Eğitimi Hakkındaki Görüşleri*. Yayımlanmamış doktora tezi. Trabzon: Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Tonga, D. (2017). Rol model olarak sosyal bilgiler öğretmeni. *Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(2), 17-30.
- Türk Dil Kurumu(TDK), (2011). *Türkçe Sözlük*, Ankara.
- Türk Dil Kurumu (TDK), (2019). *Türk Dil Kurumu sözlükleri*
- Türk Dil Kurumu (TDK), (2022). *Türk Dil Kurumu sözlükleri*.

- Türk Dil Kurumu(TDK), (2023). *Türk Dil Kurumu Sözlükleri*.
- Türk, N., ve Nalçacı, A. (2011). İlköğretim beşinci sınıf öğrencilerinin sosyal bilgiler programında verilen değerleri edinme düzeyleri (Erzincan örneği). *Erzincan Eğitim Fakültesi Dergisi*,13-2, 39-56.
- Uçar, S. (2009). *Sosyal bilgiler programındaki değerlerle ilgili kazanımlara yönelik öğretmen görüşlerinin değerlendirilmesi*. Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Ulusoy, K. ve Dilmaç B. (2014). *Değerler eğitimi*. Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Uygun, S. (2013). Değerler eğitimi program tasarılarının değerlendirilmesi (Antalya örneği). *Mediterranean Journal of Humanities*, 3(2), 263-277.
- Uzbay T. (2006). *Bilimsel araştırma etiği*. Sağlık bilimlerinde süreli yayıncılık 4. Ulusal sempozyumu. Ankara: Tübitak Ulakbim.
- Uzunboylu H., ve Sarıgöz, O. (2015). The Evaluation of anthropological attitudes towards social professional and lifelong learning in terms of some variables. *The Anthropologist*, 21(3), 439-449.
- Uzunkol, E. (2014). Hayat bilgisi öğretiminde uygulanan değerler eğitimi programının öğrencilerin özsaygı düzeyleri, sosyal problem çözme becerileri ve empati düzeylerine etkisi. *Gazi Üniversitesi*, Ankara.
- Ülken, H. Z. 2000). *Bilgi ve değer*. İstanbul: Ülken Yayınları
- Values Education Study Final Report, (2003). *Avustralien Government, Department of Education, Science and Training*.
- Varış, F. (1998). *Eğitim bilimine giriş*. İstanbul : Alkım Yayınları.
- Varol, Ç. (2013). *Sosyal bilgiler derslerindeki değerler eğitimi uygulamalarına ilişkin öğretmen görüşleri*. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- Watson, M. (2012). The child development project: Building character by building community. *Action in Teacher Education*, 20(4), 59-69.
- Wei, H.J. (2011). *Teaching in classroom and value education*. Beijing Normal University (People's Republic of China)
- Yalçın, M. (2019). Değişen (2017) 5. sınıf sosyal bilgiler müfredatındaki değerler eğitimiyle ilgili öğretmen görüşleri (Sivas Örneği), Yüksek Lisan Tezi. Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Anabilim Dalı. Erzincan

- Yaman, H., Taflan, S. ve Çolak, S. (2009). İlköğretim ikinci kademe Türkçe ders kitaplarında yer alan değerler. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 7(18), 107-120.
- Yaman, E. (2012). *Değerler eğitimi eğitimde yeni ufuklar*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Yazar, T. (2016). *Toplumsal yaşam ve değerler*. R. Turan ve K. Ulusoy (Ed). Farklı Yönleriyle Değerler Eğitimi. Ankara: Pegem Akademi.
- Yazıcı, K. (2006). Değerler eğitimine genel bir bakış. *Türklük Bilimi Araştırmaları Dergisi* (19), 500-522.
- Yeşil, R. ve Aydın, D. (2007). Demokratik değerlerin eğitiminde yöntem ve zamanlama. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 11(2), 65-84
- Yıldırım, K. (2009). Values education experiences of Turkish class teachers: A phenomonological approach. *Eğitim Araştırmaları-Eurasian Journal of Educational Research*, 35, 165-184.
- Yıldırım, S. G., ve Demirel, M. (2019). Türk Tarihinde Değerler ve Değerler Eğitimi Üzerine Bir İnceleme. *Eğitim Kuram ve Uygulama Araştırmaları Dergisi*, 93.
- Yıldız, S.A. (2007). *Sosyal öğrenme teorisi açısından medya ve çocuk suçluluğu*. 4. Uluslararası Çocuk ve İletişim Kongresi,I, İstanbul: İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Yayınları, 117-126.
- Yılmaz, K. (2006). *İlköğretim okulu yönetici ve öğretmenlerine göre kamu ilköğretim okullarında bireysel ve örgütsel değerler ve okul yöneticilerinin okullarını bu değerlere göre yönetme durumları*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Yiğit, B. (2007). Okul aile-çevre ilişkisi ve eğitimdeki önemi. *Eğitime Bakış Dergisi*, 3(8), 55 – 61.
- Yiğittir, S. ve Öcal, A. (2010). İlköğretim 6. sınıf öğrencilerinin değer yönelimleri. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 24, 407-416.
- Yüca N. (2018). *5. ve 6. sınıf öğrencilerinin sahip olduğu değerler, algıladıkları aile ilişkileri ve empati düzeyi arasındaki zorlayıcı ilişkiler*. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Yüksel, S. (2005). Kohlberg ve ahlak eğitiminde örtük program: Yeni ilköğretim programlarında yer alan ahlaki değerleri kazandırma için bir açılım. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri Dergisi*, 5(2).
- Zajda, J. (2014). Values education. In D. Phillips (Ed.), *Encyclopedia of Educational Theory and Philosophy*. Thousand Oaks: Sage.

- Zengin, M. ve Arslan İçöz, E. (2018). Dini, felsefi, psikolojik boyutlarıyla vicdan ve değerler eğitimindeki yeri. *Amasya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 0(10).
- Zurqoni, Z., Retnawati, H., Apino, E., & Anazifa, R. D. (2018). *Impact of character education implementation: A goal-free evaluation*. Problems of Education in the 21st Century 76(6).

EKLER

Ek-1: Bilim, Teknoloji ve Toplum Ünitesi Akademik Başarı Testi

Edison ampülü iki binden fazla yaptığı deneme soncunda bulmuştur.

1. Yukarıdaki parçada bilim insanının hangi özelliği ön plana çıkmaktadır?

A) Gözlemci B) Sabırlı C) Tutumlu D) Şüpheli

2. Teknoloji insanların yaşamlarını olumlu ya da olumsuz şekilde etkilemektedir.

Buna göre aşağıdakilerden hangisi teknolojinin olumsuz etkilerindendir?

A)Gidilecek yere daha hızlı ulaşılması

B)Hastalıkların daha kolay tedavi edilmesi

C)Aile içi iletişimin zayıflaması

D) Kısa sürede hızlı üretim yapılması

3. Geçmişte bir mektubun bir ilden diğer bir ile gitmesi haftalar hatta aylar sürmekteydi. Günümüzde ise bir dakikada birçok mesaj gönderip alabilmekteyiz.

Yukarıdaki durum teknolojinin hangi özelliği ile ilgilidir?

A)Yaşamı zorlaştırması

B)Pahalı olması

C)Ulaşılabilir olması

D)Hız ve kolaylık sağlaması

4. Aşağıdakilerden hangisi bilimsel araştırmalarda dikkat edilmesi gerekenlerden değildir?

A) Tek kaynaktan yararlanmak

B) Bilginin alındığı kaynağı belirtmek

C) Resmî ve uzman sitelerden faydalanmak

D) Kişilerin ifadelerini değiştirmeden belirtmek

5. Ayşe'nin eve geldiğinde sürekli olarak bilgisayarda oyun oynaması arkadaşları ile vakit geçirememesine neden olmaktadır. Bu durumun sebebi aşağıdakilerden hangisi olabilir?

A)Ayşe'nin sosyal bir kişi olması

B)Ayşe'nin teknoloji bağımlısı olması

- C)Ayşe'nin arkadaşı olmaması
- D)Ayşe'nin çok para harcaması

6. Pelin sosyal medyada bir bilgi okumuştur. Bu bilginin doğruluğundan ise şüphe etmiştir. Buna göre Pelin'in aşağıdakilerden hangisini yapması doğru olmaz?

- A) Yetkili kurumların açıklamalarını takip etmesi
- B) Şüpheye düştüğü bilgileri farklı ağ adreslerinden kontrol etmesi
- C) Çeşitli kaynaklara başvurması
- D) Yanlış bir bilginin yayınlanmayacağını düşünmesi

7. Aşağıdakilerden hangisi teknolojinin olumlu yönlerinden biridir?

- A) Kültürümüz ve yaşam biçimimizde değişikliklere sebep olması
- B) İnsanların yalnızlığa sürüklenmesi
- C) Zamanını ekranlar ve sanal ortamda geçiren bireylerin aileleri ve arkadaşlarıyla iletişiminin azalması
- D) Bankacılık işlemlerini birkaç tuşla bitirmemiz

8. Eskiden bilgiye ulaşmak için ansiklopedi, dergi gibi basılı kaynaklar kullanılırken günümüzde daha çok Genel Ağ bağlantılı telefonlar, bilgisayarlar kullanılmaktadır.

Yukarıda verilen bilgide etkili olan temel faktör aşağıdakilerden hangisidir?

- A)Genel Ağ kullanımının ucuz olması
- B)Dergi basımının yapılmıyor olması
- C)Genel Ağ ile daha çok bilgiye ulaşıyor olması
- D)Basılı kaynakları okumanın daha zor olması

9.Aşağıdakilerden hangisi sanal ortamdaki tehditlere karşı alınması gereken tedbirlerden biri değildir?

- A)Kötü niyetli e-postaları dikkate almamalı, başkalarına iletmemeliyiz.
- B)Güvenli internet adreslerini belirleyip o adreslere girmeliyiz.
- C)Kişisel bilgilerimizi isteyen kişilerle paylaşmamalıyız.
- D) İnternette bulduğumuz her dosyayı indirmeliyiz.

10.Türkiye İstatistik Kurumu(TÜİK) tarafından yapılan araştırmaya göre araştırmaya katılanların % 65,5'i Genel Ağ'ı mal ve hizmetler hakkında bilgi edinmek için

kullanılmaktadırlar. Genel Ağ'ı kullanarak mal ve hizmet satın alma oranı ise % 34,1'dir.

Genel Ağ kullanarak satın alma oranının bilgi edinme oranına göre düşük olmasının temel nedeni aşağıdakilerden hangisi olabilir?

- A) Daha az güvenilir olması
- B) Daha zahmetli olması
- C) Daha pahalı olması
- D) Daha zor olması

11. Sanal ortamda ulaştığımız bilgilerin doğruluğunu sorgulamamız gerekir. Bu durumun nedeni aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Çok sayıda bilgi bulunması
- B) İsteyen herkesin bilgi paylaşabilmesi
- C) Faydalı bilgiler yer alması
- D) Çeşitli konularda bilgiler paylaşılabilmesi

12. Katılmış olduğunuz çekilişten 1000 liralık hediye çeki kazandınız. Hediye çekinizi almak için 050010010 numaralı telefonu aramanız ve aşağıdaki bağlantıdan giriş yapmanız gerekmektedir.

Hiçbir çekilişe katılmamasına rağmen yukarıdaki mesajı alan Elif aşağıdakilerden hangisini yapmalıdır?

- A) Gelen mesajı dikkate almamalıdır
- B) Bağlantıya giriş yapmalıdır.
- C) Verilen numarayı aramalıdır.
- D) Mesaj gelen numaraya dönüş yapmalıdır.

13. Bilgi ve emek hırsızlığına neden olmamak için araştırma ödevlerinin sonuna kaynakça kısmı eklenmelidir. Buna göre aşağıdakilerden hangisinin bilgi hırsızlığına neden olduğu söylenebilir?

- A) Kullanılan kaynakların yazarlarının belirtilmesi.
- B) Elde edilen bilgilerin hangi kaynaktan alındığının belirtilmemesi.
- C) Genel Ağ üzerinden alınan bilgilerin ait olduğu adreslerin belirtilmesi.
- D) Kaynaklardan alınan bilgilerin aynen kullanılması.

14. Neredeyse tüm bilim insanları dünyanın her yerinden insanlar tarafından tanınırlar. Bu insanların yaptıkları tüm insanlık tarafından kimin yaptığı bilinmese de kullanılır. Keşke herkes her bilimsel buluşun sahibini tanısa... Parçaya göre bilim insanları ile ilgili aşağıdaki yorumlardan hangisi yapılabilir?

- A) Bilimsel çalışmalar bölgesel etkiler yapmıştır.
- B) Bilim insanları öncelikle ülkelerine hizmet etmiştir.
- C) Bilimsel buluşlar tüm insanlığın hizmetine sunulmuştur.
- D) Bilim insanları özellikle ülkelerinde tanınan insanlardır.

15. Dünyanın her yerini gezdim neredeyse. Hangi ülkeye gittiysem bir bilim insanının heykelini diktiklerini gördüm. Unutulmamak ne güzel bir duygu. Yüzyıllar geçmesine rağmen insanların sizi hatırlamasının, eserlerinizi kullanmasının nasıl bir duygu olduğunu hep merak etmişimdir. Verilen bilgilerde bilim insanlarının hangi özelliği üzerinde durulmuştur?

- A) Hayatları boyunca önemli eserler vermeleri.
- B) Ortaya koyduğu eserlerin zamanla geliştirilmesi.
- C) Yaptıklarıyla topluma yön veren insanlar oldukları.
- D) Yaptıklarıyla ölümlerinden sonra da hatırlandıkları.

16. -Eğer benim araştırmalarım bazı yararlı sonuçlar verdiyse bunlar, sadece çok çalışma ve tutarlı bir düşünme sayesinde olmuştur. (Newton)
-Öteki bilgiler yanında tıp da öğreniyor, teorik bilgimi hastalar üzerindeki uygulamalarla bütünleştiriyordum. Bu şekilde aralıksız çalışmayı sürdürdüm. (İbn-i Sina)

Yukarıda verilen örnek sözlerde bilim insanlarının hangi ortak özelliğine vurgu yapılmıştır?

- A) Çalışkanlık B) Öz güven C) Araştırmacılık D) Sorgulayıcılık

17. Teknoloji..... gibidir. Çünkü.....

Yukarıdaki boşlukları doldurunuz.

18. Bir araştırma yapmak isterseniz hangi alanla ilgili bir çalışma yapmak isterdiniz?

19.Etrafınızda size en ilginç gelen buluşun mucidini ve bu buluşun bilime ya da insanlığa olan katkısını kısaca açıklayın.

20.Thomas Edison “Başarısız olmadım. İşe yaramayacak 10.000 yöntem buldum.” sözüyle ne anlatmak istemiştir. Kısaca yorumlayın

Ek-2: Etik Kurul Kararı

Evrak Tarih ve Sayısı: 09/06/2022-175568

T.C.
HATAY MUSTAFA KEMAL ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Sosyal ve Beşeri Bilimler Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği
Kurulu Başkanlığı

Sayı : E-21817443-050.99-175568
Konu : Etik Kurul

09/06/2022

SAYIN DOÇ.DR. SERVET HALİ
ÖĞRETİM ÜYESİ

Üniversitemiz Sosyal ve Beşeri Bilimler Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulunun 07.06.2022 tarih ve 12 sayılı kararı ekte sunulmuştur.
Bilgilerinizi ve gereğini rica ederim.

Prof.Dr. Seval YAVUZ
Kurul Başkanı

Ek:SBBBAY Etiği Kurulunun 07.06.2022 tarih ve 12 sayılı kararı (1 sayfa).

Mevcut Elektronik İmzalar

SEVAL YAVUZ - Sosyal ve Beşeri Bilimler Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu Başkanlığı (Kurul Başkanı) - 09/06/2022

Bu belge, güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

Belge Doğrulama Kodu :BSN844T0U6 Pin Kodu :97152

Keş Adresi: mku@hs01.kep.tr

Belge Takip Adresi : <https://www.turkiye.gov.tr/hku-cbys>

Bilgi için: Celal Akdağ

Unvanı: Şef

Tel No: 3262212720

Bu belge güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

Ek-3: Teknoloji ve Yaşam (Ders Planı I)

1.Hafta: Teknoloji ve Yaşam Ders Planı		05-10 Aralık/ 2022
1.Bölüm		
Ders:	Sosyal Bilgiler	Sınıf: 5/E
Öğrenme Alanı:	Bilim, Teknoloji ve Toplum	Süre: 40'+40'+40'
Konu:	Teknoloji ve Toplum	
2. Bölüm		
Kazanım:	SB.5.4.1.Teknoloji kullanımının sosyalleşme ve toplumsal ilişkiler üzerindeki etkisini tartışır.	
Araştırmada Kullanılan Değerler ve Beceriler	Dürüstlük, Çalışkanlık ve Bilim Etiği, Öz Denetim ve Dijital Okuryazarlık	
Araştırmada kullanılan Yöntem ve Teknikler Eğitim Teknolojileri-Araç, Gereçler ve Kaynakça	Akıllı Tahta, Sunular, Çalışma Kağıdı	
Dersin İşlenişi	-Bilim nedir? -Teknoloji ne anlama gelmektedir? -Teknolojinin insan hayatına etkileri nelerdir? Teknolojinin yararları nelerdir? Zararları nelerdir? Soruları öğrencilerle birlikte cevaplanır. Ders sunusu açılarak ders işlenir. Teknolojinin günlük yaşamımızdaki yerinin çok büyük olduğu ifade edilir. Günlük hayatımızda her anlamda teknolojiye ihtiyaç duyuyoruz. Teknolojinin hayatımızı birçok alanda kolaylaştırdığını ulaşım, ev işleri, bankacılık vb. ihtiyaçlarımızı bir tuş yardımıyla yapabildiğimizi ifade ederiz. Dünyanın neresinde olursa olsun sevdiklerimizle iletişim kurabiliyoruz. Böylece kendimize, ailemize ve arkadaşlarımıza ayırabileceğimiz daha çok zamanımız olmaya başladı. Teknolojinin bu gibi olumlu yönleri yanında olumsuz yönleri de olabilmektedir. Teknolojinin gelişmesi birçok alanda hayatımızı kolaylaştırırken kültürümüzde, yaşam biçimimizde önemli değişikliklere yol açmaktadır. Sanal ortamda iletişim yaygınlaşırken yüz yüze iletişim giderek azalmaktadır. Bu durum insanları yalnızlığa sürüklemektedir. Arkadaşlıkların okulda, mahallede kurulurken artık sanal ortamda sesini duymadığı, yüzünü görmediği kişilerle kurulduğunu görmekteyiz. Zamanını ekran karşısında geçiren bireylerin aileleriyle, arkadaşlarıyla iletişimleri giderek azalmaktadır. Aile bireyleri, akşamları evde bir araya geldiklerinde sohbet etmek yerine TV izlemeyi ya da bilgisayar, cep telefonu gibi araçlarla zaman geçirmeyi tercih etmektedirler. Konu anlatıldıktan sonra ‘‘Çalışma Kağıdı-1’’yapılacaktır. Ardından ‘‘Teknolojinin Etkileri’’ adlı pano çalışması için ders sonu öğrencilere araştırma ödevi verilecektir.	

Ek-4: Doğru Bilgiye Nasıl Ulaşılm? (Ders Plan 2)

2.Hafta: Doğru Bilgiye Nasıl Ulaşırım? Ders Plan 12-16 Aralık/2022		
1.Bölüm		
Ders:	Sosyal Bilgiler	Sınıf: 5/E
Öğrenme Alanı:	Bilim, Teknoloji ve Toplum	Süre: 40'+40'
Konu:	Doğru Bilgiye Nasıl Ulaşırım?	
2. Bölüm		
Kazanım:	SB.5.4.2.Sanal ortamda ulaştığı bilgilerin doğruluk ve güvenilirliğini sorgular.	
Araştırmada Kullanılan Değerler ve Beceriler	Dürüstlük, Çalışkanlık ve Bilim Etiği, Öz Denetim ve Dijital Okuryazarlık	
Araştırmada kullanılan Yöntem ve Teknikler Eğitim Teknolojileri-Araç, Gereçler ve Kaynakça	Akıllı Tahta, Sunular, Çalışma Kâğıdı	
Dersin İşlenişi	- İnternette yakın zaman içinde bir konu araştırdınız mı? Araştırırken nelere dikkat ettiniz? Hangi sitedeki bilginin doğru olduğunu nasıl anlıyorsunuz? - İnternet olmadan önce insanlar bilgiye nasıl ulaşırdı? Sorularıyla derse giriş yapılır. Konu slayt ile işlenir. Günümüzde bilgiye ulaşma araçlarının başında internet gelmektedir. Merak ettiğimiz haberlerden, ödevlere, hava durumundan, spor müsabakalarına kadar birçok konuda internete başvuruyoruz. İnternete bilgisayar, tablet ve cep telefonları gibi araçlarla ulaşmaktayız. Geçmişte ise bilgiye ulaşmak günümüzdeki kadar kolay değildi, çok zamanımızı alıyordu. Bilgiye ulaşmak için kitaplara, dergilere, ansiklopedilere başvurmak gerekiyordu. İnternetle birlikte saniyeler içinde bilgiye ulaşabilmekteyiz. Günümüzde bilgi edinmek istediğimiz konu ile ilgili arama motoruna birkaç kelime yazmamız yeterli oluyor. Yaptığımız aramanın sonucunda yüz binlerce, bazen milyonlarca bilgi bize sunulmaktadır. İnternet sayesinde bilgiye ulaşmak oldukça kolaylaşmıştır ancak başka bir sorun ortaya çıkmıştır. Arama motoru bize çok sayıda bilgi sunmaktadır. Bu durum bize “Bu bilgilerin hangileri doğru ve güvenilir?” sorusunu aklımıza getirmektedir. İnternette ulaştığımız bilgilerin önemli bir kısmı kontrolden geçmemiştir. Bu nedenle internette karşımıza çıkan bilgilerin tamamını doğru ve güvenilir kabul etmemeliyiz. Doğru ve güvenilir bilgiye ulaşmanın yolları şu şekildedir: -Sadece bir internet sitesinden alınan bilgi ile yetinilmemelidir, elde edilen bilgi farklı internet sitelerindeki bilgilerle, kitap, ansiklopedi gibi kaynaklarla ve uzman görüşleriyle karşılaştırılmalıdır. -Güvenilir ve doğru bilgi verdiği bilinen internet sitelerinden yararlanılmalıdır. Resmi sitelerin yani “gov” uzantılı (www.meb.gov.tr gibi) ya da “edu” uzantılı eğitim sitelerinin (www.selcuk.edu.tr gibi) daha güvenilir bilgiler içerdiği unutulmamalıdır. Araştırdığımız konuyu tırnak içinde (“”) aramanın daha doğru sonuçlara ulaşmamızı sağlayacağı dikkate alınmalıdır. -Ulaştığımız bilgi, “Ne? Nerede? Ne zaman? Nasıl? Niçin/neden? Kim?” (5N 1K) sorularına doğru ve tutarlı cevaplar verebilmelidir. -Bilgilerin güncel olup olmadığı dikkate alınmalıdır. Ders sonu ise “Çalışma Kâğıdı-2” yapılacaktır.	

Ek-5: Genel Ağı Nasıl Kullanmalıyım? (Ders Planı 3)

3.Hafta: Genel Ağı Nasıl Kullanmalıyım? Ders Planı 19-23 Aralık /2022		
1.Bölüm		
Ders:	Sosyal Bilgiler	Sınıf: 5/E
Öğrenme Alanı:	Bilim, Teknoloji ve Toplum	Süre: 40'+40'
Konu:	Genel Ağı Nasıl Kullanmalıyım?	
2. Bölüm		
Kazanım:	SB.5.4.3. Sanal ortamı kullanırken güvenlik kurallarına uyar.	
Araştırmada Kullanılan Değerler ve Beceriler	Dürüstlük, Çalışkanlık ve Bilim Etiği, Öz Denetim ve Dijital Okuryazarlık	
Araştırmada kullanılan Yöntem ve Teknikler Eğitim Teknolojileri-Araç, Gereçler ve Kaynakça	Akıllı Tahta, Sunular, Çalışma Kâğıdı	
Dersin İşlenişi	- İnternette hangi konularda faydalaniyorsunuz? - İnternette karşılaşabileceğimiz tehlikeler hakkında neler biliyorsunuz? Sorularıyla derse başlanır. Öğrencilerden gelen cevaplara göre konuya geçiş yapılır. Konu slayt yardımıyla anlatılır. Günümüzde interneti yaşamımızın hemen her alanında kullanılmaktadır. Herhangi bir konuda araştırma yapmak, alışveriş yapmak ve bankacılık gibi işlemleri internet sayesinde yapabiliyoruz. Ancak bize birçok kolaylık sağlayan interneti güvenli kullanmadığımızda karşılaşabileceğimiz tehlikeler bulunmaktadır. İnternette karşılaşabileceğimiz tehlikeler şunlardır: İnternette yaşamımıza uygun olmayan pek çok içeriklerle karşılaşabiliriz. Arkadaş gibi görünen kötü niyetli insanlar karşımıza çıkabilir. Bu kişiler bizden fotoğraf, kimlik bilgileri, adres, telefon, şifre gibi kişisel bilgilerimizi isteyebilir. Bu gibi bilgileri ele geçirdiklerinde bizim kimliğimize bürünebilirler. Banka hesaplarından para çekebilir, alışveriş yapabilirler. Kimlik bilgilerinin çalınması anlamına gelen “kimlik hırsızlığı” başımıza bunun gibi birçok sorun açabilir. Bu gibi dolandırıcılar; örneğin e-posta göndererek yapılan çekilişte ödül kazandığımızı yazabilirler. Bu ödülü almak için bir ödeme yapmamızı isteyebilirler. Kısaca internet dolandırıcılığı ile karşı karşıya kalabiliriz. Bunlar kanunlarda suç olarak belirtilmiştir. İnternetteki resim, müzik, video ve program dosyalarını indirmek bilgisayarımıza zarar verebilir. Bu dosyalarda bilgisayarımızın saldırılara açık hale gelmesine neden olan virüsler bulunabilir. Sanal ortamdaki tehditlere karşı alınması gereken önlemler: İnternette bulunan, okunan bilgi ve haberlerin hepsi doğru olmadığı unutulmamalıdır. Kötü niyetli, şifre ve kişisel bilgilerimizi isteyen kişilerle bu bilgileri paylaşmamalıyız. İnternette uzun zaman geçirmemeli, zamanı iyi kullanmalıyız. Bu mesajı 10 kişiye gönderirsen şans kapını çalacak gibi e-postaları dikkate almamalı, başkalarına iletmemeli ve hemen silmeliyiz. Büyüklerimizle güvenli olan internet sitelerinin adreslerini belirleyip her siteye güvenmemeliyiz. Her dosyayı indirmeye çalışmamalı, virüslerden koruyan programlar kullanılmalıdır. Bilmediğimiz herhangi bir durumla karşılaştığımızda büyüklere ve öğretmenlere danışılmalıdır. Büyüklerimizin izni olmaksızın ev ve okul dışında internet olan yerlere gitmemeli, şüpheli bir durum olduğunda büyüklerimiz mutlaka bilgilendirilmelidir. İnternette güvenli alışveriş için yapmamız gerekenler: İyi bilinen, güvenilir sitelerden alışveriş yapmalıyız. Başka bir internet sayfası üzerindeki ya da posta ile gelen	

	bağlantılardan değil, doğrudan internet adresi yazarak alışveriş sitesine bağlanmalıyız. İnternet kafe gibi internetin ortak kullanıldığı alanlar yerine kişisel bilgisayarlarımızı kullanmalıyız. Ödeme sayfasının güvenli olduğunu anlamak için adres çubuğunda “https” yazdığından emin olmalıyız. Parola ve şifre gibi bilgilerimizi kimseyle paylaşmamalıyız. Ödeme sırasında kişisel bilgiler girilirken sanal klavye kullanmalıyız. Güvenlik önlemlerinin olmasına dikkat etmeliyiz. Ders sonrası “Çalışma Kâğıdı- 3” yapılacaktır.
--	---

Ek-6: Bilim İnsanları ve Ortak Özellikleri (Ders Planı 4)

4.Hafta: Bilim İnsanları ve Ortak Özellikleri Ders Planı 26 -30 Aralık /2022		
1.Bölüm		
Ders:	Sosyal Bilgiler	Sınıf: 5/E
Öğrenme Alanı:	Bilim, Teknoloji ve Toplum	Süre: 40'+40'
Konu:	Bilim İnsanları ve Ortak Özellikleri	
2. Bölüm		
Kazanım:	SB.5.4.4.Buluş yapanların ve bilim insanlarının ortak özelliklerini belirler.	
Araştırmada Kullanılan Değerler ve Beceriler	Dürüstlük, Çalışkanlık ve Bilim Etiği, Öz Denetim ve Dijital Okuryazarlık	
Araştırmada kullanılan Yöntem ve Teknikler Eğitim Teknolojileri-Araç, Gereçler ve Kaynakça	Akıllı Tahta, Sunular, Çalışma Kâğıdı	
Dersin İşlenişi	- Sizce bilim adamları diğer insanlardan çok farklı özelliklere sahip midir? - Size göre bilim insanları ne gibi özellikler taşımalı? - İnsanlığın işine yarayacak önemli bir icat yapmış olsaydınız neler hissederdiniz? Sorularıyla derse giriş yapılır. Ders slayt sunusuyla ders işlenir. Bilim adamları farklı, yaratıcı, azimli, bilgi toplayan ve doğru bilgiyi yanlış bilgidan ayırmaya çalışan, araştırmacı, gözlem yapan, sabırlı, sorgulayan ve meraklı insanlardır. Bilim adamları ve yaptıkları çalışmalara örnekler verelim; Ağaç altında otururken başına elma düşen Newton, yerin çekim gücü olduğunu anlamıştır. İslam bilgini İbn-i Sina'nın matematik, felsefe ve özellikle tıp alanındaki çalışmaları tüm dünyada bilinmektedir. Mikroskop henüz icat edilmediği halde mikropların hastalıklara neden olduğunu bulmuştur. Avrupa'da Avicenna olarak bilinir. En önemli eseri Kanun-i Fit Tıp(Tıbbın Kanunu).İtalyan Leonardo da Vinci resim, heykel ve mimarlık alanında önemli çalışmalar yapmıştır.Galileo yaptığı teleskop sayesinde dünyanın güneş etrafında döndüğünü görerek bunu, baskılara rağmen tüm insanlara kabul ettirmiştir. Bruno, evrende çok sayıda gezegen olduğunu savundu, geleneksel bilgilere karşı çıktığı için yargılandı. Hepimizin bildiği bilim adamlarından biri de Edison'dur. Edison ampülü icat etmiştir. İbn-i Haldun, sosyoloji biliminin kurucusudur. Döneminin önemli tarihçilerindendir. Yukarıda bahsettiğimiz tüm bu bilim adamları dünyayı değiştiren adamlardır. Marie Curi, fizik ve kimya alanında çalışmalar yapmış kadın bir bilim insanıdır. Cahit Arf, TÜBİTAK'ın kurulmasına öncülük etmiş ünlü bir matematikçidir.Prof. Dr. Aydın SAYILI dünyada bilim tarihi dalında bilinen ilk doktora unvanını alan kişidir. TÜBİTAK'ın çıkardığı her ayın 15'inde yayınlanan Bilim Çocuk Dergisi'ni biliyor musunuz? Derginin amacı; Bilimi küçük yaşlardan başlayarak çocuklara sevdirmek, çocukların bilim dünyasına katkıda bulunabileceklerini fark ettirmek, araştırma yapma, soru sorma, merak etme ve okuma isteği uyandırmaktır.Atatürk bilime ve akılcılığa değer vermiş, Türk milletine bu yolda rehberlik etmiştir. Çünkü çağdaş uygar milletler seviyesine ulaşmak ancak bilimle mümkündür. Bu amaçla Atatürk, yurt dışına öğrenci göndermiş, üniversite reformunu gerçekleştirmiş, Geometri ve Tarih kitapları yazmıştır. Türk Dil ve Tarih Kurumu'nun açılmasını sağlamıştır. Ders sonrası "Çalışma Kâğıdı- 4" yapılacaktır.	

Ek- 7: Araştırma Yapıyorum (Ders Planı 5)

5.Hafta: Araştırma Yapıyorum Ders Planı		
02- 06 Ocak/ 2023		
1.Bölüm		
Ders:	Sosyal Bilgiler	Sınıf: 5/E
Öğrenme Alanı:	Bilim, Teknoloji ve Toplum	Süre: 40’+40’
Konu:	Araştırma Yapıyorum	
2. Bölüm		
Kazanım:	SB.5.4.5. Yaptığı çalışmalarda bilimsel etiğe uygun davranır.	
Araştırmada Kullanılan Değerler ve Beceriler	Dürüstlük, Çalışkanlık ve Bilim Etiği, Öz Denetim ve Dijital Okuryazarlık	
Araştırmada kullanılan Yöntem ve Teknikler Eğitim Teknolojileri-Araç, Gereçler ve Kaynakça	Akıllı Tahta, Sunular, Çalışma Kâğıdı	
Dersin İşlenişi	1- Daha önce bilimsel araştırma yaptınız mı, yaptıysanız nelere dikkat ettiniz? 2- Kütüphanelere giden, üye olan ve kütüphanede bir konu araştırmanız oldu mu? 3- İnternette ödev araştırırken bulduğumuz bir bilginin doğru olduğunu nasıl anlarız? Sorularıyla derse giriş yapılır. Konu slayttan anlatılır. Bilimsel araştırma yaparken nelere dikkat edilir? Doğru ve gerçek bilgilere ulaşılabilmesi sistemli ve düzenli bir araştırma yapılmasına bağlıdır. Bilimsel araştırmanın başarılı olabilmesi için yöntemli ve düzenli çalışma gerekir. Bu yüzden yapacağımız araştırmaları aşağıdaki adımları takip ederek yapmalıyız. Bir internet sitesini ya da bir kitabı açıp konuyu olduğu gibi yazmak bilimsel araştırma değildir. <u>Bilimsel Araştırma Basamakları</u> *Konunun tespiti *Hipotez (Varsayımların) belirlenmesi *Katalog taraması (konunun araştırılması) *Kullanılacak bilgilerin sınıflandırılması *Konunun yazımı, rapor ve kaynakçanın belirtilmesi gerekir. Dipnot ve Kaynakça mutlaka belirtilmelidir. Dipnot: Metni yazarken alıntı yaptığımız kısımları (cümle ya da paragrafları) nereden ve kimden aldığımızı gösteren sayfanın altındaki kısımdır. Kaynakça: Bir araştırmada topladığımız bilgileri rapor haline getirirken, çalışmanın sonuna yararlandığımız kaynakları ve bu kaynakların kime ait olduğunu insanların emeğine saygı göstermek için yazarız. Çalışmanın sonundaki bu kısmı kaynakça denir. Her bilimsel araştırmada kaynakça bölümü vardır. -İnternette araştırma yaparken dikkat edilmelidir. Her bilgi doğru bilgi değildir. Güvenilir sitelerden faydalanılmalıdır. -Kütüphaneler bilimsel araştırma yapmak için önemli yerlerdir. Ders sonu “Araştırma Konularımı Belirliyorum” adlı beyin fırtınası etkinliği yapılacak ardından “Çalışma Kâğıdı- 3” yapılacaktır Ev ödevi olarak bilimsel araştırma basamakları kullanılarak araştırma yapmaları istenecektir.	

Ek-8: Çalışma Kâğıdı-1

Kazanım 5.4.1: Teknoloji kullanımının sosyalleşme ve toplumsal ilişkiler üzerindeki etkisini tartışır.

Değerler: Dürüstlük, Çalışkanlık ve Bilim Etiği

Beceriler: Özdenetim, Dijital Okuryazarlık

Sude

Merhaba ben Sude, televizyonu sevmiyorum. Televizyon yüzünden akşamları babam ve annem benimle çok fazla ilgilenmiyorlar hatta kendi aralarında bile konuşmuyorlar. Bu beni çok kötü etkiliyor onların beni sevmediklerini bile düşünüyorum.

1. Sude televizyonu neden sevmemektedir?
2. Sude'nin annesi ve babası neden Sude ile konuşmamaktadır?
3. Sude'nin annesi ve babasının televizyon izleyip kızlarıyla konuşmaması teknolojinin hangi yönünü ortaya koyar?

Ek-9: Çalışma Kâğıdı-2

Kazanım 5.4.2: Sanal ortamda ulaştığı bilgilerin doğruluk ve güvenilirliğini sorgular.

Değerler: Dürüstlük, Çalışkanlık ve Bilim Etiği

Beceriler: Özdenetim, Dijital Okuryazarlık

Öğrenilecek Kavramlar: Medya Okuryazarlığı

Sanal ortam bugün büyük oranda internetten oluşmaktadır. Bu interneti kullanmak her ne kadar kolay olsa da içerisinde büyük tehlikeler bulunabilmektedir. Bu tehlikelerin başında bilginin yanlış veya eksik olması gelmektedir. Çünkü internetteki bilgilerin genelde kaynakları belli değildir veya belirtilmemiştir. Bu yüzden bu bilgiler insanların kendi bildiklerinden veya yorumlamalarından da oluşabilir. Bu da bilgileri özellikle sorgulanabilir kılar. Yani internet üzerinde gördüğümüz bir bilgi yüzde yüz doğru olmayabilir. Bunun için internette gördüğümüz bir bilgiyi ilk önce sorgulamaya tabi tutmalıyız. Bunun için de:

- Bu bilgiyi kim yazmıştır?
- Bu bilgi doğru olabilir mi?
- Bu bilgi başka kaynaklarda nasıl yazıyor?

Sorularını sormalı ve bundan sonra bilgiyi kabul etmeliyiz. Eğer internette gördüğümüz bilgiler başka bilgilerle karşılaştırdığımızda uygunluk içermiyorsa o bilgiye şüphe ile bakmalıyız. Çünkü internette bulduğumuz veya gördüğümüz bilgi yanlış olabilir. Bu yüzden de internette gördüğümüz her bilgiye inanmamalı ve onların güvenilirliğini sorgulamalıyız. Bugün, bireylerin internette birtakım bilgilere

ulaşması, bu bilgileri başka kaynaklar ile karşılaştırarak doğruluğunu tespit etmesi ve internet üzerinden bilgiler edinmesi medya okuryazarlığı olarak adlandırılmaktadır.

1. İnternette karşılaşılabileceğimiz tehlikelerin başında gelen durum nedir?
2. İnternette karşılaştığımız bilgileri sorgulanabilir kılan şey nedir?
3. İnternette gördüğümüz bilgileri sorgularken hangi soruları sormalıyız?
4. İnternetteki bilgilerin kaynağının belirtilmeme sebepleri sizce neler olabilir?
5. İnternetteki bilginin doğruluğunu tespit edebilmek için neler yapmamız gerekir?

Ek-10: Çalışma Kâğıdı-3

Kazanım 5.4.1: Teknoloji kullanımının sosyalleşme ve toplumsal ilişkiler üzerindeki etkisini tartışır.

Değerler: Dürüstlük, Çalışkanlık ve Bilim Etiği

Beceriler: Özdenetim, Dijital Okuryazarlık

Rıza

Merhaba ben Rıza amca, 72 yaşındayım. Yaşlı olduğumdan artık çok fazla yürüyemiyorum. Ancak şükürler olsun teknoloji ile araba hayatımıza girdi. Bu sayede rahatlıkla her yere gidebiliyorum. Köydeki kardeşlerimin yanına gidiyorum ve onlarla özlemimi bile giderebiliyorum.

1. Rıza Amca'nın kardeşlerini görmeye gitmesi ona nasıl etki etmektedir? Yazınız.
2. Ulaşım teknolojisinin gelişmesi insanlar arasındaki iletişimi nasıl etkilemiştir? Değerlendiriniz.

Ek-11: Çalışma Kâğıdı-4

Kazanım: 5.4.5. Yaptığı çalışmalarda bilimsel etiğe uygun davranır.

Kazanım: 5.4.3. Sanal ortamı kullanırken güvenlik kurallarına uyar.

Değerler: Dürüstlük, Çalışkanlık ve Bilim Etiği

Beceriler: Özdenetim, Dijital Okuryazarlık

Aşağıdaki cümleleri okuyarak doğru ya da yanlış olduğunu değerlendirin(D/ Y).

Kütüphanelerde, kitapların yerlerini gösteren kaynakçalar vardır.

☐ ☐

İnternet en güvenilir bilgi kaynağıdır.

☐ ☐

Merak ettiğimiz bir konuyu çeşitli kaynaklardan araştırmalıyız

☐ ☐

Akademik dürüstlük için yararlandığımız kaynakları mutlaka belirtmeliyiz

☐ ☐

Kütüphanelerde e-kütüphane uygulaması ile kolayca istediğimiz kitabı bulabiliriz

☐ ☐

Kitabın Kaynakçasını Yazınız

Kitabın Yazarı :

Kitabın Adı :

Yayın Evi :

Basıldığı Yer :

Basıldığı Yıl :

Bir araştırma yaparken kullandığımız kaynakları diyagrama yazınız.

Bir araştırmada neden yararlandığımız kaynakları mutlaka belirtmeliyiz, açıklayınız.

Ek-12: Çalışma Kâğıdı-5

A)Aşağıda verilen bilim insanlarını kendileri ile ilgili olan uygun boşluklara yerleştiriniz.

NEWTON – İBNİ SİNA – HAREZMİ – EDİSON – BRUNO – İBNİ HALDUN – GÖZDE DURMUŞ – AZİZ SANCAR

1. Sosyoloji denilen toplum biliminin kurucusu kim?.....
2. Ampulü icat eden bilim insanının adı ne ?.....
3. Yerçekimini elma sayesinde bulan kim?.....
4. Sıfırı bularak matematiğe katkı sağlayan bilim insanı kim?.....
5. Avrupa’da hala tıp bilimi ile ilgili çalışmalarının okutulduğu bilim insanı kim?.....
6. Genetik ile uğraşarak kanser teşhisinin önünü açan bilim insanı kim?.....
7. DNA ile ilgili çalışmalarından dolayı 2015 yılında Nobel Kimya Ödülü alan bilim insanı kim?.....

B-)Aşağıda verilen cümlelerin doğru olanlarına “D” yanlış olanlarına “Y” yazınız.

1. ()Olmayan bir şeyi ortaya çıkarmaya icat denir.
2. ()Bilimsel çalışma yapmak için özgür düşünce şart değildir.
3. ()Yeni bir buluş ortaya koyan kişilere mucit denir.
4. ()Bir buluşun başlangıcı meraktır.
5. ()İcatlar ihtiyaçlar sonucu ortaya çıkmıştır.
6. ()Bilimsel çalışmalar kanunlarla korunmamalıdır .
7. ()Avrupa’da birçok bilim adamı düşüncesinden dolayı idama mahkum olmuştur.

C-)Bilim insanlarının ortak özelliklerini yandaki kutuya yazınız.

KELİMELER

DENEYCİDİRLER
TARAFSIZDIRLAR
SABIRSIZDIRLAR
MERAKSIZDIRLAR
GÖZLEMCİDİRLER

ÇALIŞKANDIRLAR
ŞÜPHECİDİRLER

Ek-13: Teknolojinin Etkileri Adlı Pano Çalışması

